Istraživanje NSPM

KOALICIJA OKO SNS-a U PADU – 43,4%

Beograd: Projekti bez kraja i konca

FONTANA ŽELJA GORANA VESIĆA

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

9 770353 802002 01462

VREME

broj 1471

14. mart 2019.

INTERVJU: ZORAN KESIĆ

LEPO JE VIDETI ZABRINUTU VLAST

POTPUNO NOVI BMW SERIJE 3.

ULTIMATIVNI SPORTSKI SEDAN.

www.bmw.rs

VREME
BROJ 1471
14. mart 2019.

04 Zoom: Čerupanje pokojnika
06 Istraživanje: Rejtinzi u protestima, naprednjaci u posrtanju
11 Nuspojave: Zastoj politike ili politika zastoja
12. Zatiranje medija: Sloboda na zgarištu
14 Intervju: Zoran Kesić
20 Pravosudna sapunica: Suđenje Miškoviću

22 **Folksvagen i Srbija: Privlačenje čudovišta**

26 Beograd: Fontana želja Gorana Vesića
30 Glas javnosti: Slučaj kuća u Resavskoj i Mišarskoj
33 TV Manijak: Lakirovka
34 Godišnjica od tragedije helikoptera: Kukavičko skrivanje iza žrtava
38 Lični stav: Institucionalni rijaliti ministra odbrane
40 Žene i sistem: Naša borba je večna

KULTURA

42 **Intervju: Dijana Milošević**

45 Knjiga: Postmoderne igre
46 Film: Kreativni i drugi potencijali
50 Gradovi: Uz malu pomoć Pazolinija
48 Intervju: Tijana Palkovljević Bugarski

SVET

52 **EU bez Velike Britanije: Ima li života posle Bregzita**

54 Francuska i Nemačka: Dvojac bez kormilara
59 Navigator: Estonci ukinuše čiča Gliše
60 Strip: Dopisnice iz Igala
62 Vreme uživanja: Puškice Mandušića Vuka

Čaršija uveliko najavljuje investiciju veka, Vučić zagonetno kaže da su šanse za dolazak Folksvagena u Srbiju fifti-fifti, a u Volfsburgu da će odlučiti do proleća. Zašto najveći proizvođač automobila na svetu razmatra otvaranje fabrike u Srbiji i da li se može namamiti masnim subvencijama

NEMANJA RUJEVIĆ

"Saradnja sa Ministarstvom se menjala u zavisnosti od vlade i trenutnog ministra, pa smo u nekim periodima imali odličnu saradnju a u nekim gotovo nikakvu. I to je taj glavni problem. Ne sme svaki put da se počinje skroz iz početka"

SONJA ĆIRIĆ

Dogovor o Bregzitu koji je premijerka Velike Britanije Tereza Mej postigla sa Evropskom unijom po drugi put je ubedljivom većinom odbačen u parlamentu. Dok Britanci traže način da se konačno odvoje od EU, postavlja se pitanje kakve će to političke posledice da ostavi na EU, to jest, ima li života nakon Bregzita

MILAN MILOŠEVIĆ

Fotografije na naslovnoj strani: **Marija Janković**

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jelena Popović

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

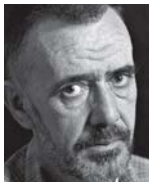
marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Čerupanje pokojnika: Da li bi danas Zoran Đinđić glasao za Aleksandra Vučića

Nakon ubistva Đinđića nastupilo je, istakla je premijerka, vreme u kojem su političari i ljudi koji su preuzeli odgovornost za vođenje države pokazivali neverovatan stepen kukavičluka, bežanja od bavljenja teškim i nepopularnim temama, ogroman populizam... A onda je došao Vučić!

POHVALE:
PRVO VESIĆ, ONDA ANA BRNABIĆ

Pokojnici su za lešinarske marifetluke idealne žrtve; živ čovek bi se još i pobunio, ogradio, tužio nadležnoj sudskoj instanci, uputio barem demanti nekakvom uredništvu – ako ga ne mrzi i ako mu nije gadno – a pokojnik ne može ništa drugo nego da ćuti i trpi.

"Đinđić bi danas bio sa Vučićem", piše Goran Vesić u autorskom tekstu za "Kurir". "Ono što danas u Srbiji rade predsednik republike i Vlada, ono je što je Đinđić započeo na početku ovog milenijuma". Treba zaista biti aktualni zamjenik gradonačelnika Beograda i to u "punom kapacitetu" pa, uz navedeno, udvornički sročiti i da bi Đinđić pristao da ga ubiju "samo da se njegov san ostvari".

Jer, kako je na sajtu "Vremena" u ponedeljak napisao u komentaru Filip Švarm i čiji sam deo teksta citirao, može li još itko – iole pošten – reći da je vizija ubijenog premijera bila armiranje autoritarne vlasti jednog čovjeka, divljanje naprednjačkih pajser brigada, gušenje u klici svakog kritičkog i slobodnog mišljenja? Ima li drugog majčinog sina za koga je Đinđić preteča isključivosti, primitivizama, agresivnosti i vladavine strahom sadašnje vlasti? Postoji li još netko sposoban da tragično stradalog premijera poveže sa zatiranjem institucija, osiromašenjem građana, političkim pritiscima, kriminalizacijom društva, zaostajanjem i regresijom Srbije po svim parametrima pod sadašnjim režimom? Da li se može pronaći bilo tko drugi za koga su Vučić i Đinđić po bilo čemu slični, makar i izdaleka? Za sve ovo i to baš uoči 12. marta, stvarno treba biti Goran Vesić.

E, moj Filipe – pronađe se. Odnosno, jave se sami.

Ana Brnabić, predsednica Vlade Srbije (odskoro zvana i "46 miliona puta bolje") iznela je uverenje "da je sigurna da Đinđić ne bi bio sa Dverima". Otkud ona to zna? Ulazio je on i u druge saveze ako je to vodilo cilju i nije bio gadljiv na političke razlike. Ali, izjava premijerke bila je samo antiteza ka glavnoj tezi, poenti njenog obraćanja novinarima.

NEKI ČUDAN INTERMECO:
ŠTA JE RADIO DVE GODINE

Brnabićeva je, naime, ocenila da su ubistvom premijera Zorana Đinđića pre 16 godina zaustavljene hrabre reforme u Srbiji, navodeći da veruje da bi Đinđić danas, poput Vlade Srbije, investirao u budućnost i obrazovanje, ali i sprovodio teške reforme i rešavao otvorena pitanja.

Nakon ubistva Đinđića nastupilo je, istakla je premijerka, vreme u kojem su političari i ljudi koji su preuzeli odgovornost za vođenje države pokazivali neverovatan stepen kukavičluka, bežanja od bavljenja teškim i nepopularnim temama, ogroman populizam.

Sve to se, kaže ona, promenilo dolaskom Vučića na vlast 2014. godine.

"Tada smo ponovo krenuli da se bavimo teškim temama, da donosimo hrabre odluke, da ne razmišljamo da li je nešto popularno ili ne, već da li je potrebno da se Srbija nastavi razvijati", rekla je Brnabićeva.

Ona je dodala da su tada otvorena poglavlja u pregovorima sa EU, da je počeo razgovor o normalizaciji odnosa sa Prištinom, što je jedna od tabu tema od ubistva premijera Đinđića pa do 2014. godine.

"Tada je došao Vučić, koji je, u pokušaju da pomiri i napravi dijalog između Srba i Albanaca, bio prvi premijer koji je pozvao albanskog premijera u posetu Beogradu", rekla je Brnabićeva.

Nakon ubistva Đinđića nastupio je, kaže Brnabićeva, period stagnacije u političkim i ekonomskim reformama, koje je Srbija skupo platila.

"Drago mi je da danas imamo drugačiju Srbiju, ljude koji nisu preuzeli vlast već odgovornost, koji implementiraju

Foto: Ognjen Stevanović/ FoNet

stvari iako su nepopularne. Poput normalizacije odnosa sa Prištinom, koja nije popularna. Veliki deo opozicije, posebno Savez za Srbiju, govori ono što je govoreno posle ubistva Đinđića, a to je 'ostavite zamrznuti konflikt, teške odluke generacijama koje dolaze posle nas, nemamo rešenje, ali zašto da otvaramo teške i bolne teme'...", rekla je Brnabićeva.

Po njoj, sudeći barem po ovim rečima, Srbija je spavala od ubistva Đinđića pa sve do 2014. godine kada se na belom konju pojavio vitez ne samo njenog i Vesićevog srca, koji se (Vučić a ne Vesić) prvo, po sopstvenom priznanju, napio od sreće zbog ubistva, a kad se otreznio, mada još mamuran, prelepljivao table s nazivom ulice Zorana Đinđića imenom Ratka Mladića.

S obzirom da je i formalno i suštinski došao na vlast još 2012. godine, postavlja se pitanje, poštovana Ana, šta je radio u te prve dve godine: lomio u sebi protivrečna osećanja, isposnički se kajao zbog radikalske prošlosti i planiranog oceubistva (Toma Nikolić a ne Šešelj, ovog drugog se ranije odrekao) ili se, odjednom, našao u kovitlacu događaja na koje nije imao drugog odgovora nego da posegne za Đinđićevim modelom, samo što u te prve dve godine nije imao snage da "proguta najkrupniju žabu", barem dok do idolopoklonstva ne ojača ličnu vlast.

Pregrmećemo nekako i ovaj mart pun podsećanja i naknadnih sećanja na događaje iz novije istorije, ali, preturajući po sopstvenoj dokumentaciji, podsetio sam se prošlogodišnje inicijative Milutina Mrkonjića i grupe mladih socijalista o podizanju spomenika i dodeljivanju imena ulice i trga Slobodanu Miloševiću.

Pitaće neko šta je tu zanimljivo? Zanimljivo je što je Mrkonjić inicijativu uputio osim nadležnoj beogradskoj komisiji za takve stvari, i Aleksandru Vučiću, predsedniku, i imam neodoljiv utisak da se Mrkonjić dobro zabavljao. Kao da veli: ako si mogao Zoranu Đinđiću, zakletom neprijatelju, uradi to i za svog prijatelja i saveznika, saborca takoreći, Slobodana Miloševića.

Mrkonjić zna gde je moć i gde se odluke donose, ali i dobro zna da Vučić, ma i ako ima dobru volju, ne može to da uradi najmanje kao "lider pomirenja na zapadnom Balkanu". Taman se Vučić dobro maskirao i sprema se da se dogodine prijavi za učešće u takmičenju u besedništvu posvećenom ubijenom Zoranu Đinđiću, a sad ovaj šalje dosetke.

Ne verujem da ova provokacija ima neku praktičnu, upotrebnu političku vrednost, ali uđe čovek u neke godine i politička stanja (Mrkonjić a ne ja) kada bi sve dao za dobar vic.

IZAZIVANJE SAOSEĆANJA: JADAN JA

I predsednik Srbije nije odoleo iskušenju da se na dan što lažnih što iskrenih komemorativnih skupova i šetnji, ne osvrne na Đinđića. On je u izjavi za RTS rekao da je Srbija u vreme kada su Ćosić, a i Đinđić govorili o podeli, imala mnogo više na Kosovu od onoga što ima danas.

"Da smo, kada je Ćosić to prvi put ponudio, to prihvatili, danas bismo bili članica EU. Danas bih sa sigurnošću mogao da kažem da će 'Folksvagen' biti kod nas, ovako su nam šanse nevelike u poređenju sa zemljama EU, jer nismo članica, uz problem Kosova", rekao je Vučić za RTS.

Vučić je izjavio da je on predlog o razgraničenju kao mogućem rešenju pitanja Kosova izneo u situaciji kada je stanje na Kosovu i Metohiji deset puta teže nego u vreme Dobrice Ćosića i Zorana Đinđića, koji su se, takođe, zalagali za istu soluciju.

Rekao je i da je Srbija u vreme Ćosića imala policijsku i vojnu kontrolu na KiM, dok u vreme Đinđića nije bilo deklaracije o nezavisnosti Kosova, presude Međunarodnog suda pravde, "koju su nam doneli Jeremić, Tadić i Đilas", kao ni granica na Jarinju i Brnjaku.

"I jedan i drugi su imali mnogo više toga u rukama, ali su bili racionalni, razumeli šta se zbiva i nešto ponudili. Naravno, Srbi su to s prezirom odbacili iako smo u tom trenutku imali, možda, i neko bolje rešenje", rekao je predsednik.

Upitan šta misli kakva njega sudbina čeka, jer je, posle Ćosića i Đinđića, treći čovek koji je na tom nivou izneo taj težak predlog, Vučić je istakao da je izašao sa tim znajući da će za to da "plati glavom, politički".

Ispade Vučić "tužan sirak među vihorove", ili tako nekako, i sve mi više izgleda kao političar koji bi uz jačanje moći da jača i saosećanje sa sopstvenom pozicijom koja, ruku na srce, nije laka, ali je daleko od one u kojoj je bio Zoran Đinđić, ophrvan brigom zbog porušenih svih demokratskih pravila i institucija, od čega, bojim se, ponovo nismo daleko. ¶

Srbija (bez KiM)
23. februar – 4. mart 2019.
telefonsko istraživanje
reprezentativni uzorak
ispitanika: 1000

REJTINZI U PROTESTU, NAPREDNJACI U POSRTANJU

Kada se saberu procenti koalicije oko SNS i onoga što dobija SPS-JS, to još uvek predstavlja natpolovičnu većinu. Ali relativno tanku većinu, ni blizu onih sedamdesetak odsto na koje u zbiru izlaze u prorežimskim anketama, kao i u pojedinačnim, ciljano organizovanim lokalnim izborima, koji imaju istu, po opoziciju demorališuću svrhu kao i one ankete

Piše: **Đorđe Vukadinović**

Držeći se saveta, da ne kažem direktive odgovornog urednika ovih novina ("poanta na početak, poslije filozofiranje"), evo da odmah kažemo najvažnije. Da li kao rezultat protesta koji već tri meseca traju u Beogradu i drugim gradovima Srbije, ili kao prirodna posledica zamora "biračkog materijala" – rejting Srpske napredne stranke trenutno je u ozbiljnom padu. I to ne samo u odnosu na one planinske vrhunce iz istraživanja prorežimskih agencija koje ga drže na "obaveznih" 50+ (poželjno 55 odsto), nego i na naša sopstvena istraživanja koja su SNS – sa partnerima – mesecima unazad nalazila na visokih i već gotovo "tradicionalnih" 48-50 odsto.

Pritom, najveći spin u tim, često i anonimnim istraživanjima koja dobijaju enormno istaknut tretman u režimskim medijima nije sama brojka od 50-ak odsto za vladajuću stranku – jer ona, kao celina i "Vučićeva koalicija" otprilike toliko često zaista ima ili može da ima – već u neosnovanom izdvajanju iz tog korpusa pojedinih koalicionih partnera naprednjaka i pripisivanju njima samostalne političke težine i procenata (PUPS 3-3,5 odsto, Ljajić približno isto, SNP 2 itd) koje oni već odavno nemaju, ako su ih ikad i imali. Pa tako SNS, kada mu se dodaju ovi "partneri", zapravo odlazi na više od 60 odsto (plus SPS-JS sa desetak, plus SRS sa 2-3), što je više nego dovoljno za dubinsko trovanje i ubijanje ne samo svakog entuzijazma, nego i svake nade u opozicionom biračkom telu. Čemu, da se ne lažemo, takva istraživanja uglavnom i služe.

S druge strane, istraživači koji slove za proopoziciono nastrojene (mada bi se ta "opozicionost" – kao, uostalom, i "pozicionost" – smela manifestovati samo u interpretaciji rezultata, ili, na primer, u izboru tajminga, ali nipošto u brojkama) moraju posebno da vode računa da se ne ogreše o vladajuću opciju. Bez obzira što će sa te strane rezultati svakako biti napadnuti kao "nameštеni" i "lažni".

Dakle, ovaj nalaz objavljujemo tek kada smo sigurni u njegovu validnost. Baš kao što i svojevremeno, tj. prošle godine, nismo hteli da objavimo da DS u Beogradu nije ni blizu cenzusa – što nam je takođe donelo salve napada, zgražanja i "prijateljske vatre" – sve dok taj nalaz nije potvrđen u najmanje dva ili tri uzastopna neobjavljena istraživanja. (Još uvek pamtim nevericu Dragoljuba Žarkovića – "hoćeš da mi kažeš da jedan DS nema cenzus u Beogradu?!" – a o kritikama aktivista po društvenim mrežama da i ne govorimo.)

Da li ste čuli za građanske proteste koji se poslednjih meseci održavaju u Beogradu i drugim gradovima Srbije?	
Da	**86,0 %**
Ne	13,1 %
ne znam / bez odgovora	0,9 %
Ukupno	100%

Da li podržavate ove proteste?	
Da	**37,6 %**
Ne	**43,2 %**
ne znam / nemam stav	19,2 %
Ukupno	100%

IZNENAĐENJE ZA SVE: Građanski protesti u Srbiji
Foto: Marija Janković

Da li podržavate ulazak Srbije u EU?	
Da	**48,4 %**
Ne	**37,9 %**
nemam stav / bez odgovora	13,7 %
Ukupno	100%

Da li podržavate ulazak Srbije u NATO?	
Da	8,2 %
Ne	**78,9 %**
nemam stav / bez odgovora	12,9 %
Ukupno	100%

Da li podržavate savez Srbije sa Rusijom?	
Da	**58,4 %**
Ne	**22,6 %**
nemam stav / bez odgovora	19,0 %
Ukupno	100%

Da li, po pitanju standarda, danas živite bolje ili gore nego pre pet godina?	
bolje	**21,1 %**
gore	**40,9 %**
isto	**36,9 %**
ne znam/bez odgovora	1,1 %
Ukupno	100%

Sa kog medija se najviše informišete?	
televizije	**47,5 %**
radija	2,5 %
internet portala	**41,2 %**
štampanih novina	5,8 %
uopšte se ne informišem preko medija	3,0 %
Ukupno	100%

Za koga ste glasali na poslednjim predsedničkim izborima? (bez neizjašnjenih)	
Aleksandar Vučić	**59,4 %**
Saša Janković	16,9 %
Ljubiša Preletačević – Beli	8,6 %
Vuk Jeremić	5,9 %
Boško Obradović	2,5 %
Saša Radulović	1,8 %
ostali	5,0 %
Ukupno	100%

UMOR OD VUČIĆA

Šta je u ovom konkretnom slučaju dodatni argument za tvrdnju da rejting aktuelne vlasti uopšte nije tako fantastičan kao što nas neprestano ubeđuju? Pre svega, ovo je bila telefonska anketa, a u njima – po pravilu i iz razloga o kojima je ovde ranije već bilo reči – SNS i SPS prolaze znatno bolje nego u onim čisto terenskim ili "kombinovanim". I drugo, još važnije. Kao jedno od kontrolnih pitanja u ovu anketu ubačeno je i: "Za koga ste glasali na poslednjim predsedničkim izborima?" Da je glasalo za Aleksandra Vučića odgovorilo je gotovo 60 odsto ispitanika – dakle, skoro pet odsto više nego što je (po zvaničnim rezultatima) za Vučića stvarno glasalo. Što će reći (pod 1) da je uzorak bio naglašeno blagonaklon prema vladajućoj opciji, kao i da (pod 2) ako saberemo procenat onih koji sada optiraju za SNS i SPS, ostaje velikih 7-8 odsto onih koji su 2017. glasali za Vučića, a sada kažu da neće glasati za SNS i SPS.

Konačno, čak i ako pođemo od pretpostavke da su odgovori neiskreni (odnosno da pojedini ispitanici lažu, bilo iz straha, bilo iz želje da daju "socijalno poželjan" odgovor), opet je mnogo verovatnije da će ta neiskrenost i "prilagođavanje" ići u pravcu većeg izjašnjavanja za vladajuće stranke, a ne obrnuto.

Pogledajmo ove rezultate trezveno i još jednom. Kada se saberu procenti koalici-

Izbor iz komentara anketiranih građana

"Trebali su da ga utepaju više"

Starija gospođa iz Kruševca: *Trebali su tog Borka da utepaju više, nisu ga dovoljno tukli čim je tako kratko bio u bolnici. Šta ima on da se mota noću po Kruševcu? Ko zna šta je on planirao i sa kim. Ne bi njega tukli da se on nije mešao u stvari koje ga se ne tiču.*

Mladić iz Novog Sada: *Za koga glasati, kad svi raspiruju mržnju? Mrze se Srbi i Hrvati – to znamo. Pa se onda mrze Srbi koji su sa juga i sa severa, pa se onda ovi sa severa mrze međusobno, jer jednima ide više novca nego drugima... I sve tako do jednog čoveka, gde onaj od uveče mrzi onog od ujutro.*

PROTESTI

Mladić iz Kosjerića: *Proteste u principu podržavam, ali ne ovakve sa raspršenim idejama. Moraju jasno da se postave zahtevi i da se svi slože.*

Starija ispitanica iz Požege: *Brukaju Srbiju. Samo idu po gradovima, prave lom, razbijaju i prljaju. Ja se divim predsedniku kako ih trpi, ja to ne bih mogla.*

Penzioner iz Beograda: *Protesti škode svima: ovi na vlasti se nerviraju i još više stežu, ovim drugima se podižu svest i moral, sve dok se opet ne razočaraju, a sve vreme od nas ništa ne zavisi – biće onako kako Merkel i Tramp kažu.*

Nišlija: *Na protestima su samo gologuzani. Da su bili sposobni za nešto u životu i napravili posao, ne bi im bio kriv Vučić, ni vlast.*

Devojka iz Rume: *Podržavam i učestvujem. Kad bi svako izvukao iz kuće bar po dva člana svoje porodice, mogli bismo brže nešto da ostvarimo. Ovako, dobro je što se narod konačno budi, ali je mnogo sporo i neizvesno.*

IZBORI, STRANKE, BOJKOT

Mlađi Kruševljanin: *Ne može da se promeni vlast dok stari i penzioneri glasaju za ove. Lako je njima, oni (stari) imaju optimizam, jer su oslobođeni svake odgovornosti, a kroje nam budućnost.*

Pravnik iz Kragujevca: *Opozicija ne zna gde tera i bojkot je maska, nije stav.*

Kraljevčanin (46): *Ili svi u bojkot, ili da svi izađu na izbore. Ovo mi liči na ono "samo sam ga malko ubio".*

Sredovečna ispitanica iz južne Srbije: *Ja oduvek glasam za SPS, verna sam i ne prelećem. Kad god vidim Dačića na TV uvek se nasmejem, jer je duhovit i pozitivan.*

Penzioner iz Leskovca: *Koji izbori, koja smena vlasti. Da nam opet dođu novi, a u stvari stari. Da opet slušam Branislava Lečića kako glumata po televiziji. Dosta je.*

Muškarac, Novi Sad, 36 godina: *Ne pratim ništa, nemam kad. Radim kod Kosti-*

Da li mislite da bi opozicija trebalo da bojkotuje naredne izbore, ukoliko se ne poprave medijski uslovi? (bez ispitanika koji biraju SNS, SPS, SRS)	
Da	**43,6 %**
Ne	**30,5 %**
ne znam / nemam stav	25,9 %
Ukupno	100%

Ako bi sledeće nedelje bili raspisani vanredni parlamentarni izbori, da li biste na njih izašli?	
da, sigurno bih izašao	**63,8 %**
možda / verovatno bih izašao	15,6 %
ne, ne bih izašao	11,5 %
ne znam/ bez odgovora	9,1 %
Ukpno	100%

Koliko ste sigurni u svoj izbor?	
potpuno sam siguran	**73,1 %**
verovatno, ali možda i promenim mišljenje	13,2 %
bez odgovora	13,7 %
Ukupno	100%

Za koju stranku ili listu biste najverovatnije glasali na tim izborima? (bez neizjašnjenih)	
Koalicija oko SNS (A. Vučić, A. Vulin, M. Krkobabić, R. Ljajić...)	**43,4 %**
za opoziciju, ali ne znam tačno za koga	**17,9 %**
Savez za Srbiju (D.Đilas, V. Jeremić, B. Obradović, Z.Lutovac...)	**13,2 %**
Koalicija SPS–JS (I. Dačić, D. M. Palma)	**8,7 %**
Pokret slobodnih građana (S. Trifunović)	**4,4 %**
Srpski patriotski savez (A. Šapić)	2,9 %
SRS (V. Šešelj)	2,7 %
SDS (B. Tadić)	2,1 %
DSS (M. Jovanović)	1,7 %
ostali	3,1 %
Ukupno	100%

Jedan "mali" dogovoreni rat (takoreći "ratić") među prijateljima, tokom kojeg bi se na Kosovu izvršilo faktičko "razgraničenje" verovatno bi blagotvorno delovao na posrnuli naprednjački rejting

je oko SNS i onoga što dobija SPS–JS, to još uvek predstavlja natpolovičnu većinu. Ali relativno tanku većinu, ni blizu onih sedamdesetak odsto na koje u zbiru izlaze u pomenutim anketama, kao i u pojedinačnim, ciljano organizovanim lokalnim izborima, koji imaju istu, po opoziciju demorališuću svrhu kao i one ankete. A ovaj neveseli trend po vladajuću koaliciju može postati još neprijatniji ukoliko zaista dođe do sporazuma i "razgraničenja" na KiM, s obzirom da glasači SNS-a po tom pitanju imaju doslovno rascepljeno mišljenje.

S druge strane, daleko od toga da opozicija ima razloga da previše slavi. Ovi protesti jesu uneli izvesnu dinamiku u gotovo »

ća, odem na posao po mraku, vratim se po mraku, nemam život. (Ali glasao bi za SNS – jer nam "oni otvaraju granice".)

Penzioner, Loznica, 72 godine:

– Da li biste izašli na vanredne parlamentarne izbore?

– Taman posla da ne izađemo, mada smo ljuti. Obećava penzionerima, a ne daje ništa."

– Za koju stranku biste glasali?"

– Za SNS."

– Zašto, ako ste ljuti?"

– Mi drugog do njega nemamo.

Muškarac, Sremski Karlovci, 67 godina:

– Da li biste izašli na izbore?"

– Naravno, mi stariji znamo reda i glasamo.

KOSOVO, PODELA, ODLAGANJE REŠENJA

Ispitanica rođena na KiM: *20 godina bežimo od problema i sad ćemo kao sve da rešimo za 20 dana. To može jedino ako im sve damo. I šta smo radili sve ove godine – mučili se, trpeli i ostarili uzalud. Mnogo sam tužna i tako ću i umreti.*

Domaćica iz Jagodine: *Treba da učimo od Šiptara. Oni su složni kao jedan, a mi smo međusobno ko rogovi u vreći. Pa kako da pobedimo?*

Policajac poreklom sa Kosova: *Ja sam ratovao na Kosovu. Da se u toj vlasti koja odlučuje o sudbini moga naroda nađe jedan, samo jedan, koji je makar tri dana proveo dole kad je bilo gusto, odma' bih mu sve potpisao i podržao ga... Ali ne, sve su to foteljaški ratnici.*

Srednjoškolac iz Negotina: *Od kad znam za sebe mi imamo problem Kosova i sve se oko toga vrti. Mora to da se okonča jednom, jer odlaganje ništa novo, a ni dobro, neće doneti.*

Penzioner iz Zrenjanina: *Kosovo je bilo i ostaće naše, dabogda se ruka osušila svakom ko potpiše priznanje.*

ZA KOGA STE GLASALI NA PREDSEDNIČKIM IZBORIMA

Za Vučića, al' sam pogrešila. (Beograd, žena 39 god.)

Za Vučića, on je jedini za mir. (Jagodina, žena 51 god.)

Za Vučića, al' sam se sad predomislila. (Šabac, žena 30 god.)

On je čovek od foliranja, te voz za KiM, avion za Šaulića, prodaja PKB... (član SNS-a, Prijepolje, neće da glasa – razočarao se.)

Žena 58 godina, Valjevo:

– Za koga ste glasali na poslednjim predsedničkim izborima?

– Neću da vam kažem! To JE MOJ PROBLEM!

Penzioner, Smederevo:

– Za koga ste glasali na poslednjim predsedničkim izborima?

– Za Vučića! Ja sam moju avliju celu oblepio sa njegovim slikama! Njegovu sliku još držim u kući!

– Je l' uramljena?

– Jeste!

– Gde je držite?

– Stoji pored Svetog Jovana. To su mi spasitelji moji!

ISTRAŽIVAČKI TIM NSPM

Da li podržavate podelu Kosova, po kojoj bi Srbiji pripalo par opština na severu, a da Kosovo zauzvrat dobije međunarodno priznanje i stolicu u Ujedinjenim nacijama?	
Da	27,4 %
Ne	49,3 %
ne znam / nemam stav	23,3 %
Ukupno	100%

Da li mislite da bi bilo možda bolje odložiti konačno rešenje problema Kosova i Metohije za neko bolje vreme?	
Da	43,6 %
Ne	32,7 %
ne znam / nemam stav	23,7 %
Ukupno	100%

Da li podržavate podelu Kosova po kojoj bi Srbiji pripalo par opština na severu, a da Kosovo zauzvrat dobije međunarodno priznanje i stolicu u Ujedinjenim nacijama?

liste / koalicije	DA	NE	ne znam/ nemam stav	ukupno
Koalicija oko SNS (A. Vučić, A. Vulin,M. Krkobabić, R. Ljajić...)	36,8%	38,3%	24,9%	100%
Koalicija SPS–JS (I. Dačić, D. Palma)	21,7%	52,2%	26,1%	100%
SRS (V. Šešelj)	0%	100%	0%	100%
Savez za Srbiju (D. Đilas, V. Jeremić, B. Obradović, Z. Lutovac...)	27,1%	49,2%	23,7%	100%
Pokret slobodnih građana (S. Trifunović)	19,0%	47,6%	33,3%	100%
Srpski patriotski savez (A. Šapić)	14,3%	64,3%	21,4%	100%
SDS (B. Tadić)	40,0%	60,0%	0%	100%
za opoziciju, ali ne znam tačno za koga	14,3%	64,8%	20,9%	100%
neće da glasa/ da se izjasni/ne zna/ bez odgovora	24,7%	49,4%	26,0%	100%

» zamrli srpski politički život i otklonili – ili barem prolongirali – opasnost od potpunog zatiranja političkog pluralizma u Srbiji. I to je njihov veliki uspeh, koji ne bi smeo biti potcenjen ili zaboravljen usled onoga što će se sa protestima ubuduće dešavati.

PARADOKS SAVEZA ZA SRBIJU

Opoziciona scena u Srbiji trenutno je u velikom previranju. Podrška Saveza za Srbiju opala je za nekoliko procenata u odnosu na naše poslednje istraživanje, ali je to i dalje jedina opoziciona formacija koja na nekim budućim izborima sa sigurnošću može računati ne samo na cenzus, nego i na dvocifren rezultat. Taj relativni i pomalo paradoksalni pad glavne opozicione formacije koja, između ostalog, uglavnom logistički i vodi ove proteste jednim se delom može objasniti primenjenom metodologijom (uvođenje opcije "za opoziciju, ali ne znam tačno za koga", bez koje bi jedan deo ispitanika najverovatnije otišao u apstinente, ali i najmanje nekoliko procenata svakako završilo u SzS). No, pojavili su se i novi akteri.

Ulazak u političku arenu Sergeja Trifunovića, sa svim kontroverzama koje ga prate, bukvalno je iz mrtvih digao Pokret slobodnih građana i za mesec-dva učetvorostručio rejting "pokojnog" Jankovićevog PSG. Da li će Sergej biti kometa koja će radikalno osvetliti i izmeniti srpsku političku scenu ili samo kratkotrajna i brzogoreća "zvezda padalica" videćemo uskoro, tj. već u narednim mesecima. Kao što ćemo videti i da li će na talasu ili na marginama aktuelnih protesta izrasti neki novi "levi" ili "treći" blok, o kojem sneva deo beogradske građanske elite. (Što se pisca ovih redova tiče, on i dalje ostaje zagovornik jednog bloka i jedne kolone, s tim da bi ona morala biti znatno fleksibilnija i šira od trenutnog Saveza za Srbiju. Ali, to je već druga priča.)

Razume se i podrazumeva da svi ovi nalazi važe za ovaj istorijski trenutak, koji karakterišu masovni protesti u Beogradu i stotinak gradova širom Srbije, pritisci povodom "pravno-obavezujućeg sporazuma sa Prištinom", te Vučićeve iznuđene "žrtve figure" u vidu puštanja niz vodu pojedinih lokalnih šerifa, poput Jutke u Brusu ili Simonovića u Grockoj.

Neki politički potres sve može ponovo drastično promeniti. A da ne govorimo šta se sve može dešavati do izbora koji će biti za npr. nekoliko meseci ili – kao što bi trebalo – čak za godinu dana. (To "antidatiranje" i poređenje rezultata izbora sa nekim mesecima ranije i u drugačijoj konstelaciji rađenim anketama jeste još jedan manevar funkcionera i propagandista SNS koji oni rado koriste radi dezavuisanja "nepoželjnih" istraživanja i istraživača.)

FATALNE STRATEGIJE

U konkretnom slučaju, recimo, jedan "mali" dogovoreni rat (takoreći "ratić") među prijateljima, tokom kojeg bi se na Kosovu izvršilo faktičko "razgraničenje" verovatno bi blagotvorno delovao na posrnuli naprednjački rejting. Uostalom, u nešto blažem obliku taj film smo već gledali. U jesen 2016. (pa i jesen 2017) rejting SNS-a takođe je zatreperio i pošao nizbrdicom. A onda su krenule one besomučne "vanredne emisije", "državni udari", "vanredna stanja" (praćena vanrednim obraćanjima i konferencijama za štampu) i "ratne pretnje", čas sa Hrvatima, čas sa Muslimanima. Da bi se poslednje godine i meseci stvar nekako "prirodno" fokusirala na Kosovo i albanski pogrom koji "samo što nije počeo".

Ipak, činjenica je da ove režimske "fatalne strategije" imaju sve slabiji efekat i sve kraći rok trajanja. (Pa se valjda zato i neprestano pojačavaju doze tabloidnog medijskog narkotika.) U suštini, Vučićev uspeh u narednom periodu u najvećoj meri će zavisiti ne od kampanje "Budućnost Srbije" i sličnih projekata, nego od toga hoće li uspeti da nekako uguši proteste i da posvađa glavne opozicione aktere.

E, sad. Ako protesti neslavno propadnu. I ako se opozicione stranke, ličnosti i lideri žestoko pokarabase oko toga ko je odgovoran zbog tog eventualnog neuspeha. Ako se opozicioni front ponovo razleti na desetak zavađenih strančica i pokreta – plus dodatno pocepa oko kontroverze da li na izbore uopšte izlaziti ili ne – u tom slučaju Vučić i SNS neće imati mnogo problema da se ponovo vrate na magičnu "kotu 50 plus". I onda će se ispostaviti da smo svi opet "džaba krečili". Pri čemu je, kao što znamo, otklanjanje posledica pogrešnih izbora i rđavog "krečenja" svaki sledeći put sve teže i mukotrpnije. ¶

Autor je narodni poslanik i urednik NSPM

TEOFIL PANČIĆ

Zastoj politike ili politika zastoja

Čovek bi pomislio: dovoljno je da malo jače duneš i da ova skalamerija popada u veličanstvenom neredu. To se, međutim, ne dešava. Dakle, problem je na drugoj strani

Nailaze lepši dani i noći, evo i snegovi su se otopili, što je baš lepo, *uslovi za šetnju* sada su mnogo bolji, samo – šta ako se pokaže da smo čudan soj: da bolje, lakše i masovnije šetamo po snežnoj mećavi ili golomrazici nego po blagougodnim aprilskim i majskim cvetnim stazama, milovani toplim povetarcem?

Ako se manemo meteorološkog biltena, isto se pitanje može postaviti i ovako: kuda ide, ako uopšte ide, onaj protestni talas koji je pokrenut u najgore nedoba, dok je jesen prelazila u dugu i mučnu podunavsku zimu? Ima li on jasno prepoznatljiv cilj, a ako ga ima, evo, ne mora nam se čak ni reći *šta* je to: samo jesmo li mu se bar malo približili? A šta tek ako postavimo ne baš sasvim neutemeljeno pitanje: ko uopšte određuje šta je cilj i kako se do njega stiže? I ko mu je za to dao mandat? I šta ćemo ako se pokaže da se u tim ciljevima u dovoljnoj meri razlikujemo da počnemo da se razilazimo kud koji onog trenutka kad taj cilj (ciljevi?) počne da se nazire? Na primer, neki bi što pre u Brisel, drugi bi dogodine u Prizren (ne znam onda zašto ne odmah?), ali šta kad se pokaže – a pokazuje se, i pokazuju nam – da je Brisel jako daleko, a da je Prizren na drugoj planeti? A mi već spakovali kofere, udomili mačku kod svekrve, isključili grejanje i otkazali pretplatu na "Bazar"!

Ali čekaj, nismo li, pobogu, svi imali jedinstven i jasno prepoznatljiv cilj: "da padne Vučić"? Naravno, ali samo su trajno naivni mislili da će (dobrodošle, neophodne, pročišćujuće) demonstracije građanskog nezadovoljstva neposredno do toga dovesti, tj. da će do toga doći tako što će neki građani izvestan broj nedelja kružiti gradovima predlažući "Vučiću" ljubazno da se tornja bestraga iz naših života, i tako sve dok ih ovaj ne posluša. Okej, i to bi načelno bilo moguće, ali samo kada bi tih građana bilo mnogo (naglašavam: *mnogo*) više nego što ih ima. Zašto ih nema mnogo više? I uopšte, zašto je Vučić, nakon vidne početne uzdrmanosti, uspeo da se konsoliduje toliko da bi, što se njega tiče, ovo moglo da se vuče ovako još mesecima, a da za njega ne predstavlja političku opasnost, nego samo faktor iritacije? Dok se i na nju ne navikne (dobro, znam, on se nikada ne bi navikao, takav je tip).

Nemam utisak da je "Vučić", kao ličnost i kao metafora tzv. sistema, u ovih nekoliko "kriznih" meseci uradio bog zna šta dobro i korisno za sebe. Naprotiv, delovao je prilično pogubljeno, a pri tome je još vidljivije nego ranije da je okružen gomilom groteskno nesposobnih i u svakom smislu nižerazrednih bezveznjaka koji u iole uređenijem društvu ne bi mogli da se održe ni nedelju dana na položaju, recimo, predsednika kućnog saveta. Čovek bi pomislio: dovoljno je da malo jače duneš i da ova skalamerija popada u veličanstvenom neredu. To se, međutim, ne dešava. A to onda znači da je problem negde na drugoj strani.

Nemam ni iluziju ni ambiciju da mogu ovde taksativno da vam pobrojim sve ključne faktore koji dovode do svojevrsnog zastoja, do pat-pozicije iz koje se lako otklizava u entropiju. Pogledajmo samo, ilustracije radi, gotovo impresionistički sakupljene i odabrane primere iz poslednjih nedelju-dve. Đilas piše "otvoreno pismo" Vučiću izvlačeći mu uši kako nije dovoljno dobar patriota glede Kosova i kako bi on i njegovi to radili mnogo bolje; tri teška beznađa da te uhvate! Istraživač "sotonizma" Rolingstounsa unjka na beogradskom subotnjem protestu. Sergej Trifunović prvo juri debele vojvođanske separatiste po kukuruzima, pa posle upada u bizarne kafanske situacije iz kojih ne ume da džentlmenski izađe (slučaj napada na Kseniju Radovanović). Vuk Jeremić, pogrešan čovek sa pogrešnom politikom i Čedomir Jovanović, još pogrešniji čovek bez bilo kakve preostale politike, glavinjaju i lupetaju po teve studiju tako da im samo Goran Vesić fali pa da budu Gaja, Raja i Vlaja naše nesreće. Tzv. nestranačke javne ličnosti, u amoku od sterilne samozaljubljenosti, trabunjaju o politici bez stranaka, pa i bez politike, ako ćemo pravo, koja će nekako volšebno da nadvlada u, pazi sad, političkoj borbi. S druge strane, stranke i njihovi lideri kao da su se najeli bunike, jedni jurišaju na Kosovo da tamo poginu kad već Vučić neće, i da povedu i nas sa sobom, mada ni mi baš ne bismo, drugi tokom velikog odmora ruše globalni kapitalizam, treći se zamajavaju monarhijom, retradicionalizacijom, "srpskim domaćinstvom" ili ko zna već kojom dežurnom poštapalicom za ništake izgubljene u vremenu i prostoru, četvrti se kao ujedinjuju, peti kao razjedinjuju, Sergej u trampovskom maniru radi sve pogrešno i baš na tome skuplja poene (ali jbg, s tim što prikuplja i okuplja oko sebe nikada neće moći da učini ništa korisno) etc. etc. Evo, ove sam recentne primere izlio "iz glave", šta li bi tek bilo da sam se malo *pripomogao*?

Možda je sve ovo samo normalna *faza*, štaviše, prolazna slika trenutnog zamora na "antirežimskoj"sceni, pa čak i rezignacije ovog grešnog kolumniste. Maybe. Samo, valjalo bi ipak preventivno uzeti u obzir vapaj onog purgera iz prastarog lascivnog vica, izrečen u pauzi orgije: "Dečki (i cure), 'ajmo se malo organizirat!" U protivnom, tvrdoglavo jurcanje slepim stazama za pogrešnim i(li) naprosto gubitničkim ciljevima ne može se završiti drugačije nego velikim, teškim slomom (kroz sporo, mrcvareće izumiranje). U kojem druga strana, gle, gotovo da nije morala da "pripomogne": samo je pustila svakoga da "bude ono što jeste" i da slobodno razvija i ispoljava ono najgore što ima. ¶

Sloboda na zgarištu

Posle četrdesetak dana provedenih u pritvoru zbog sumnje da je naložio paljenje kuće novinara portala Žig info Milana Jovanovića iz Vrčina, predsednik opštine Grocka i član Glavnog odbora Srpske napredne stranke Dragoljub Simonović pušten je na slobodu. Istovremeno je Milan Jovanović izjavio da oseća da mu je bezbednost ugrožena dok je Simonović van pritvora, pa svoju ličnu slobodu može bar malo da oseti kad sam sebe zatvori u iznajmljeni stan. U utorak je dobio stalnu policijsku pratnju, te sad Jovanović može da izađe iz sopstvenog zatvora i okusi svoju gorku slobodu

Kao grom iz vedra neba odjeknula je vest krajem januara da će predsednik Srbije Aleksandar Vučić u okviru Svetskog ekonomskog foruma u Davosu učestvovati na panelu "Sloboda medija u krizi". Novinari koji još uvek pošteno rade svoj posao u svega nekoliko nerežimskih medija, kao i sav iole pismen svet, mogli su samo da se krste i levom i desnom – o slobodi medija govoriće Aleksandar Vučić, čovek koji viče na novinare, postavlja im pitanja umesto da odgovara, za one koje ne voli kaže da ih finansiraju neprijatelji iz inostranstva, za koga je televizija N1 američka, a "Vreme" Miškovićev nedeljnik, dok su svi ostali koji ne misle kao on "ološ, jadnici, bednici i nesrećnici". Jedini racionalan zaključak je mogao da bude da forum u Davosu vodi, organizuje i panele osmišljava nekakav polusvet koji do istine i pravde drži baš onoliko koliko i sam Vučić. I, zaista, desilo se nezamislivo – otišao Vučić u Davos na panel o slobodi medija, upodobio se (nije držao spojene prste, ipak je to verzija Vučića od pre pet, šest godina), po običaju bio neukusno snishodljiv i servilan prema novinarima koji nisu iz Srbije (čak je novinaru hrvatske N1 Hrvoju Krešiću rekao da ih više ne zove američkom televizijom) i zaključio da je ponosan na ekonomske rezultate u Srbiji, ali ne i na stanje u medijima. Podsetio je da je Metju Karuanu Galicija, sin ubijene malteške novinarke Dafne Karuanu Galicije, na jednoj konferenciji u Poljskoj dobio informacije od srpskih novinara da je situacija u Srbija kritično loša i zaključio da će Srbija biti naredna zemlja u kojoj će neki novinar da strada.

"Međutim, to se desilo u druge četiri zemlje", izjavio je Vučić u Davosu i dodao: "Ja ovde nisam da se branim, niti da napadam Metjua, ali nešto se desilo čak i u Srbiji. Jedan čovek je napisao nešto u lokalnim novinama protiv lokalnih moćnika. Na naše iznenađenje, napali su mu garažu i podmetnuli požar koji se proširio na prvi sprat njegove kuće. Onda sam se setio Metjuovih reči, iako nisam mislio da se to može desiti u mojoj zemlji."

IZNENAĐENJE U GROCKOJ

"Jedan čovek" je Milan Jovanović, nekadašnji policajac, u penziji od kraja devedesetih. Od 2012. piše za portal Žig info iz Grocke o lokalnim temama, kriminalu i korupciji. Najčešće o "lokalnom moćniku" Dragoljubu Simonoviću, predsedniku opštine Grocka i visokom funkcioneru SNS-a. Pisao je o raznim navodnim finansijskim malverzacijama predsednika opštine – da je gasifikacija Grocke trebalo da se završi još pre četiri godine za šta je opština dobila 29,4 miliona dinara i da Simonovićeva privatna firma dobija poslove od opštine. Pisao je i pričao da njemu i uredniku portala Žig info Željku Matorčeviću prete opštinski moćnici uključujući i predsednika. Jovanović i Matorčević su još u julu 2017. podneli krivičnu prijavu protiv Simonovića, ali bez epiloga. Zatim je jednog ranog oktobarskog jutra prošle godine nepoznati mladić napao Matorčevića i slomio mu jagodičnu kost. A onda je, dva meseca kasnije, u noći 12. decembra stiglo i iznenađenje za predsednika: u garažu Jovanovićeve porodične kuće u Vrčinu ubačena su dva Molotovljeva koktela, izgoreo je automobil, požar se iz garaže proširio na celu kuću, a Jovanović i njegova supruga su se spasli begom kroz prozor. Vatrogasci su lokalizovali požar u kome su izgoreli prizemlje kuće, garaža, a Jovanovići su hospitalizovani u Urgentnom centru zbog trovanja dimom. Supruga Milana Jovanovića izjavila je da je čula i pucanj, a jedna čaura je nađena na zgarištu. Prošle nedelje je veštak na sudu rekao da čaura nije ispaljena iz vatrenog oružja već da je eksplodirala u vatri.

Novinarska udruženja i opozicione stranke odmah su reagovali, a jedan od zahteva protesta "Jedan od pet miliona" koji je upravo tada počeo (i još uvek traje) bio je da policija što pre pronađe učinioce i nalogodavce ocenjujući da je ovo krivično delo pokušaj ubistva. Za veoma kratko vreme dobrovoljnim prilozima skupljeno je nešto manje od 2,3 miliona dinara za obnovu Jovanovićeve kuće. Ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović izjavio je da je nadzorna kamera na susednoj kući snimila dve osobe koje su bacile zapaljive naprave na Jovanovićevu garažu. Šest dana kasnije uhapšen je neposredni izvršilac Miroslav Marinković, koji je priznao krivično delo, a tri dana kasnije pritvora su dopali i Bojana Cvetković Šijacki, koja je automobilom dovezla i odvezla Marinkovića i koja je takođe priznala krivicu, kao i organizator paljevine Igor Novaković koji je negirao svoje učešće. Ubrzo se desila i jedna kontroverza – naime, Bojana Cvetković Šijacki je u zamenu za priznanje dobila šest meseci kućnog zatvora i novčanu kaznu od 50.000 dinara. Mnogi su tvrdili da je to malo za krivično delo u kojem samo srećom i prisebnošću nije

Foto: Aleksandar Dimitrijević

Foto: Vladimir Živojinović

Dragoljub Simonović (levo) je pušten iz pritvora sa obrazloženjem da nema opasnosti da osumnjičeni ponovi delo. Ima tu, čak, i neke logike – Simonović je optužen da je naložio da se Milanu Jovanoviću (desno) kuća zapali, a ona je sada zgarište

stradao bračni par. Ostalo je pitanje ko je i zbog čega naložio, a možda i platio da se novinaru zapali kuća. Milan Jovanović i Željko Matorčević nisu imali dilemu – javno su označili da iza napada na Jovanovića stoji niko drugi do predsednik opštine Dragoljub Simonović.

HAPŠENJE IZ DAVOSA

Dragoljub Simonović rođen je 1959, završio je srednju mašinsku školu, radio 11 godina u Železnicama Srbije, bio član Srpske radikalne stranke do 2008. kad prelazi u novootcepljenu Srpsku naprednu stranku. Biran je više puta za narodnog poslanika, prvi put 2004. Zanimljivo je da mu je u poslaničkoj biografiji 2008. stajalo da je po zanimanju mašinski konstruktor, a četiri godine kasnije postao je diplomirani ekonomista. Bio je 2005. predsednik opštine Grocka svega pet meseci jer je smenjen kad je formirana nova lokalna većina. I 2012. je kratko bio na istoj funkciji da bi u decembru te godine bio postavljen na mesto generalnog direktora Železnica Srbije na kojem će se zadržati do januara 2015, a posle će još neko vreme biti savetnik u istom preduzeću. Od 2016. do danas ponovo je prvi čovek Grocke.

Na pitanje novinara jednom njegovom kolegi iz Železnica kakav je Dragoljub Simonović, odgovor je bio krajnje lakonski: "Bolje da ne znaš." Simonović je poslednjeg dana prošle godine podneo tužbu protiv Jovanovića i Matorčevića za uvredu koju je sud odbacio 15. januara. Otprilike se u to vreme Aleksandar Vučić spremao u svoj neslavni, a produktivni pohod na Davos. Izgleda da je Vučić ocenio da bi Svetski ekonomski forum bilo idealno mesto odakle će on, kao predsednik, gospodar, policajac, tužilac i sudija rešiti neprijatno pitanje napada na srpskog novinara. "Nismo dobili najbolje ocene od Reportera bez granica i organizacije 'Freedom house'", priznao je Vučić i rešio da "zagreje stolicu": "Mi smo uhapsili počinioce i onog koji je dao pare, a i znamo ko stoji iza toga, koga još nismo uhapsili, ali očekujem da ćemo finalizirati ovaj slučaj za nedelju ili deset dana." Ovo se desilo 22. januara, a tri dana kasnije lično Aleksandar Vučić je na vanrednoj konferenciji za novinare obznanio da je uhapšen Dragoljub Simonović pod sumnjom da je nalogodavac paljenja Jovanovićeve kuće. Pritom je izneo i jedan bizaran niz događaja koji su prethodili pomenutom krivičnom delu. Naime, Simonović je neimenovanom policajcu obećao 1500 evra da organizuje paljenje, ali mu nije dao taj novac. Zato je taj policajac dao svojih 1000 evra Novakoviću koji je angažovao neposredne izvršioce. Policajac nije od Simonovića tražio povraćaj uloženog novca već je ćutao "zbog zapošljavanja u Grockoj".

"Ići ćemo u Grocku", dodao je Vučić. "Da vidimo da li ta opština može da funkcioniše, ako ne, neko drugi će da formira vlast ili ćemo ići na izbore u opštini Grocka." U međuvremenu je pokrenuo kampanju "Budućnost Srbije" sa idejom da poseti svih 29 okruga i razgovara sa građanima. U Grocku još uvek nije stigao, ali je iz Drugog osnovnog suda u Beogradu 7. marta stigla odluka da se Dragoljub Simonović pusti iz pritvora. Iako se tužilaštvo žalilo, odluka je potvrđena pet dana kasnije sa obrazloženjem da ne postoje razlozi za dalje zadržavanje jer nema opasnosti da osumnjičeni ponovi delo. Ima tu, čak, i neke logike – Simonović je optužen da je naložio da se Jovanoviću kuća zapali, a pošto je kuća sada zgarište, zaista nema razloga da se to mesto ponovo pali. Simonović je i dalje predsednik opštine Grocka, nije podneo ostavku, niti ga neko iz stranke na to nagovara. Čak i Vučić, koji odlučuje ko i kad sme, može ili mora da podnese ostavku, ništa ne progovara. Uostalom, on je svoje u Davosu već rekao: "Juče sam razgovarao sa Reporterima bez granica i pozvao ih da dođu u Srbiju i da nam pomognu, naročito kada je u pitanju državna pomoć medijima. Siguran sam da ću za godinu ili dve da budem ovde i da ću moći tada da budem ponosan na reforme u oblasti slobode medija."

Dogodine na zgarištu. I medija i slobode. ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

LEPO JE VIDETI ZA

Kada je jedini oštar, kritički i slobodan društveni TV komentar, a koji mogu da gledaju baš svi u Srbiji, onaj koji je i formalno satiričan, onda nam samo preostaje da se gorko smejemo. Kada sa njim spojimo ton, mimiku i onu namernu boju glasa "komentatora" Zorana Kesića koji je talentom kupio skoro svakog gledaoca, onda dođemo do toga da je sve više onih kojima je klasična obrada informacija postala sasvim nedovoljna. Jer, njuznetovci i sam voditelj u emisiji "24 sata sa Zoranom Kesićem" u potpunosti nude drugačiji pogled na prethodnih sedam dana. Sednu, dogovore se i ljudski duhovito ogole sve one kontroverzne, kontradiktorne i licemerne što likove, što pojave.

"VREME": Krenula je nova sezona "24 minuta", a ako se podsetimo, pilot-emisija je emitovana pre šest godina. Koliko ste za to vreme promenili televizija i koliko njihovih vlasnika?

ZORAN KESIĆ: Dve televizije, dva vlasnika, jedna emisija. Prvo B92, tada su već Grci bili vlasnici, pa je B92 preimenovan u O2, i sada je drugi vlasnik, vlasnik Kopernikusa.

Ako ćemo pravo, jedini ste preživeli gašenje B92. Svi odoše, a vi?

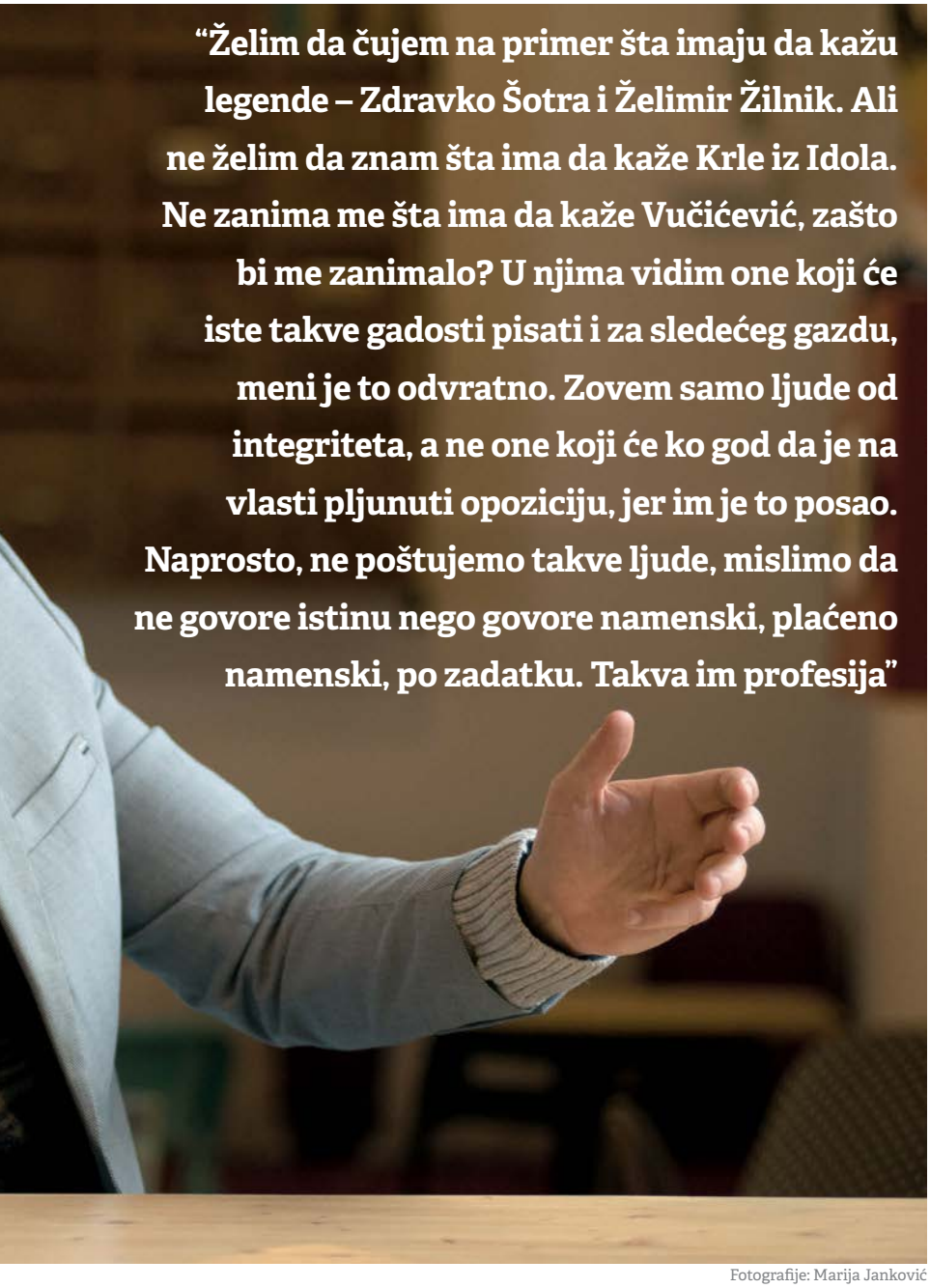
Odoše, a mi uporni. Znate onu poslovicu za lepog i upornog, e pa mi smo vrlo uporni. Preživeo sam ne samo taj B92, nego i onaj prethodni, jer sam tu radio od revolucionarne 2000. do 2003. i uvek volim da se pohvalim kako radeći za B92 imam najbolje snimke sa Petog oktobra. I to lično snimljene, by myself. Tada sam bio u fazi "novinar sa kamerom" i stalno sam jurcao tamo-vamo i snimao.

Sa "24 minuta" postigli ste najveću popularnost, visok rejting gledanosti, da li i stepen slobode uređivanja kao na početku?

U početku nismo imali viziju da će emisija biti ovako dugovečna, ali i značajna za gledaoce. Kad kažem značajna, čak i ne mislim na rejting, iako je visok, ne mislim na brojke. Matematika me uvek nervirala, još u školi, a i kasnije kao TV profesionalca. Mislim na značaj činjenice da se naša emisija gleda porodično, kao neki porodični događaj, ne samo u Srbiji nego je gleda i dijaspora. Često čujem da je gledaocima to jedini vid informisanja iz matice, to jest materice, kako ja zovem Srbiju kad odem u inostranstvo, pa im prenosim vesti iz materice. Svesni smo tog značaja, imponuje nam i drago nam je.

Kada smo počinjali, imali smo viziju da probamo da napravimo emisiju kakvu prave Džon Stjuart i Stiven Kolbert, naši uzori u Americi koji se bave političkom satirom. Ne kopiramo te emisije, ali pokušavamo da uvedemo pravilo da je neophodno kritikovati, da je kritika poželjna i da je važan korektivni faktor svake vlasti. Pokušavamo iako je to ovde nemoguće, jer svaku kritiku ova vlast ocenjuje kao lični napad na Aleksandra Vučića. I dosadili su više s tim. Šta god da uradiš to je lični napad na Vučića, iz

BRINUTU VLAST

Fotografije: Marija Janković

tvoje lične mržnje. Kao da nemam pametnija posla nego da mrzim Vučića ili bilo koga. To je klasična zamena teza, naš zadatak je da kritikujemo sve ono što nam se učini pogrešno i loše, bilo da dolazi od vlasti ili opozicije, ili su to društveni fenomeni, ili nešto što nas privatno nervira kao građane. Sve to u emisiji iznosimo kao naš repromaterijal.

Upravo zbog toga, dopušta li vam menadžment baš svu slobodu?

Uglavnom nam se niko ne meša. Tokom svih ovih godina, povremeno se javi neko iz vrha menadžmenta i kaže “možda biste mogli nešto malo da ublažite”. To se dešava možda svakih par meseci, pa mi pitamo “šta da ublažimo”. Dođemo do toga da je jedan izraz sporan, da je možda malo vulgaran, preteran, i mi se onda “bijemo”, “peglamo” oko tog jednog izraza. Nekad pristanemo na intervenciju i primedbu menadžmenta, nekad ne, nema pravila. Ali ne postoji situacija kada nam neko kaže “ovo ne sme da ide” i da mi kažemo “okej, ne ide”. Kada je bilo postavljanje kamena temeljca za “Beograd na vodi”, a takav događaj je važan za univerzum, postojala je direktiva da ne sme ništa da se ima o “Beogradu na vodi”. A kako da nemaš ništa o istorijskom događaju koji će hraniti porodice vekovima i vekovima, o tolikoj investiciji, pre svega o nečem tako lepom, značajnom, veličanstvenom, kako da nemamo ništa? Naravno, imali smo sve, celu zafrkanciju oko “Beograda na vodi”. Hoću da kažem, radimo prilično slobodno sve ove godine, izbor tema je naš, izbor analitičara naš, nivo oštrine naš, i dokle god nas sedmorica budemo mogli da se potpišemo iza svake epizode, dotle će emisija ići. Mislim da bi i gledaoci prepoznali emisiju koja nije naša, koja je ublažena, koja je soft-porn.

Da li biste, recimo, sada smeli da na kraju emisije okrenete prema gledaocima onu vašu šolju a da na njoj piše “1 od 5 miliona”?

Nije pitanje smemo li, nego je pitanje da li je to tema naše emisije. Nažalost, tema naše emisije nije da ističemo ono što mislimo da je dobro i pozitivno, i opet kažem nažalost, teme naše emisije već šest godina jesu glupost, laž, govna, zlo, to je naš repromaterijal, mi smo đubretari. Imao sam prethodnu emisiju koja se zvala “Fajront Republika” koja je imala za cilj da slavi ono što je meni lično lepo u umetnosti, kreativnost, a ovo sad je potpuno druga polazna osnova. Mi uočavamo ono što je ružno. I pojavljivanje na šolji nečeg što je nama drago, bilo bi čudno. Mi pomenemo proteste, ali u kontekstu toga kako ih vlast tretira. Kako Stefanović broji demonstrante i izgovara nebuloze o zimskim jaknama i kvadratnim metrima, kako se bavi efemernim stvarima namerno zamazujući oči ljudima izbegavajući da govori o suštinskim stvarima, i onda to ističemo. Mi nećemo imati prilog o tome kako su protesti dobri i korisni, nego prilog o tome kako vlast želi da spinuje proteste – bavimo se govnima, sorišić.

»

Na radost svih, još uvek imate udarni termin na nacionalnoj frekvenciji i veliki blok reklama.

Eee, pa zato ja kažem da nama treba dati novčani bonus, jer vlast i dalje ima argument kako ima slobode medija. Kako nema, pa imate Kesića na O2. Znači, hoću bonus za argument vlasti. Vučić jadan više nema nijedan argument, nema više ni Ivanovića na Prvoj. Iju, pa nećete valjda sad i Kesića da mu izvučete?

Nipošto. A kao argument da vlast guši slobodu medija obično se uzima "Utisak nedelje", koji je na istoj televiziji takođe imao visok rejting i uticaj.

Mi smo se naslanjali na "Utisak nedelje" i počinjali emisiju sa fejk telefonskim pozivom gde se ja javljam Olji. Bila nam je velika čast kad su nas u našim počecima stavili da se nadovezujemo na "Utisak nedelje". Kada se ono malo naroda okupilo ispred zgrade B92 na Novom Beogradu da digne glas protiv ukidanja "Utiska", cela naša ekipa je bila tu. Na tom protestu sam se i upoznao sa Oljom Bećković. Simbolika i kuriozitet je što smo nakon tog protesta otišli kući da gledamo našu emisiju na B92, ispred kog smo upravo protestovali zbog ukidanja emisije na B92. Šizofreno! Protestovali smo jer je sklonjena emisija koja nam je svima bila uzor i koju ništa nije moglo da zameni. Rupa koju je ostavio "Utisak nedelje" nikad nije popunjena.

Osim emisije "24 minuta", često nastupate u regionu sa svojim projektom "Priče i pesme". Jeste li konačno dobili i poziv za gostovanje iz Banjaluke?

Meni je Banjaluka neispunjena želja. Želeo bih da tamo nastupam sa svojim projektom, a to je jedna, kako je zovem, priredba, nezavisna od emisije, međutim nikako da me pozovu.

Sigurno znate i šta su vam zamerili.

Zamerili su mi što kao vređamo granice Republike Srpske koje su natopljene krvlju predaka koji su za nju dali svoje živote. A šala je bila na nivou osnovne škole, zaista. Pogledajte oblik Republike Srpske na mapi, na šta vam liči? Neko se tu ipak tendenciozno naljutio, stavio na nas metu i usmerio bes građana Republike Srpske na mene. To je neka polica na koju svih ovih godina pokušavaju da nas stave: antisrbi, ljubitelji NATO-a, Soroša, jer nemaju šta drugo. Izašla je relativno skoro na naslovnoj strani "Srpskog telegrafa" moja slika sa natpisom "Kesić pljuje sve što je srpsko", od čega sam ja napravio skeč za svoje priredbe. A ipak me to nervira, zato što sebe smatram patriotom, čovekom koji voli grad u kome je rođen, zemlju u kojoj je rođen, i nameravam da sve učinim da bi moja deca ostala u Srbiji. Pritom, gomilu pretnji dobijam od Srba iz Nemačke, Švedske, Australije.

Pa kako biste počeli priredbu u Banjaluci?

Imitacijom Milorada Dodika, jer ljudi vole kako ga imitiram. Provalio sam da samo treba da zatvorim usta i da pričam, kao neki trbuhozborac. Specijalizovao sam se za Dodika, ha, tu sam bolji čak i od Mićka.

U novoj sezoni "24 minuta" najavljeni su i vaši songovi koji će moći da se vide na Jutjub kanalu. Videli smo prvi, o Jutki, direktan je i politički nedvosmislen. Zašto song ne može da se pojavi u emisiji?

Song je namenski napravljen za moju pomenutu priredbu. Na televiziji imamo ne stege cenzure, nego stege kućnog vaspitanja. Da je taj song prikazan na televiziji, u njemu bi bilo šest ili sedam "pipova" jer se u tom spotu pominju i "govno" i "sisu da drpa"...

Emisija je onakva kakvom je nas šestorica odredimo. Ako petorica kažu: ajde, Kesiću, nemoj da pevaš u emisiji, smaraš, ja kažem okej, pevaću na Jutjubu. I dodam, videćete vi mene, biće to uspešno. I zaista, song je viđen više od 200.000 puta za veoma kratko vreme. Kada je emisija u pitanju, ne taktiziramo, samo razmišljamo da li se u nju nešto uklapa, vizuelno, koncepcijski, po formi, a ne da li je opasno ili nije. Ne vagamo, ne hodamo po jajima i mislim da se to vidi u našoj emisiji.

Može li smeh da bude oblik otpora?

Može, kako da ne. Zato što smehom ruiniraš, rušiš lažnu ozbiljnost onih koji žele da se predstave kao ozbiljni, odgovorni, večito namršteni, sa dramskim pauzama, uzdahivanjem, izdahivanjem. Tu glumu mi razobličimo i kažemo "gle, ovaj glumi". Smejemo se tome jer zaslužuje da bude ismejano i tako skidamo teg sa nedodirljivosti tog lika. Skidamo teg sa tabu ličnosti i tabu tema. Jer, nametnuta nam je tabu ličnost i nametnuta nam je tabu

tema, e nećeš ga majci. Sad ćemo da vas zajebavamo pa više nećete biti tabu.

Zato su se uvek i pričali vicevi u pola glasa za vreme diktatorskih režima, pa i onda kad je postojala opasnost da odeš na Goli otok zbog toga. Zašto bi neko pričao vic ako postoji opasnost da ga neko drugi čuje, prijavi i odvede na robiju? Zato što je ljudska potreba da razruši ono što ga toliko nervira i što je nedodirljivo, pa ćeš da ga bocneš tim vicom. Makar da ga bocneš ako mu ne možeš ništa. Zato se i kaže "satirična oštrica", jer mora da bocne. I kao novinari satiričari, ne možemo da učinimo mnogo protiv nečega što nas nervira, ali možemo da bocnemo. I to nam predstavlja zadovoljstvo – lično i profesionalno. Tako da mi nastavljamo da bockamo, to nam je posao.

Ipak, osećate li i zadovoljstvo vlasti da ima tu jednu bockavu, zabavljačku emisiju na nacionalnoj frekvenciji kao alibi za slobodu medija?

Nije mi drago što smo jedini preostali, ali da li zbog toga treba da osećam grižu savesti? Da li treba da osećam grižu savesti zbog nečega čemu nikako nismo doprineli, nikakvim našim šurovanjem niti taktiziranjem. Konstantno i svuda osećam to pitanje "zašto vi" i neminovno se nameće pitanje "ma sigurno si u nekom dilu". Zapitam se onda kako izgleda taj

“Zadatak satiričara je da ubada najmoćnije, nema lične satisfakcije u ubadanju nekoga ko je već u nokdaunu, na dnu. Kakve odluke donose Đilas, Janković, Jeremić, Obradović i Trifunović? Mi možemo da istaknemo neku njihovu glupost, ali u mnogo manjoj meri nego ovih koji su na vlasti. Mi reagujemo na opštu sliku. A ko nam stalno iskače kad otvorimo frižider? Pa predsednik Vučić, i mi proporcionalno reagujemo na to”

dil, kako to Marko, Viktor, Nenad, Grafa, Sale i ja pravimo dilove, s kim? Onda dolazimo do toga kako neko percipira našu emisiju: da li nas običan građanin percipira kao svetlo na kraju tunela, porodično zadovoljstvo, jedini vid informisanja, ili nas vlast percipira kao alibi da nema cenzure, “evo, imate Kesića”. Ili nas neko percipira kao izdajnike, ili kao govnare koji su se dogovorili sa vlašću, jer eto jedini su ostali oni, nemoguće da nije tako. Dakle, kako nas neko doživljava, to je stvar tog nekog, a naša stvar je od početka ista: hoćemo da zajebavamo i kritikujemo ono što nas lično nervira i to radimo na ovaj način.

S druge strane, vrlo je verovatno da i opstajemo u ovoj medijskoj pustoši zbog toga da bi vlast imala alibi. I opet se vraćamo na to šta je starije, kokoška ili jaje, i da li treba da kažemo: ne, mi više nećemo biti alibi, iako znamo da smo pošteno radili šest godina, sada ćemo prestati da radimo, evo nismo više alibi, sada smo heroji. Da li je to opcija? Za mene to nije opcija. Hoću do zadnjeg sekunda da govorim ono što hoću da govorim, a kad me neko bude šutnuo nogom u guzicu, onda ću da nađem drugu opciju gde mogu da govorim. Nemam nikakvih dugoročnih planova, samo znam da nema teoretske šanse da se odreknem mogućnosti da na nacionalnoj frekvenciji, pa čak i ovakvoj, možemo da govorimo glasno ono što mislimo. I da snimimo pesmu o Jutki i da je pustimo na našem Jutjub kanalu ili da je ubacimo u emisiju ako to bude procena mog tima.

Kada biste sebe predstavljali, šta biste sve naveli kao zanimanje?

Hronološki pa šta treba, od 1994. reporter sa pijace, lukac, krompir i Zeleni venac, onda novinar Studija B “Beograde, dobro jutro”, onda voditelj kulturnog vodiča “Svetionik”, pa autor nekoliko emisija, ali i dokumentarnih filmova, kad sam želeo da upišem režiju pa nisam uspeo, dakle neuspešni reditelj, pa onda humoristička faza, znači zabavljač. Pre svega novinar, pa voditelj, TV autor, šta god.

Idete li na proteste, ove sada?

Bio sam jednom sa Dražom Petrovićem. Moji protesti mnogo duže traju nego što su protesti “1 od 5 miliona”. Protestujem kroz “24 minuta” govoreći na toj našoj bini, odnosno mom stolu, iz nedelje u nedelju, već nekoliko godina, i to zadovoljava moje potrebe za protestovanjem. Proteste naravno podržavam, ne samo da ih podržavam nego sam i emotivno vezan za sam čin šetanja i galame. Između ostalog, podsećaju me i na odrastanje, na 1996, na devojke i ljubavi koje su se tu dešavale, i ne mogu da odelim tu moju mladalačku, nagonsku potrebu da na protestima nađem devojku od potrebe da oduvamo onog gada Slobodana Miloševića.

Nađoste li tada devojku?

Pa, nisam. Ali onda dolazi Peti oktobar i pomenuti moj snimljeni materijal. Istorija se dešava, a ja je držim u ruci, vidim je kroz monitor kamere i svestan sam da su to istorijski trenuci. Vidim ih, snimam, beležim, i to je neverovatan osećaj. Emotivno sam vezan za proteste i naravno prošetaću još neki put. Druga je stvar što nemam ni potrebu ni želju da se oglašavam na protestima kao govornik, iako su me zvali iz nekoliko gradova u unutrašnjosti. Ljubazno sam se zahvalio, ali mislim da nije posao nas novinara da govorimo na protestima, naš posao je da se svojim radom borimo za istinu u svojim medijima, koliko ko može.

Koji je to nivo društvene temperature na kom biste pristali i vi i druge javne ličnosti da stanete na onaj kamion i obratite se demonstrantima?

To je vrlo nezgodno pitanje. Jer, ipak, moram da balansiram, eto sad priznajem da balansiram, ali samo iz želje da nikakvim svojim ličnim potezom ne ugrozim našu emisiju. Nekad me povuče da kažem ili uradim nešto kao ja lično, svestan svog uticaja i ljubavi i poštovanja koje ljudi pokazuju prema meni, ali onda bih možda ugrozio integritet emisije. Možda bismo bili svrstani na neku policu. Na primer, lično podržim nekog kandidata ili političku opciju i kažem kako mislim da je to dobro za Srbiju, da verujem u to. Samim tim, cela naša emisija ide na tu stranu i ne možeš više da je vratiš. S kojim pravom treba da svrstam celu našu emisiju tamo? Moj cilj je da zadržim pravo da kritikujemo sve, i leve i desne, a opet, zaista se plašim tog trenutka kada ću biti raspolućen tako da sve moje unutrašnje žudi i trči da najglasnije sa megafonom u ruci stane na jednu stranu. Šta ću onda s emisijom? Ne znam koji bi to trenutak mogao da bude, ne znam.

Vaši gosti su listom oštri i javni kritičari sadašnje vlasti.

Pa, to smo i mi. Zadatak satiričara je da ubada najmoćnije, nema lične satisfakcije u ubadanju nekoga ko je već u nokdaunu, na dnu. Jednako kao i kad ovi odu a dođu neki drugi, naš zadatak će biti primarno gaženje odnosno kritika tih drugih, onih koji donose odluke. Jer mi želimo da živimo u zemlji koja je bolja, mi smo korektivni faktor te vlasti. Kakve odluke donose Đilas, Janković, Jeremić, Obradović i Trifunović? Mi možemo da istaknemo neku njihovu glupost, ali u mnogo manjoj meri nego ovih koji su na vlasti. Mi reagujemo na opštu sliku. A ko nam stalno iskače kad otvorimo frižider? Pa predsednik Vučić, i mi proporcionalno reagujemo na to.

Analitičare odnosno goste emisije biramo među ljudima od kojih ćemo, verujemo, dobiti dobru kritičku misao, po mogućstvu ako može duhovitu, ne nužno. Evo razmišljamo o sledećim analitičarima, »

želim da čujem na primer šta imaju da kažu legende – Zdravko Šotra i Želimir Žilnik. Ali ne želim da znam šta ima da kaže Krle iz Idola. Ne zanima me šta ima da kaže Vučićević, zašto bi me zanimalo? U njima vidim one koji će iste takve gadosti pisati i za sledećeg gazdu, meni je to odvratno. Zovem samo ljude od integriteta, a ne one koji će ko god da je na vlasti pljunuti opoziciju, jer im je to posao. Naprosto, ne poštujemo takve ljude, mislimo da ne govore istinu nego govore namenski, plaćeno namenski, po zadatku. Takva im profesija, legitimna je i ima svoj naziv, legalizovana je u Holandiji a nije vutra.

Kome su išle vaše političke simpatije od trenutka kada ste počeli da "kapirate" politiku?

blude detinjstva ali istovremeno i svest da se nešto dešava i da se nešto menja i da je nešto bitno, meni bitno. Legitimno je bilo biti tinejdžer koji sluša pank i ide na Akademiju, a meni je ovo bilo zanimljivo. Prošao sam kroz razne faze političkog sazrevanja, kroz mnoge ljubavi i razočaranja, ali nikad kao neko ko se konkretno bavi politikom.

Nego znači "ulicom"?

Ulicom, tako je. Energijom ulice.

Sa takvim iskustvom, kako vam se čine sadašnji protesti, mogu li, kako se to odskora kaže, da iznesu na nešto?

Drago mi je što se protesti održavaju, a posebno mi je drago što traju i što se tokom Nove godine i praznika nisu prekinuli. Drago mi je što ima ljudi koji

"Voleo bih da protesti bujaju, da se ovi zabrinu i iz te zabrinutosti da počnu da menjaju svoj narativ nedodirljivosti i osećaja da mogu sve. To me najviše nervira. Osećaj da neko gore može sve. Da može da te gleda u oči i da laže, i da ta laž prođe. I to više puta dnevno, kontinuirano"

Već devetog marta, kada sam imao 14 godina, bio bih na Trgu slobode, ali sam išao sa drugarima na stoni tenis, šta mogu, žao mi je. Dosta rano počeo sam da se interesujem za politiku, u srednjoj školi smo osnovali Srpsku školsku stranku, moj drug je voleo Šešelja, a ja Vuka, takvo vreme bilo. Pa dobro, voleo Vuka, čitao "Srpsku reč", čak sam prošao kroz fazu kad sam kupio kokardu, mlad čovek pa prošao kroz sve faze. Ali, osećao sam bunt u sebi, nisam slušao pank, ali sam imao potrebu za nečim kontra.

To što niste slušali pank danas vam je čista jeres.

Stvarno nisam, kasnije sam slušao Prodidži, ali za politička kretanja počeo sam da se interesujem još u srednjoj školi. I da idem na mitinge i da majku vodam po prvim redovima vidovdanskih sabora i tako dalje. Pa došao princ Aleksandar Karađorđević, "ooo, došao kralj!", jebote, pa to je nada, sad ćemo mi biti kraljevina i sve će da procveta. Zahoće da izađu i da viknu. Ne znam koji je krajnji domet protesta, ali mi se sviđa sama okolnost da postoje. Dugo smo svi mislili da je ovde mrtvo more, a sad vidimo da nije sve toliko umrtvljeno, da ima nekog kretanja masa po kvadratnom metru, i meni se sviđa ta okolnost. Ne znam šta će da se desi, do čega će ovo da dovede, ali mi se sviđa pomeranje masa.

Voleo bih da se vlast zabrine, voleo bih da ih vidim zabrinute, jer do sada ih samo viđamo uverene u svoju snagu, uverene u pozicije svih onih šerifa, lokalnih moćnika, kao što kažem u pesmi o Jutki "od Subotice pa do Vranja", a čiji je jedini kvalitet u CV-ju poslušnost, delivery. Onog iznad će da gleda kao u Boga jer ga je postavio, a on će da mu deliveruje, kao što predsednik Vučić deliveruje tamo kome treba. Dakle, poslušan je i zbog toga je tu. Voleo bih da se svi oni zabrinu, pa da počne da se objavljuje sav taj prljav veš kao kod Jutke, jer nemam nikakvih nedoumica oko toga da svi oni imaju prljavog veša. Kao Gašić kad je svojevremeno rekao da voli novinarke koje kleče, ali to je njegov manir, samo je tada sticajem okolnosti sve bilo snimljeno kamerom. A šta se događa kada ne snima kamera?

Dakle, voleo bih da protesti bujaju, da se ovi zabrinu i iz te zabrinutosti da počnu da menjaju svoj narativ nedodirljivosti i osećaja da mogu sve. To me najviše nervira. Osećaj da neko gore može sve. Da može da te gleda u oči i da laže, i da ta laž prođe. I to više puta dnevno, kontinuirano.

Šta vas nervira kod opozicije?

Svestan sam da je narod razočaran u opoziciju i da je u njegovoj duši zapisano to da uvek mora da bude neka persona koja će biti predvodnik. U nedostatku te persone koja se dosad nije kompromitovala ne vidim nekog ko bi tu isplivao, ali se ipak nadam da će bes naroda da raste. Jer ima i te kako razloga da raste. Ili, možda, da narod postane manje probirljiv, jer stalno traži tog nekog idealnog pa gleda hoće li doći. Pa, evo ga Saša Janković, dobar i častan čovek, zaštitnik građana, on je taj, on je mesija, pa svi za njim, spasi nas, Jankoviću, spasi nas, ti si taj. Onda su otkrili da on nije taj. Možda ga ponela podrška uglednih, talentovanih ljudi kojima se divio, pa se zaneo ili prosto nije kapacitet. A onda Sašu Jankovića baciše u govna, blato, smradu jedan, zaljubili smo se u tebe a ti tako, debeovče jedan... Znači, to je greška, nemojmo se više uzdati u neke mesije, dajte da vidimo šta sami možemo. Pa ako u tim opozicionarima, u tom ćušpajzu, u toj čorbi od Đilasa, Obradovića i drugih, ako u njima nezadovoljni građani vide istinitu želju za promenom, pa možda bi trebalo malo skloniti u stranu to gađenje što je jedan malo desno, jedan levo. Dakle, mi smo u neprestanoj potrazi za idealnim, a ako nije idealan, šta ćeš biti, beli listić? Nikad nisam bio beli listić. Uvek bih i preko one stvari zaokružio manje zlo. Nećemo mi dobiti nikad dobro, ostaje nam uvek manje zlo. I pomirimo se s tim. Neka prestane da nam bude gadno manje zlo. I malo manje da tražimo idealnog, jer idealnog nema. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

ZUJANJE

POLITIČKA EMISIJA U PRODUKCIJI NEDELJNIKA VREME

gosti:

SRETO MALINOVIĆ I ZDRAVKO PONOS

voditelj: FILIP ŠVARM

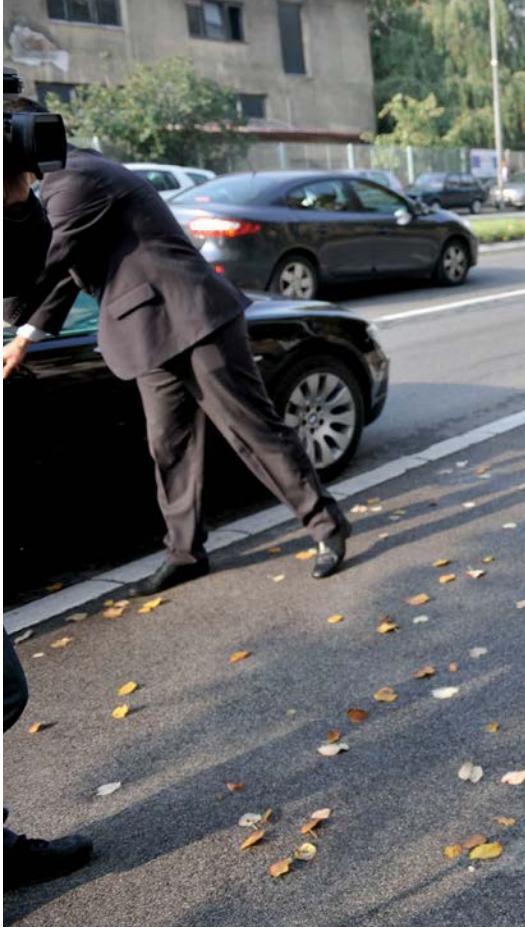
ČETVRTAK od 18h

na **www.vreme.com**,
na YouTube kanalu
Vremena

kao i na **TV Šabac, TV Sandžak,**
T1 Zaječar, Telemark Čačak,
TV Valjevo Plus, KATV Kraljevo,
TV Forum Prijepolje te na portalima
Južne vesti i **Užička nedelja**

Kadija i tuži i sudi

Slučaj Mišković pokazuje svu nespremnost i tužilaštva i suda da budu objektivni i samostalni. Oni su poslali jasnu poruku da je pravda u Srbiji selektivna, prividna, privremena i povremena, rekao je Zdenko Tomanović

Troročlano Veće Specijalnog suda, posle šest godina od početka suđenja, u ponovljenom postupku, osudilo je većinom glasova (2:1) predsednika kompanije Delta Holding Miroslava Miškovića na dve i po godine zatvora zbog podstrekivanja na poresku utaju, njegovog sina Marka na godinu dana kućnog zatvora, a vlasnika Nibens korporacije Mila Đuraškovića na četiri godine i tri meseca zatvora.

Čitanje presude trajalo je duže od sat i po. Miroslav Mišković osuđen je zbog podstrekivanja na poresku utaju na zatvorsku kaznu od dve godine i šest meseci, a moraće da plati kaznu od osam miliona dinara. Marko Mišković osuđen je na jednu godinu kućnog zatvora i moraće da vrati osam miliona dinara.

Milo Đurašković osuđen je na četiri godine i tri meseca zatvora zbog poreske utaje i zloupotrebe položaja odgovornog lica, a moraće i da plati šest miliona dinara. Takođe, moraće u budžet da uplati 142 miliona dinara.

Od Đuraškovića i još šest osuđenih za malverzacije u FAM-u sud traži da solidarno plate štetu od dve milijarde i osamsto miliona dinara u roku od tri meseca.

U prethodnom postupku svi su osuđeni na veće kazne zatvora. Advokati odbrane imaju rok od mesec dana da se na novu presudu žale Apelacionom sudu i oni će to učiniti.

Podsetimo, Apelacioni sud je prethodno prihvatio oslobađajući deo prvostepene presude za malverzacije sa putarskim preduzećima radi izvlačenja protivpravne finansijske koristi, što je bio centralni deo optužnice, i naložio ponovno suđenje za deo presude kojim su osuđeni za utaju poreza.

Tužilaštvo za organizovani kriminal zatražilo je u završnoj reči da sud osudi Miroslava Miškovića na pet godina zatvora, na koliko mu je izrečena kazna na prvobitnom suđenju, a njegovog sina Marka na četiri godine, pola godine više nego što je prethodno presuđeno.

I u ponovljenom suđenju Miroslav Mišković je naveo da je za njega "porez svetinja" i da je Delta samo u godini koja se pominje u optužnici (2008) platila državi 100 puta veći porez od iznosa za koji se tereti da je utajen.

Odbrana je ponovo zatražila oslobađajuću presudu i istakla da će ona biti mera "nezavisnosti pravosuđa." Sudsko veće je osudilo strože Miroslava Miškovića nego njegovog sina iako je kvalifikovan u optužnici kao pomagač, jer je on "osmislio krivično delo i bio taj koji se za sve pitao", a ne Marko Mišković kojeg je, tvrdi Veće, savetovao kako da izbegne plaćanje poreza.

Tužilaštvo tvrdi da je Miroslav Mišković savetovao sina kako da njegova firma Mera Investment B.V. Fund, sa Holandskih Antila, ranije kupljene akcije Preduzeća za puteve Niš unese u firmu Mera invest, registrovanu u Srbiji, a zatim ih proda Nibens korporaciji, tako da se pri transakciji izbegne plaćanje poreza.

ŠTA SA MIŠKOVIĆEM

Apelacioni sud je, u prethodnom odlučivanju, između ostalog, ocenio da osuđujući deo presude sadrži bitnu povredu odredaba krivičnog postupka i naveo da prvostepeni sud nije "jasno i nesumnjivo" naveo kojim je to savetima Miroslav Mišković pomogao sinu da utaji porez imajući u vidu njegovu i odbranu saoptuženih u konkretnom poslovanju.

Miroslav Mišković je uhapšen krajem 2012. godine, u pritvoru je proveo sedam meseci, a određeno mu je jemstvo, najveće ikad izrečeno u Srbiji, od 12 miliona evra, u gotovini, kao garancija da će prisustvovati suđenjima.

Stiče se utisak, pisao je Dojče vele par dana po izricanju presude, da ni pravosuđe ni vlast u Srbiji ipak ne znaju šta će sa Miroslavom Miškovićem. "Ja tražim da u ovom procesu primenjujete pretpostavku nevinosti, jer je to pravo svakog čoveka u sudskom postupku. A ne da primenjujete pretpostavku krivice, kao što je do sada bilo, i da ja moram da dokazujem svoju nevinost". Ovo je rekao Miroslav Mišković u sudnici na kraju ponovljenog postupka početkom februara. To mu očito nije pomoglo.

Miroslav Mišković je iskoristio svoje zakonsko pravo i nije došao na izricanje presude. Prvostepeni Specijalni sud presudio je da su i on i njegov sin Marko krivi zbog utaje poreza. A po svoje mišljenje, da li je postojala obaveza oporezivanja za sporni period, sud je još na prošlom suđenju išao u Skupštinu. Zbog čega je Apelacioni sud poništio prethodnu presudu.

Ponovo će se Miškovićeva odbrana žaliti na presudu Apelacionom sudu. Pravosudna sapunica zvana "slučaj Mišković" zabavljaće narod još najmanje pola godine. Jedno je sigurno – dokle god se sudi Miš-

Foto: A. Anđić

"Ja tražim da u ovom procesu primenjujete pretpostavku nevinosti, jer je to pravo svakog čoveka u sudskom postupku. A ne da primenjujete pretpostavku krivice, kao što je do sada bilo, i da ja moram da dokazujem svoju nevinost", izjavio je Miroslav Mišković

koviću, Aleksandar Vučić će moći da proizvodi medijsku sliku borbe protiv korupcije. Doduše, nijedan sud u Srbiji nije sudio Miškoviću za ono što mu je prišivao Vučić – da plaća neke političare i do 50.000 evra mesečno. Ali, naprednjačka propaganda Miškovića odavno predstavlja kao neku vrstu srpskog Sorosa koji vuče konce u pozadini, "rušeći Vučića".

PUMPANJE REJTINGA

Miroslav Mišković priznaje da je bio u zabludi kada je mislio da ekonomija rešava sve. Rekao je jednom prilikom da ga je iskustvo sa srpskim pravosuđem nagnalo da promeni mišljenje: "Bez pravosuđa nema države". Ta spoznaja je došla nakon hapšenja krajem 2012. godine.

Sve što se događalo i tek će se događati, predstavljeno je kao posvećenost Aleksandra Vučića obračunu sa korupcijom.

Za sada je u javnosti najoštrije istupio Zdenko Tomanović, branilac Miroslava Miškovića. On je za dnevni list "Danas" rekao i ovo:

"Političko-medijska kampanja protiv Miškovića koja je trajala u svim fazama krivičnog postupka je zajednički poduhvat vrha političke elite i lidera pravosudne nesamostalnosti. Predstavnici vlasti najavljivali su svaku fazu postupka od hapšenja, do podizanja optužnice, pa na kraju i samu presudu."

Kampanjom su, kaže Tomanović, podsticali društveno zadovoljstvo u uskraćivanju prava na fer suđenje kroz logiku "ako nije kriv za to, onda je za nešto drugo".

Tomanović je još rekao:

"Slučaj Mišković pokazuje svu nespremnost i tužilaštva i suda da budu objektivni i samostalni. Oni su poslali jasnu poruku da je pravda u Srbiji selektivna, prividna, privremena i povremena. Oni neće da prihvate i razumeju sopstvenu odgovornost i obavezu da u sudnicama vlada zakon, a ne naravi pojedinaca i želje političkih moćnika. Oni su saizvršioci u ostvarivanju političkih želja. Što se tiče cilja, to je podizanje političkog rejtinga stvaranjem privida da je Mišković u sukobu sa zakonom, a zapravo su svoje političke interese stavili iznad zakona. Generalno, ovakav pristup ugrađen je u naš sistem, on se širi, umnožava i razara naš sistem."

Apelacioni sud u Beogradu već jednom je ukinuo presudu Višeg suda u ovom predmetu. To je tada izazvalo bes Aleksandra Vučića – stalno tvrdi, kad mu je to potrebno, da se on ne meša u rad pravosuđa – koji je to veće suda optužio da su postavljeni i da sude po nalogu "žute ološi".

A Apelacioni sud je ukinuo raniju presudu jer je isto sudsko veće, suprotno osnovnim krivično-pravnim principima, pitalo Narodnu skupštinu i Ministarstvo finansija, da li u konkretnom slučaju postoji poreska obaveza. Na njihovom mišljenju sud je i bazirao svoju presudu iako, po Ustavu, nemaju pravo da traže autentično tumačenje. Sudovi i sudije trebalo bi da su potpuno suvereni, nezavisni i jedini ovlašćeni da tumače i primenjuju propise na konkretno činjenično stanje. Nažalost, sudsko veće je, tvrdi Tomanović, tokom ovog postupka mnogo puta demantovalo osnovno pravno pravilo.

Iznoseći završnu reč u tom postupku, Mišković je ponovio da je "optužnica protiv njega lažna". Dokazivao je da protiv njega nije iznet nijedan novi dokaz, pominju se primeri iz 2010. i 2011. godine, a njemu se sudi za slučaj iz 2008. za koji tada, potvrdili su svi svedoci, eksperti i nadležne institucije, nije postojala obaveza plaćanja poreza.

"Sudili ste mi uz glasno navijanje tabloida, tako da sam u jednoj godini imao 60 ročišta", rekao je Mišković u završnoj reči.

On je tada tvrdio da je u toj istoj godini u procesu ubicama Slavka Ćuruvije održano samo 10 ročišta i to s obrazloženjem da nema slobodnih sala.

"Izgleda da sam sve sale i sve termine ja zauzeo", žalio se Mišković.

Najjezgrovitiji prikaz dao je Predrag Koraksić Koraks, koji je ovih dana nacrtao karikaturu na kojoj Vučić nosi izbornu kutiju u koju je zatvoren Miroslav Mišković. To je i najbolji odgovor na pitanje kada će se ova sapunica rasprsnuti – kad prođu izbori. ¶

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Privlačenje čudovišta u Šumadiju

Čaršija uveliko najavljuje investiciju veka, Vučić zagonetno kaže da su šanse za dolazak Folksvagena u Srbiju fifti-fifti, a u Volfsburgu da će odlučiti do proleća. Zašto najveći proizvođač automobila na svetu razmatra otvaranje fabrike u Srbiji i da li se može namamiti masnim subvencijama

Foto: AP

Za "Vreme" iz Bona

Šumadinci za sada mogu mirno da spavaju – čudovišta još nisu stigla u njihov kraj. Ali stvar je praktično gotova, ako je verovati beogradskim tabloidima koji su početkom marta javili da u srce Srbije stiže Folksvagenova fabrika u kojoj će se praviti "čudovišni četvorotočkaši" – SUV modeli Škoda Karok i SEAT Ateka i još ponešto.

Već danima novinarska čaršija najavljuje investiciju veka, a stručnjaci razlažu računicu na atome i dočaravaju zašto je Srbija sa 5:0 razbila Bugarsku u privlačenju investicije.

Ali, u Volfsburgu svim medijima odgovaraju isto: još nismo odlučili. Zvanično je stvar tamo gde je bila u novembru prošle godine, kada je Folksvagen (VW) najavio otvaranje Mehrmarkenfabrik (fabrike u kojoj se proizvodi više modela) u "istočnoj Evropi" pod kojom Nemci podrazumevaju i Balkan.

Trebalo bi da se radi o ulaganju od 1,4 milijarde evra, zapošljavanju 5000 ljudi, godišnjoj proizvodnji od 300.000 automobila i izvozu od preko četiri milijarde evra. Prvi automobili bi sa nove trake trebalo da siđu 2023. godine.

FAVORIT

Da je Srbija među favoritima prvi je javio bugarski, a zatim i srpski servis Dojče velea. U razgovoru za DW je predsednik Nemačko-bugarske industrijske i trgovinske komore Mitko Vasilev rekao da je zvanična Sofija spremila dve moguće lokacije za VW, ali da je i Srbija ozbiljan takmac. Nekoliko sati nakon te izjave "Večernje novosti" su iz "relevantnih", ali neimenovanih izvora tobože saznale da je Srbija dobila trku.

Nije bilo teško sabrati dva i dva: šuškanje o dolasku VW mora biti ona "najveća, najvažnija i najmoćnija" investicija koju u poslednje vreme pominje predsednik Srbije Aleksandar Vučić. Čak je i on, iluzionista kamenova temeljaca i crvenih vrpci, dugo uspevao da se ugrize za jezik i ne kaže o kojoj se firmi radi. Ponovio je da su šanse za misterioznu investiciju "jedne od najvećih evropskih kompanija" polovične jer su i igri bile i Rumunija i Bugarska, a sada su samo jedna od te dve zemlje i Srbija. Rekao je da se razmatra lokacija kod Velike Plane.

Ali je u utorak na RTS-u rekao, lamentirajući nad istorijskim prilikama koje je Srbija imala, o Ćosiću i Đinđiću: "Danas bih sa sigurnošću mogao da kažem da će Folksvagen kod nas, ovako su nam šanse nevelike u poređenju sa zemljama EU, jer nismo članica, uz problem Kosova."

PRELAZAK NA STRUJU

O šansama za dolazak Folksvagena u Srbiju odbili su da govore premijerka Ana Brnabić ("To je previše važna investicija da bi se o tome govorilo u medijima") i predsednik Privredne komore Marko Čadež, ali se ovaj potonji upustio u teoretisanje kako bi "jedna takva investicija" promenila sliku regiona.

"To bi bio signal drugim investitorima. Kad bi došao VW, onda može svako, to je kao reklama za zemlju", kaže za "Vreme" urednik ekonomske redakcije Dojče velea Henrik Beme. "To se danas vidi u Češkoj, koja je privukla mnoge investicije, ima najmanju nezaposlenost u EU i više se tamo ne mogu naći radnici – samo zato tamo više niko ne gradi fabrike."

Div iz Volfsburga odbranio je prošle godine titulu najvećeg svetskog proizvođača sa 10,8 miliona isporučenih vozila, knap ispred grupe Reno-Nisan-Micubiši i Tojote. Nemačka firma je lane obrnula 236 milijardi evra svojim markama VW, Audi, SEAT, Škoda, Bentli, Bugati, Lamborgini, Porše, Dukati, Skanija i MAN. VW proizvodi automobile u 123 fabrika u 31 zemlji sveta.

Štošta govori da je fabrika na Balkanu dugoročno ulaganje, jedan od štihova u velikom mešanju karata u nemačkoj automobilskoj industriji. VW se, kao i Dajmler i BMW, ofanzivno okrenuo proi-

SVETSKI GIGANT: Toranj za isporuku vozila u Folksvagenovoj fabrici u Volfsburgu, u Nemačkoj
Foto: AP

ISKUSTVO S NEMAČKOM AUTOINDUSTRIJOM: Aleksandar Vučić lepi amblem na prezentaciji "našeg mercedesa" 2014. godine
Foto: FoNet/Dragan Antonić

zvodnji električnih automobila, a bilo je i krajnje vreme s obzirom na razvoj u SAD i Kini. "Nemački koncerni veruju da primat mogu da održe samo ako masivno ulože u elektromobilnost", kaže Beme.

Paralelno sa milijardama koje će ići u istraživanja – pre svega jačanje baterije – mozga se kako prvo po Nemačkoj razviti mrežu stanica za punjenje i kako načiniti elektromobile pristupačnim prosečnom džepu.

Kakve to veze ima sa mogućim dolaskom u Srbiju? VW je rešio da tri tradicionalna pogona u Nemačkoj preuredi samo za proizvodnju automobila na struju – Cvikau, gde se oduvek pravio Golf, Emden gde se pravi VW Pasat, i Hanover, gde se proizvode vozila za posebne namene. Ipak, klasični benzinci i dizelaši činiće još dugo većinu flote. Tako se proizvodnja sve manje popularnog Pasata seli u fabriku u češkim Kvasinama, a odatle, navodno, pomenuti "čudovišni četvorotočkaši" odlaze u pogon na Balkanu.

Tako je otvorena berza nagađanja. Osim Srbije i Bugarske, u kojoj jedan neimenovani funkcioner vladajuće stranke za Dojče vele tvrdi da su već pridobili VW, na dužem štapu se pominje Rumunija, a na još dužem Turska i Makedonija.

ZA I PROTIV

Poznavaoci prilika se utrkuju da pobroje sve faktore koji bi govorili za ili protiv Srbije, od niskih plata i visokih subvencija, preko iskustva u pravljenju automobila i mreže proizvođača delova koji već rade u zemlji, do eventualne prednosti Bugarske u vidu članstva u EU.

Međutim, sagovornici "Vremena" upozoravaju da nijedan od tih faktora nije presudan i da je računica u Volfsburgu daleko složenija nego pompezna matematika beogradskih tabloida i TV-eksperata.

Prvo, članstvo u EU je relativna stvar. Bugarska nije zbog članstva postala oaza zakona. Prema indeksu percepcije korupcije koji objavljuje Transparensi, Srbija je na neslavnom 87. mestu od 180 zemalja, a Bugarska tek nešto bolja na 77.

Uz to, najkasnije od Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, posle čijeg je potpisivanja i Fijat privoljen u Kragujevac, automobili mogu da se sklapaju u Srbiji isto kao u Bugarskoj: nema carina na delove koji se uvoze niti na gotova vozila koja se izvoze.

Sa druge strane, neki kao prednost Srbije navode "pristup ruskom tržištu", što je teška zabluda – automobili su iz toga izuzeti. Vučić pri svakom sastanku sa Putinom ponavlja molebane za izvoz par stotina Fijata 500L, ali uzalud, taj model rusku zimu videti neće.

Drugo, prosečne plate u Srbiji jesu nešto niže nego u Bugarskoj – tzv. Zapadni Balkan se naveliko na Zapadu reklamira kao evropski Bangladeš – no u konačnoj ceni automobila plate onih koji ih sklapaju čine tek petnaestak odsto udela. U tom je pogledu možda značajna razlika u zaradama između Srbije i recimo Poljske, ali ne između Srbije i Bugarske. Novinar DW Beme kaže da je od toga značajnija cena struje za industriju – zato mnoge firme beže iz Nemačke.

Treće, u Srbiji već rade veliki nemački dobavljači auto-industrije. Najveći dobavljač sveta Boš u Pećincima pravi komponente za brisače i elektronske podizače prozora. Leoni (Niš) i Drekslmajer (Zrenjanin) prave kablove, a od leta u Pančevu treba da krene proizvodnja ZF Fridrihshafena, jednog od pet najvećih svetskih proizvođača delova. Blizina pojedinih dobavljača donekle je važna, premda bi mali milion delova – uključujući one najvažnije poput motora – ionako morao da se uvozi u Srbiju. »

Uopšte, proizvodnja automobila je danas više poput sklapanja lego kockica. Ekonomista Miodrag Zec je u izjavi za N1 bio ciničan, rekavši da mu to miriše na "šrafciger-industriju". No ništa drugačije nije ni u fabrici u samom Volfsburgu, i tamo dobavljaju komponente iz čitavog sveta. VW očito planira da u novom pogonu grupiše barem pet modela koji imaju istu šasiju, sličnu karoseriju, dok se originalnost postiže tek opremom i drugačijim logotipom.

FIJAT KAO OPOMENA

"Subvencije mogu da budu presudne", kaže za "Vreme" ekonomista Dragovan Milićević, bivši državni sekretar u Ministarstvu trgovine. On nema dobro mišljenje o politici subvencija kojima se nadgornjavaju balkanske zemlje, što neki ekonomisti zovu trkom prema dnu.

Mediji su ranije izveštavali da su pojedine firme dobijale desetine hiljada evra po radnom mestu da dođu u Srbiju, to jest da su praktično besplatno dobijale radnu snagu. Milićević je analizirao – onoliko koliko se može, s obzirom da su brojna državna davanja skrivena, a ugovori zacrnjeni – da su subvencije više odnele nego donele srpskoj ekonomiji.

U slučaju Fijata stvar je posebno misteriozna, a javnost je saznavala na kašičicu kolike su pare otišle za fabriku koja je tek trećinski u državnom vlasništvu. "Mislim da smo dali skoro 700 miliona evra, nemojte me držati za reč sada, morao bih da pogledam u dokumentaciji", rekao je bivši predsednik Boris Tadić za "Istinomer" u novembru 2015. godine. Ali do danas niko još "nije pogledao u dokumentaciju", uvek uz izgovor da je ugovor osetljiv jer čuva tehnološke tajne. Štrajkove zbog niskih zarada i otpuštanja aktuelne vlasti su tumačile kao "plašenje investitora".

Danas Fijat u Kragujevcu proizvodi tri put manje vozila od maksimalnog kapaciteta od 180.000 komada godišnje. Milićević kaže da je projekat kragujevačkog Fijata slavno propao koštajući Srbiju previše, a donoseći tek mrvice zaposlenima čije su plate niže od proseka. "Kad bi se vadili precizni troškovi, mislim da je Srbija krahirala strahovito veliki novac. Uostalom, kome da prodaju onaj model? Ja ga prvi ne bih kupio."

Ipak, da je savetnik u Vladi, da li bi bio za subvencije u slučaju Folksvagena? "Da, ali samo pod određenim uslovima i sa određenom namenom. Dovesti Folksvagen bio bi prestiž svake zemlje, a kamoli Srbije", kaže naš sagovornik. "Subvencije ne moraju biti štetne pod uslovom da je ugovor dugoročan, recimo da ne smeju prekinuti proizvodnju sledećih deset, petnaest ili dvadeset godina. Tada se isplati." Posebno, dodaje Milićević, jer automobilska industrija obično na jedno direktno donosi još dva indirektna radna mesta.

Milićević nije jedini kojem se učinilo da bi eventualni dolazak Folksvagena mogao da znači odlazak Fijata, koji je otezao sa produženjem saradnje nakon isteka desetogodišnjeg ugovora krajem septembra. Tako bi u kragujevačkom kraju ostalo preko 2000 radnika koji imaju iskustva u modernoj proizvodnji automobila. Busanje u junačka prsa onim desetinama hiljada ljudi koji su radili u Zastavi malo vredi – to sa današnjom proizvodnjom ima veze koliko konjska zaprega sa spejs-šatlom.

Upravo bi postojanje hiljada radnika i stotina inženjera moglo da bude presudno. Austrijski list "Prese" u jednoj analizi piše da zato Rumunija nema šanse. Tamo se već proizvodi više marki automobila, a masovno iseljavanje isušilo je tržište rada. U Srbiji se takođe odavno odliv mozgova pretvorio u odliv svega što je sposobno da radi u inostranstvu.

Na pitanje da li pri investiciji Folksvagena ulogu mogu da odigraju ikakve političke veze ili činjenica da je Srbija svrstana u poluslobodne zemlje, Henrik Beme kaže: "To je na kraju trgovačka odluka, računica. Da li je vlast u Srbiji autokratska ili nije... to će im biti svejedno ako se investicija isplati kad se podvuče crta."

POBUNA RADNIKA VW

U utorak, dok se zaključuje ovaj broj "Vremena", VW je u Volfsburgu održao godišnju konferenciju za štampu hvaleći se povećanim obrtom i profitom. To je svojevrsni konačni dokaz da ih masovna manipulacija merenjem izduvnih gasova na dizel-vozilima nije koštala koliko je mogla ("Vreme" 1291: "Prevara veka"), to jest da kupci automobila mahom nemaju moralne dileme. Dizel-skandal je koštao VW ukupno 29 milijardi evra, a to je suma sa kojom lako mogu da žive.

Šef upravnog odbora Folksvagena AG Herbert Dis je na toj konferenciji ponovio da je veliki plan da kroz deset godina VW ima 70 električnih modela i da od deset proizvedenih vozila četiri budu na struju. Dis je, kako se i očekivalo, imao i loše vesti za zaposlene. Rekao je da se električni automobili proizvode 30 odsto brže i lakše od klasičnih. "To znači da ćemo smanjiti broj radnih mesta." Pretpostavlja se da će oko 7000 ljudi ostati bez posla.

Tabloid "Bild" je u nedelju doneo kratku vest o tome da se radnički savet VW pobunio što se otvara nova fabrika na Balkanu dok se istovremeno gase radna mesta u Nemačkoj. Prema informacijama regionalnog javnog servisa NDR, šef radničkog saveta Bernd Osterloh namerio se da blokira novu fabriku sve dok u nemačkim pogonima ima slobodnih kapaciteta. Bez glasova predstavnika radnika ne može se doneti odluka na zasedanju Nadzornog odbora u maju.

Nezahvalno je procenjivati da li se radi o još jednom sportskom nadmetanju uprave i sindikalaca ili je radnički kolektiv stvarno spreman da ide do kraja. No iz te kratke vesti makar doznajemo da će lokacija potencijalne fabrike biti jasna najkasnije u maju kada će je menadžment izneti pred Nadzorni odbor.

Ako Srbija zbilja dobije trku za Folksvagenom, nema sumnje da će Vučić za polaganje kamena temeljca spremiti posebnu lopatu. Za razliku od svih lažnih investicija, najavljenih pa nikada došlih, ovo bi zbilja bila velika stvar. Garnitura oko Tadića i Dinkića godinama se šepurila Fijatom, pa se može zamisliti koliko bi tek Vučić medijski cedio slavu od Folksvagena. To je ipak *Das Auto*. ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

Garnitura oko Tadića i Dinkića godinama se šepurila Fijatom, pa se može zamisliti koliko bi tek Vučić medijski cedio slavu od Folksvagena. To je ipak *Das Auto*.

Ne gubite vreme,

čitajte ono što je bitno.

Svakog dana.

KOMENTAR DANA
urednika i novinara
nedeljnika "Vreme"
samo na www.vreme.com

nedeljnik
VREME

Beograd:
Projekti bez kraja i konca

Fontana želja

Građanima je za utehu da su gradske vlasti posle kritika i sprdnji sa gigantskim jarbolom na Ušću, koji je trebalo da bude visok 120 metara, smanjile to čudo na 80 metara visine, a samim tim će se rasipati manje novca. Sve ostalo je pod velikim znakom pitanja

Foto: Promo

U toku ove godine počeće realizacija velikog broj projekata od strane beogradskih vlasti. Te ambiciozne ciljeve ne prate odgovarajuće analize efekata. Veliki broj tih projekata uslovljen je kompleksom "Beograda na vodi", kao i ispunjavanja zahteva investitora za garažnim mestima u Ulici kneza Miloša. Gradsko tkivo biće trajno osakaćeno usled investitorskog urbanizma, a po svemu sudeći, uslediće i potpuni saobraćajni kolaps.

SMEŠNO-ZABAVNI PROJEKTI

Od svih planova, možemo izdvojiti grupu relativno bezazlenih projekata (ali nimalo jeftinih), sa velikom dozom kiča i besmisla. To su, između ostalog, "fontana di Trevi" na Cvetnom trgu, gondola Kalemegdan–Ušće i jarbol od 80 metara i najnoviji biser – penjačka stena od par miliona evra.

Najskuplji u ovoj kategoriji projekata je famozna gondola koja treba da košta 15 miliona evra. Vlasti pokušavaju da opravdaju tu investiciju kvazi-ekonomskim računicama. Međutim, već i površna analiza pokazuje koliko je ta kalkulacija "bušna". Po najavama, cena vožnje tim čudom biće "simboličnih" 500 dinara u jednom smeru, uz očekivanje da će je koristiti 3000 ljudi na sat (a "optimistične" procene su duplo veće"), pa se očekuje da će novac vratiti za 5-7 godina. Koliko je to neozbiljno, govori podatak da ako svaki od milion i trista hiljada stanovnika Beograda u narednih pet godina koristi gondolu, ukupan prihod neće biti ni četiri miliona evra (kad se odbije PDV). Ili vlast računa da će biti tolika euforija pa će građani koristiti gondolu više puta godišnje ili se očekuje da se svaki od turista koji dođe u Beograd vozi gondolom? Da ne govorimo da je tura gondolom u oba smera za četvoročlanu porodicu bar 3000 dinara, pa nam ostaje da se jedino nadamo kako će makar oni koji plate Bus-plus, umesto što su da sada podizali gotovinu, moći da koriste to "čudo".

Još smešnija je priča sa fontanom koja će se praviti na Cvetnom trgu, jer je defakto gradonačelnik Goran Vesić izjavio da će se izgradnja fontane otplatiti skupljanjem novčića iz nje, kao što se skupljaju u Rimu iz čuvene Fontane di Trevi.

Građanima je za utehu da su gradske vlasti posle kritika i sprdnji sa gigantskim jarbolom na Ušću, koji je trebalo da bude visok 120 metara, smanjile to čudo od jarbola na 80 metara visine, a samim tim će se rasipati manje novca.

Ali da mašta naših vlasti nema kraja, pokazuje i najnoviji projekat velike stene u Košutnjaku. Na zaprepašćenje građana, na sred Košutnjaka ograđen je veliki deo zemlje, a bageri su počeli da pripremaju teren. Ispostavilo se da neće biti klasične "divlje gradnje", već da će se graditi stena za penjanje u vrednosti par miliona evra.

Svi ovi projekti vlasti su više nego sporni i sa estetske i sa funkcionalne strane, da ne kažemo da su kič (kao što je fontana kod Pevca npr), ali oni ipak ne prave velike (trajne i nenadoknadive) štete. Međutim, uskoro sledi početak mnogo ozbiljnijih projekata, koji lako mogu da dovedu do potpunog kolapsa grada sa nenadoknadivim posledicama.

PREVOZ, GARAŽE I DRUGA ČUDA

Početkom aprila treba da počne druga faza radova na rekonstrukciji Trga Republike. Za saobraćaj će se trajno zatvoriti Vasina ulica, a Kolarčeva i gornji deo Francuske ulice samo privremeno, čime će ceo potez od Kalemegdana do Albanije ostati bez ikakvog javnog prevoza (a pitanje je kako će i funkcionisati saobraćaj od Albanije do Slavije).

Gorana Vesića

MAKETA I NEIMAR: Cvetni trg i G. Vesić

Foto: Zoran Žestić /Tanjug

Nakon ukidanja saobraćaja u Vasinoj ulici, koja po rečima svemogućeg g. Vesića postaje pešačka i "umetnička zona", počeće radovi na izgradnji velike javne garaže ispod Studentskog trga. Sve to na kraju će se ukrasiti velikom strelom ispred Filozofskog fakulteta – spomenikom Zoranu Đinđiću, koji će tako biti postavljen da se može jasno videti i sa Trga Republike i sa Kalemegdana. Delo Mrđana Bajića uz asistenciju Biljane Srbljanović biće vizuelno dostupno i sa velike udaljenosti, verovatno kao omaž pokojnom premijeru Đinđiću od njegovog nekadašnjeg vernog saradnika za "posebne operacije".

HAOS SA TROLEJBUSIMA

Posledica formiranja pešačke zone jeste trajno ukidanje trolejbusko-autobuske okretnice na Studentskom trgu. To praktično znači kraj funkcionisanja trolejbusa u centru grada jer je okretnica na Studentskom trgu ključni deo trolejbuske mreže. Prvobitna ideja spiritusa movensa ovog projekta g. Vesića bila je da se trolejbusi premeste u Francusku ulicu, koja bi se rekonstruisala tako što bi se proširila na po dve trake u oba smera, bez drveća i parking mesta (bez ikakve druge alternative za parkiranje uništilo bi se stotinak parking mesta). Trolejbusi bi tako unakaženom ulicom išli do depoa u Dunavskoj ulici gde bi se okretali i vraćali ka Slaviji. Ta ideja je zamalo zaživela iako je potpuno nefunkcionalna (put do Dunavske je neuporedivo duži nego do Studentskog trga i pratile bi ga ogromne gužve). Posle negativne reakcije javnosti i protesta stanovnika Starog grada i stanara okolnih ulica, gradski mozgovi su odustali od te zamisli. Ali šta uraditi sa trolejbuskim saobraćajem? Vlasti su najavile tender za izgradnju nove kontaktne trolejbuske mreže koja će ići od Nemanjine do Cvijićeve, Gundulićevog venca i Dunavske ulice.

Međutim, ta nova kontaktna mreža omogućila bi samo preživljavanje trolejbusa, ali ne rešava ogroman problem javnog prevoza na potezu od Kalemegdana do Slavije, koje je sada najvećim delom oslonjen na trolejbuse. Za vreme radova u Kolarčevoj nadležni nameravaju da naprave privremenu trolejbusku okretnicu kod Albanije, ali će završetak radova na Trgu Republike dovesti do potpunog nestanka tog vida prevoza u strogom centru grada.

Gradske vlasti nemušto pominju nekoliko rešenja za budući prevoz putnika. Prva varijanta je uvođenje električnih autobusa koji bi funkcionisali od Trga Republike do Slavije. To je naizgled dobro rešenje, pošto su elektrobusi nečujni i ekološki vid saobraćaja, ne zahtevaju kontaktnu mrežu. Nevolja je u tome što elektrobusi moraju više puta u toku dana da se dopunjavaju, tako da vozilo mora da miruje 20-ak minuta na stanici kako bi se napunilo posle određenog vremena. Na tom potezu ne postoji mogućnost da se napravi stanica gde bi elektrobusi čekali na punjenje. Pored toga, cena jednog vozila je pola miliona evra, što je nekoliko puta skuplje od trolejbusa ili klasičnog autobusa. Tu ima još jedan problem – projektom uređenja Trga Republike nije planirana autobuska okretnica, pa se postavlja pitanje kuda će se ti autobusi vraćati.

VASKRS "JEDINICE"?

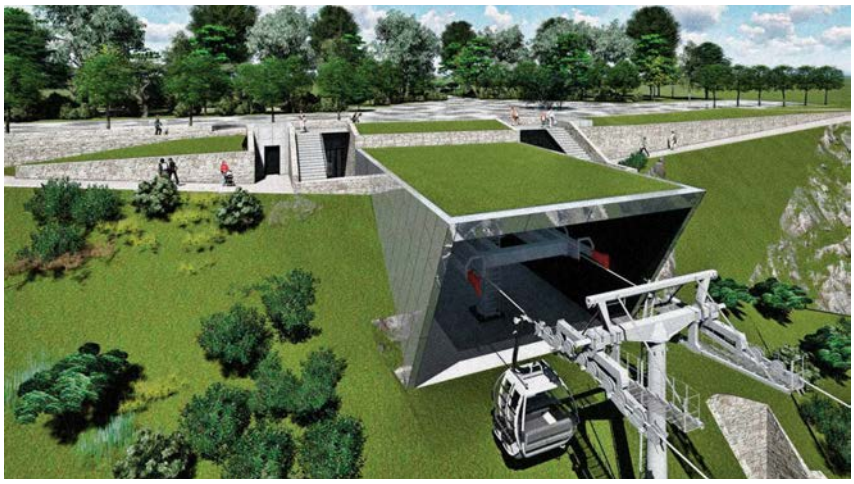
Kao rešenje ove zavrzlame koju izaziva nebulozni projekat garaže na Studentskom trgu i "umetničke zone" u Vasinoj, alfa i omega grada spomenuo je mogućnost vaskrsa tramvajske linije broj 1, koja bi išla od Kalemegdana do Slavije, preko pešačke zone u Vasinoj i Studentskog trga. Autor ovog teksta je veliki ljubitelj tramvaja i smatra da bi time možda i mogao da se reši problem javnog prevoza, ali i takvo rešenje ima nekoliko ozbiljnih nedostataka. Prvo, ne postoji nikakav planski dokument koji bi predvideo uvođenje tramvaja, a drugo, ako rekonstrukcija Vasine i Studentskog trga počne ovog proleća, to znači da će radovi biti izvedeni bez postavljanja šina. Grad će posle godinu-dve te iste ulice raskopavati radi postavljanja tramvajskih šina i kontaktne mreže.

Međutim, izgleda da se od tramvaja odustalo pošto se u najavama zamenika gradonačelnika više ne pominje. Možda mu je neko spomenuo da bi tramvajska kontaktna mreža potpuno vizuelno upropastila pogled na Đinđićevu "strelu", koju tako pasionirano želi da postavi Vesić, posebno kada bi oko spomenika još išli tramvaji. Ne treba zanemariti ni da projekat arhitekte Borisa Podreke, po kome se uređuje taj prostor, ne predviđa tramvajsku liniju.

»

Foto: Dobrica Veselinović

PRE I POSLE: Seča drveća zbog gondole i...

PODZEMNE GARAŽE ILI LOV U MUTNOM

Jedna od velikih zamisli nadležnih je i izgradnja četiri velike podzemne garaže – ispod Studentskog trga, kod Savezne skupštine u Vlajkovićevoj ulici, ispod Trga Republike i Fruškogorske ulice. Na tender se dugo niko nije javljao iako je tadašnji gradski arhitekta Folić tvrdio da ima 20-ak zainteresovanih. Rokovi su stalno produžavani, od januara sve do septembra, kada je jedinu ponudu podnela kineska kompanija Šandong. Razlog za ovaj fijasko leži u činjenici da limitirana cena parkiranja od evra po satu ne omogućava nikakvu rentabilnost investitorima usled ogromnih troškova izgradnje u podzemlju i relativno slabe popunjenosti van radnog vremena već postojećih javnih garaža. Nove garaže mogu da računaju na pristojnu popunjenost ne duže od 8 do 10 sati dnevno, što uz neto cenu od 0,8 evra (bez PDV-a) ne omogućava nikakvu isplativnost.

Kakav je aranžman sklopljen sa Kinezima, teško je za sada reći bez uvida u ugovore, ali nije verovatno da su oni olako pristali na izgradnju garaža sa tako ograničenom cenom sata parkiranja. Odnosno, postavlja se pitanje da li je grad dao "garancije" za rentabilnost projekta? Tim pre što je pre godinu dana grad dao određene, nimalo naivne garancije francuskim investitorima za deponiju Vinča, koje nastupaju sa "odloženim" dejstvom u roku od tri godine. Ili je, u toku tendera, grad izmenio uslove, pa omogućio Kinezima da povećavaju cene ako nema profita?

Nešto slično uradio je i Dragan Đilas sa izgradnjom mosta na Adi, kada je grad sklopio kreditne aranžmane od više stotina miliona evra sa grejs periodom od 3-4 godine, pa za vreme svog mandata nije morao ništa da plaća. Zato je novu vlast dočekala i otplata glavnice od oko 70-ak miliona evra godišnje (dok je on plaćao samo kamate).

REKONSTRUKCIJA KNEZA MILOŠA

U nameri da grad "obogate" podzemnim garažama, gradske vlasti planiraju i rekonstrukciju dela Ulice kneza Miloša od Nemanjine do Mostarske petlje. Ispod ulice će se napraviti velika podzemna garaža (na teret grada) sa više od 400 parking mesta, a ulica će biti uređena sa po tri saobraćajne trake u oba smera. Iako je građevinska dozvola izdata još krajem 2017. godine, radovi nisu počeli 2018. godine iako je tako najavljivano jer se čekalo osposobljavanje Slavije.

Međutim, po svemu sudeći, radovi će početi ove godine, što će u potpunosti dovesti do saobraćajnog kolapsa u širem centru grada. Naime, u kombinaciji sa blokadom saobraćaja preko Trga Republike i radovima u Karađorđevoj ulici, koja funkcioniše samo u jednom smeru, centar grada biće odsečen od autoputa. Sama ideja da se rekonstrukcijom dela Ulice kneza Miloša dobije dodatna saobraćajna traka i time poveća protočnost saobraćaja nije sporna (pobošljanje će biti primetno, kao u Bulevaru oslobođenja), međutim, taj projekat bi morao da se odloži makar dok traju ostali kapitalni radovi na saobraćajnicama. Ne treba zaboraviti ni da se pored navedenih radova u toku godine planira uklanjanje tramvajskog mosta, kao i povezivanje famoznog Vilsonovog bulevara sa Bulevarom vojvode Mišića. Blokada Ulice kneza Miloša zbog rekonstrukcije bila bi strahoviti udar za više stotina hiljada građana koji su prinuđeni da idu iz starog dela grada ka Novom Beogradu ili drugim naseljima uz Ibarsku magistralu. Možda bi trebalo postaviti i pitanje da li je žurba sa rekonstrukcijom ove ulice i pravljenjem ogromne garaže povezana sa nekakvim obećanjima velikim izraelskim investitorima koji grade dva velika kompleksa upravo u tom delu grada – Skyline i nekadašnju američku ambasadu, kojima će najviše "goditi" ovakva velika garaža.

BEOGRAD NA VODI DOLAZI NA NAPLATU

Do sada se nisu posebno osetili veći poremećaji usled izgradnje "Beograda na vodi", izuzev uklanjanja železničke stanice. Ako pretpostavimo da noćni teretni vozovi neće dovesti do urušavanja zgrada na nestabilnom vračarskom tlu, do sada je bio ugrožen relativno mali broj putnika koji koristi železnicu za prevoz.

Uskoro će početi i selidba autobuske stanice na Novi Beograd, što će izazvati veliki poremećaj za više stotina hiljada putnika koji svakodnevno dolaze u glavni grad. Dugo odlagana izgradnja nove (privremene) stanice privodi se kraju, ali će se pojaviti ogroman problem za putnike koji žele da idu u centar grada.

Tramvajski saobraćaj biće u potpunosti prekinut sa starim delom grada jer se ruši stari most opet zbog "Beograda na vodi", pošto tramvaji prave veliku buku budućim elitnim stanarima (doduše i sam most je nefunkcionalan i malog kapaciteta).

Foto: Predrag Mitić

... od rupe do stene na Košutnjaku

Putnici će iz nove stanice morati da koriste autobuski prevoz koji tek treba da se organizuje. Planovi za zamenu najvećeg broja tramvaja ne postoje. Između ostalog, potrebno je nabaviti samo za tu svrhu više od 100 autobusa (predstojeća nabavka 200 vozila zbog koje se radi rebalans budžeta grada kad mu vreme nije samo će zameniti već trošne i raspadnute autobuse), prekvalifikovati tramvajske vozače (njihova dozvola ne važi za autobuse).

ČUDO ZVANO VILSONOV BULEVAR

Nevolje putnika koji će biti odbačeni u Novi Beograd neznatne su prema mukama koje građane očekuju tokom ove godine kada se bude otvarao Vilsonov bulevar. Radi pristupa Beogradu na vodi sa južne strane, iz pravca Bulevara vojvode Mišića, na mestu nekadašnjeg Eurosalona planira se ogromna raskrsnica sa kružnim tokom i/ili semaforima, koja će u špicevima u potpunosti da zakoči saobraćaj i na Gazeli i u Kneza Miloša, kao i iz pravca Čukarice.

U protekle dve decenije grad je mnogo uložio da se ukinu semafori kod Sajma, pa su na dva mesta napravljeni podzemni prolazi za pešake i saobraćaj je drastično ubrzan. Sve to sada pada u vodu, i sa velikom raskrsnicom saobraćaj će u potpunosti biti zakočen.

Radi pristupa monstruozno velikom arapskom šoping molu i naselju sa par hiljada stanova za bogate, stotine hiljada građana će svakodnevno u špicevima putovati po dodatnih pola sata (a možda i duže) nego sada.

Na ovaj način grad će napraviti pravi saobraćajni zločin i velikom raskrsnicom potpuno ukočiti saobraćaj na možda najvažnijem gradskom čvorištu, Mostarskoj petlji. Što je najgore, šteta koju bude napravio budući Vilsonov bulevar neće se moći ispraviti, za razliku od komičnih jarbola, stena, fontana i besmislene gondole. ¶

BOGDAN PETROVIĆ

Počela humanitarna kampanja "Koje je boje srce tvoje?" organizacije SOS Dečija sela Srbija

Humanitarna organizacija SOS Dečija sela je, među prvima u Srbiji, pokrenula akciju prikupljanja redovnih, mesečnih donacija od građana putem trajnih naloga i/ili direktnih zaduženja tekućeg računa. Akcija pod nazivom "Koje je boje srce tvoje?" omogućiće svim pojedincima, koji budu želeli, da kontinuirano pomažu deci iz Srbije bez roditeljskog staranja. Tokom februara, SOS predstavnici će građanima biti dostupni na javnim mestima (ulicama, tržnim centrima, poslovnim i stambenim objektima i dr.). Oni neće primati donacije u gotovini, već će nuditi zainteresovanim građanima da se odluče za trajni nalog i/ili direktno zaduženje. Svi oni koji budu imali želju da kontinuirano pomažu deci Srbije bez roditeljskog staranja, postaju članovi Kluba zlatno srce. Članstvo podrazumeva:

- redovne mesečne donacije u odabranom iznosu;
- mogućnost promene iznosa donacije u bilo kom trenutku, ili prekid članstva;
- redovno mesečno izveštavanje o aktivnostima SOS Dečijeg sela putem imejla.

Ovakav sistem prikupljanja redovnih, mesečnih donacija, poznatiji pod nazivom *Face to face fundraising*, sprovode sve velike neprofitne organizacije širom sveta.

SOS Dečija sela Srbija je humanitarna, neprofitna organizacija koja već 14 godina radi na unapređenju kvaliteta života dece i mladih bez roditeljskog staranja do njihovog ekonomskog osamostaljivanja.

Kako ova organizacija pruža dugoročnu podršku deci bez roditeljskog staranja, do njihovog osamostaljivanja, prikupljene donacije će im pomoći da i dalje menjaju živote stotina dece širom Srbije.

Trenutno, u SOS Dečijem selu u Kraljevu živi preko 70-oro dece uzrasta do 18 godina iz cele Srbije, u 14 porodičnih kuća sa SOS roditeljima. Podršku SOS porodicama svakodnevno pružaju stručni psiho-pedagoški timovi. Nakon SOS Dečijeg sela, deca prelaze u SOS Zajednicu mladih, gde se uz podršku edukatora pripremaju za samostalan život.

Slučaj kuća u Resavskoj

Da novinarku BIRN-a Anu Novaković nije zainteresovalo da istraži vezu između kompanije Sinadei, od koje je nekadašnji gradonačelnik Beograda i trenutni ministar finansija Siniša Mali kupio stan, i parcela u Resavskoj 25 i Mišarskoj 3 u zaštićenoj zoni beogradskog Vračara na kojima je planirana gradnja stambeno-poslovnog objekta, ne bi se saznalo da je direktorka Zavoda za zaštitu spomenika kulture Beograda Olivera Vučković izdala Uslove za izgradnju tog objekta samostalno i bez potpisa obrađivača, smatrajući da ima diskreciono pravo da tako nešto uradi.

Kuće u Mišarskoj 3 i Resavskoj 25 deo su celine Istočni Vračar koja uživa status kulturnog dobra pod prethodnom zaštitom, što prema članu 7. Zakona o kulturnim dobrima znači da se "kulturno dobro i dobro koje uživa prethodnu zaštitu ne sme oštetiti, uništiti, niti se bez saglasnosti može menjati njegov izgled, svojstvo ili namena".

Dvospratna kuća u Resavskoj Pere Velimirovića, inženjera i ministra građevine u nekoliko navrata s kraja 19. i početka 20. veka, sagrađena je 1908. godine prema projektu slavnog arhitekte Jovana Ilkića, dok je stambena prizemnica u Mišarskoj podignuta krajem 19. veka i sadrži sve karakteristike akademske arhitekture tog vremena. Olivera Vučković je istoričarka i položila je konzervatorski ispit, te je tako upoznata i sa kulturno-istorijskim vrednostima ovih kuća i sa zakonom koji ih štiti, kao i sa obavezom da traži odobrenje struke, odnosno da ima potpise obrađivača. Direktorka je odbila da objasni ovaj svoj postupak, i najavila je istragu o tome ko je iz Zavoda za zaštitu spomenika kulture Beograda dao podatke BIRN-u.

U jednom od dokumenata koji je BIRN dobio od Zavoda navodi se da je investitor izgradnje i u Resavskoj i u Mišarskoj firma Capital Developments, osnovana pre 15 meseci. Firma je prema podacima iz katastra u postupku uknjiženja u vlasništvo obe parcele na kojima će se graditi. Međutim, na sajtu Novogradnja Beograd na kome je oglašena prodaja stanova u Resavskoj navodi se da je investitor kompanija Sanidei, poznata je po gradnji luksuznih stanova u Srbiji i Crnoj Gori, u kojoj su BIRN-u objasnili da su još pre dva meseca prodali lokaciju i da ne grade zgradu, a da se oglas i dalje nalazi na sajtu jer sajt nije ažuriran. Informacija o prodaji stanova u Resavskoj 25 bila je više od mesec dana javno dostupna na sajtu za kupovinu nekretnina, iako za taj objekat još nije dobijena građevinska dozvola, niti je urađen urbanistički projekat.

Stručna i medijska javnost pokušava da zaustavi rušenje kuća u Resavskoj i Mišarskoj, i da obelodani kako je do toga uopšte moglo da dođe. Objavljujemo dva rešenja iz ove nečasne situacije.

Rasturacija kulturnog

Za razliku od većeg dela 20. veka, kada je politika mahom bila definisana ekonomskim i ideološkim pitanjima, ovo stoleće ukazuje da to više nije tako. Naime, ključne teme koje u 21. veku određuju dominantne politike nalaze se u neposrednoj vezi sa identitetima – etničkim, kulturnim, verskim, rasnim i drugim. Pitanje redefinisanja postojećih i uspostavljanja savremenih identiteta, koje se nalazi u neraskidivoj vezi sa fenomenom nasleđa, dovodi nas do teme ovog osvrta koja se odnosi na njegovu devastaciju, dislokaciju, promenu funkcije ili potpuno uništavanje.

Pre nego što iznesemo stručni stav u vezi sa najnovijim slučajem uništavanja kulturnog nasleđa, koji se odnosi na najavljeno rušenje objekata u ulicama Resavskoj i Mišarskoj, vredi se podsetiti nekoliko nedavnih primera koji su u javnosti izazvali nevericu i šok.

Podsetimo se zdanja salona nameštaja Simpo u blizini Glavne železničke stanice koje je sravnjeno sa zemljom nakon što je Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Beograda doneo rešenje o ukidanju zaštite ovog kulturnog dobra. Zavod je u ovom slučaju pri-

Bermudski trougao

Današnji Zakon o kulturnim dobrima, koji reguliše rad muzeja, arhiva, biblioteka, kinoteka i zavoda za zaštitu spomenika kulture, vrlo je jasan u svom fokusu na kulturno nasleđe kao pravo i dobro svih građana Republike Srbije. Isti Zakon jasan je i u tome da bez obzira da li je nešto državno, gradsko, društveno ili privatno vlasništvo, status kulturnog dobra nalaže da se ono na jednak način čuva zarad specifičnosti gradskih celina, javnog sećanja i budućih generacija. Mi, građani, kroz poreze i doprinose finansiramo rad nadležnih institucija, pa znači i Zavoda za zaštitu, pod pretpostavkom da isti rade u skladu sa stručnom etikom i idejom kulturnog nasleđa kao javnog dobra.

Realnost Srbije dvadeset prvog veka teško da potvrđuje ovo zakonsko pravo i obavezu. Dok su se progresivne prakse u svetu bavile demokratizacijom nasleđa i preispitivanjem da li je nasleđe koje štite dovoljno inkluzivno i raznoliko i da li reprezentuje različite, često marginalizovane društvene grupe, nas je zahvatio talas etnonacionalnog zanosa pomešanog sa tranzicionim kapitalizmom. Etno-nacionalno se ogleda u promeni ideološke matrice s početka devedesetih i vraća-

i Mišarskoj

nasleđa

menio do sada nepoznatu metodu staranja o baštini koja bi se mogla definisati kao: "Malo te štitim, a malo te i ne štitim", a sve u zavisnosti od (pretpostavljamo) zahteva investitora. Time je uvedena nova pojava po kojoj kulturna dobra mogu sama od sebe da izgube spomenička svojstva, nakon čega bivaju prepuštena na milost i nemilost buldožerima. Nešto slično se dogodilo i sa kućom u Topolskoj ulici koja od strane Zavoda, uprkos jasnim spomeničkim svojstvima, nije stavljana pod zaštitu kako bi bila porušena do temelja. Tek nakon javnog protesta građana, Zavod je čitav "Krunski venac", u okviru koga se nalazilo i to zdanje, stavio pod zaštitu.

Naredna "stručna" inovacija odnosi se na tehniku zaštite javnih spomenika njihovim farbanjem u crveno. Zavod nas je pre par meseci "obradovao" farbanjem Vozarovog krsta (koji se nalazi u delu grada koji nosi naziv Crveni krst) u drečavocrvenu boju. Tek nakon što su se usijale društvene mreže, iz Zavoda je objašnjeno kako je "farbanje u crvenu boju bio samo jedan od postupaka restauracije" (!).

I taman kada smo pomislili da bi posle očekivanog farbanja čitavog Crvenog krsta u crveno trebalo da usledi i molerisanje Zelenog venca u zeleno, Plavog mosta u plavo ili Belih Voda u belo, saznali smo, avaj, da se konsolidacija veštačkog kamena, gle čuda, vrši bezbojnim konsolidantima. I tako ostadosmo bez zgodne prilike da nam Beograd postane Šarengrad.

Naredna i do sada, takođe, nepoznata tehnika zaštite nasleđa naziva se "adekvatno zatrpavanje" (!). Toj tehnici bili su izloženi ostaci Stambol kapije koji su otkopani tokom tekuće rekonstrukcije Trga Republike. Razlog za to nalazi se u činjenici da je za potrebe ove rekonstrukcije zlosrećna Stambol »

Mišarska 3

Fotografije: Marija Janković

nju srpske, patrijarhalne, junačke toponimije koja se u urbanom prostoru nastavila sve do danas, kulminirajući rešenjem za budući dvadesetometarski spomenik Stefanu Nemanji. Tranzicioni kapitalizam, kao princip uvek jači od nacionalnog zanosa, podrazumeva da "para vrti gde burgija neće", a javni resursi i javni interes lako se zaboravljaju pred uvek važnijim investicijama.

U ovakvom društvu, pritisci na Zavod za zaštitu spomenika kulture u Beogradu, kao i širom Srbije, nisu presedan, i sa novim zamahom traju od početka dvehiljaditih. Direktori, a i zaposleni Zavoda, neretko podlegnu pritiscima – koji uključuju gubitak šefovske pozicije, neisplaćivanje ili kašnjenje plata od strane lokalne samouprave, ignorisanje prilikom novih poslova i projekata. Pored pritisaka, izostanka plata i ignorisanja, neke od najčešćih strategija da se profitira od nekretnina koje su spomenici kulture i/ili se nalaze u zaštićenim ambijentalnim celinama su sledeće:

Strategija 1: Investitor ne dobija dozvolu da gradi, pa godinama čeka da se objekat sam od sebe uruši, ili podmeće požare i slučajna rušenja, kako bi se proces ubrzao. Ishod – eventualna replika fasade starog objekta sa još nekoliko spratova nove gradnje.

Strategija 2: Investitor urgira političkim i novčanim sredstvima da se sa spomenika skine zaštita, ili bar nivo zaštite, da se dozvoli nadziđivanje, ako ne rušenje. Ako se Zavod usprotivi tome, uvek postoji viša instanca – Vlada – za skidanje nivoa zaštite!

Strategija 3: Investitor se obrati Zavodu, dobije mere tehničke zaštite, i prilikom radova ih u potpunosti ignoriše – dozida poneki dodatni sprat, proširi fasadu na deo trotoara, koristi materijale i tehnike gradnje koji ne poštuju mere Zavoda. Stručnjaci Zavoda koji vrše nadzor nemaju inspekcijske ingerencije, niti ingerencije kojima mogu da nalože rušenje »

kapija privremeno postala Virtemberška iako se radi o istom objektu koji je, usled intervencija pretrpljenih od strane okupacionih vlasti (austrijske i osmanske), menjao ime. Elem, nakon molerisanja i "adekvatnog zatrpavanja" kulturnih dobara pokazalo se da je naredni i unapređeni stepen njihove zaštite – rušenje.

I tu dolazimo do dva zdanja u Resavskoj i Mišarskoj ulici koja čine deo ambijentalne celine Istočni Vračar koja se nalazi pod dvostrukom zaštitom zakona i to kao kulturno dobro (antički Singidunum) i dobro pod prethodnom zaštitom (ambijentalna celina Istočni Vračar). Objekat u Mišarskoj 3 je podignit krajem 19. veka i nosi odlike akademskog stila karakteristične za taj period. Kuća ministra Petra Velimirovića (u Resavskoj 25) podignuta je 1908. godine po projektu jednog od najznačajnijih srpskih arhitekata, Jovana Ilkića (autora projekta Doma Narodne skupštine, kuće Krsmanovića na Terazijama, itd.). Ilkić je kuću projektovao u duhu secesije, ne odričući se akademske forme i kompozicije, ali uvodeći secesijske dekorativne elemente na fasadu. Direktorka Zavoda nedavno je donela akt o merama tehničke zaštite kojim je, kršeći upravo Zakon o kulturnim dobrima, dala saglasnost za rušenje tih objekata koji su njime i zaštićeni. Ovaj čin direktorke Zavoda s pravom je izazvao nezadovoljstvo u javnosti pošto se radi o tome da je, kršeći zakon, rukovodilac ustanove za zaštitu kulturnog nasleđa dao saglasnost za njegovo potpuno uništenje. Drugim rečima, radi se o svojevrsnom simboličkom i stvarnom samoukidanju važne ustanove kulture.

Rešenje za izlaz iz ove protivzakonite situacije je da (a) direktorka poništi prethodno doneti akt ili da, ukoliko to ne učini, (b) bude pozvana na odgovornost od strane osnivača ustanove, a to je Grad Beograd. Takođe, indikativno je i da su na spornom aktu navedena imena pet stručnjaka Zavoda čijih potpisa na tom dokumentu jednostavno nema. Stoga, pre svega, ti stručnjaci, kao i svi drugi zaposleni u toj ustanovi, javnosti duguju informaciju u vezi sa time da li su saglasni sa ovim kršenjem zakona. Istovremeno, na potezu je i Sekretarijat za kulturu od koga svi s pravom očekujemo da obezbedi puno sprovođenje zakona i zaštiti ugroženu baštinu na koju su ovim aktom upućeni buldožeri. Konačno, svima nama ostaje da pokušamo da odgovorimo na pitanje kako smo od konzervacije i restauracije kulturnih dobara došli do njihovog farbanja u crveno, "adekvatnog zatrpavanja" i "restauracije", kako je pre par dana na društvenim mrežama crnohumorno primetio jedan naš sugrađanin. ¶

DEJAN RISTIĆ,
član Stručnog saveta
Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture

Resavska 25

ili obustavljanje dalje gradnje. Inspekcija najčešće ne izađe na teren, a i kada izađe, policija ne uradi svoj posao u obustavi gradnje objekata. Svi ovi objekti, različitih boja, veličina, gabarita i visina, podjednako krase naše gradske centre.

Strategija 4: Investitor navodno poštuje mere tehničke zaštite dobijene od Zavoda, ali faktički prilikom izvođenja radova angažuje nekvalifikovanu radnu snagu, i koristi što jeftinije, neautentične i često neadekvatne materijale, što neretko dovodi do degradacije spomenika.

U odnosu na ove poznate strategije, slučaj Resavske 25 je važan presedan. Presedan je ne zbog potencijalnog rušenja još jednog u nizu vrednih zdanja, već zbog odluke direktorke Zavoda za zaštitu spomenika kulture grada Beograda da je njeno "ekskluzivno pravo" da samostalno izda mere zaštite, u ovom slučaju dozvolu za gradnju novog objekta na mestu kulturnog dobra pod prethodnom zaštitom. Ako sve prethodno navedene strategije nalaze način da zaobiđu autoritet Zavoda, ova najskorija daje investitoru odrešene ruke za rušenje.

Koja god strategija, jedno je jasno. Investitor (koji profitira iz zakulisnih dogovora sa lokalnom upravom), lokalna uprava (čiji se pojedini članovi, kao i vladajuća stranka, "ogrebu" o svaku lokalnu investiciju) i direktor Zavoda za zaštitu postavljen od strane lokalne uprave: to je Bermudski trougao zaštite nepokretnog nasleđa u Srbiji. Upravo ovaj i ovakav investitorski urbanizam, koji država podstiče degradiranjem stručnih ustanova, čini da se svi investitori bore za parcelu u centru grada, gde ruše postojeće ambijentalne celine, seku drveće i smanjuju trotoare. Nova predgrađa gradova umesto da se planski razvijaju, puna su urbanistički i komunalno neuređene, ilegalne gradnje onih koji nemaju para za nekretnine u centralnim opštinama.

Istovremeno, svi koji za to imaju sredstava, sa divljenjem prepričavaju vikend boravke u skladnom Parizu, istorijskom jezgru Amsterdama, mističnom Pragu i drugim gradovima koji su i te kako znali i znaju da čuvaju ambijentalne celine, urbana jezgra i atmosferu mesta, umesto da licitiraju šta sledeće srušiti. ¶

DR VIŠNJA KISIĆ,
generalna sekretarka, Evropa Nostra Srbija

DRAGAN ILIĆ

Lakirovka

Foto: *rts.rs*

I u seriji "Vrata do vrata" niko ne priča o politici, kao da je u pitanju rijaliti program, a to znači da serija ima elemente naučne fantastike. Malo petlje, komšije

Na RTS-u je počelo emitovanje nove serije koja se bavi odrastanjem tinejdžera u Srbiji. U pitanju su današnji maturanti, pripadnici takozvane "generacije Z" koja je nasledila "milenijalce". Četiri puta nedeljno, pratimo sudbine mladih ljudi iz dva odeljenja ili, kako se kod nas kaže, iz dve smene – plave i crvene. Pošto u kući imam dva pripadnika te generacije, naterao sam ih da zajedno odgledamo nekoliko prvih epizoda da bih iz prve ruke proverio reakcije. Imao sam, što bi rekli, fokus grupu na gajbi, čisto da proverim da li serija "radi".

Pošto se u ovom slučaju radi o spoljnoj produkciji (Original films) koja radi za RTS, svestan sam težine poduhvata da se danas prikupe sredstva i ljudi da bi se realizovao ovakav projekat. Rezultati mog malog istraživanja ukratko bi mogli da se opišu ovako. Teme iz školskog života su manjeviše autentične, sa tom ogradom da se radi o pripadnicima i pripadnicama generacije "Z" iz jedne od fensi beogradskih gimnazija. Dakle, nije to baš tako u svim srednjim školama, čak ni u Beogradu.

Tehnički je serija realizovana korektno, možda malčice ušećereno, verovatno da se dočara opijajuća lepota maturantskih godina. Dakle, malčice je stvarnost upeglana – nije to ni u školama ni na gajbama toliko fensi, čak ni na Vračaru, verujte mi. Ono što je izazvalo najviše reakcija jesu dijalozi, jer su se tinejdžeri baš kikotali na neke replike u seriji. Kada sam tražio da mi objasne šta ih to zabavlja, rekli su mi – da je to isto kao kada ja odlepim na repliku iz jedne reklame gde tast kaže zetu, citiram, "zete, red je da konačno nabavimo pošten baštenski set". Imam i ja tasta, bio čovek i vojno lice, ali ne mogu da zamislim da ti se ženin otac obrati takvim rečima. Mislio bih da me zajebava, iskreno.

Detaljnije objašnjeno, klinci su mi rekli da je scenario (uključujući i replike) nalik na onu sliku "iz druge ruke" kada odrasli, recimo roditelji i komšije, opisuju šta rade i kako razmišljaju "mladi". Možda bi stvari delovale bolje da danas u svetskoj produkciji nemate odlične serije koje se bave životom ove generacije. Takođe, serija "Jutro će promeniti sve", koja prati malo starije, dakle milenijalce, postavila je ozbiljne standarde koje je teško dostići lepršavom serijom o klincima. Njihovi današnji životni izbori, okruženje, rizici, gotovo neupotrebljiv obrazovni sistem, društvene mreže – sve je to mnogo dramatičnije od jedne polirane slike iz "Moje generacije Z". Nisam siguran zašto je serija dobila večernji termin pošto bi potpuno funkcionisala kao program za mlade. U tom slučaju bi im mogla poslati mnogo ozbiljnije poruke, od dileme da li igrati košarku ili učiti fiziku, ili da li je moguće održati vezu kada je devojka u Beogradu, a dečko ostane u Sremskoj Mitrovici. Malo više hrabrosti, deco!

"Autoportret" – ponovo na RTS-u. Samo malo je nezgodno jer je gost-domaćin reditelj Kokan Mladenović, poznat kao žestok kritičar Vučićevog režima. Zato sam, videvši najavu emisije, ostao budan do posle ponoći da bih je odgledao. Ova emisija je napustila praksu da umetnik govori o sebi samo uz pomoć svojih saradnika i prijatelja. Dakle, autoportret više ne slika samo umetnik, već u njemu učestvuje redakcija RTS-a, pa je pitanje da li je to i dalje Autoportret. Emisija sada ima klasičnu formu intervjua, čime se ipak uvodi kontrolni mehanizam. Naravno, znao sam, baš kao i redakcija na RTS-u, da će gost sigurno biti Bane Trifunović, pa eto još jednog rizika. Emisija je ipak emitovana, Srbija je to uglavnom prespavala, momci su bili pristojni, ali jasni i rezolutni, Vučića niko nije pomenuo imenom. Ćuti, pretrajasmo, a u odjavnoj špici sam provalio da je emisija snimljena krajem 2018, pa je praktično emitovana dok joj ne istekne rok.

Paradoksalno, 2019. godine i dalje traje u medijima borba za svaki milimetar za slobodu izražavanja kritičkog mišljenja i stavova.

Na kraju, ničim izazvan i mimo mojih želja, kao korisnik mreže Radijus vektor preprodan sam ko kablovsko roblje Telekomu, dobio sam novi spisak kanala – uključujući i Superstar TV. Danima sam po gradu viđao bilborde koji najavljuju seriju "Vrata do vrata". U pitanju je franšiza, izvorno francuska, koja je već rađena u Hrvatskoj, skečevi iz života sa tipskim likovima iz jedne zgrade. Glavne likove tumače Zoran Cvijanović, Maja Mandžuka, Nebojša Ilić, Jelena Jovičić, Katarina Marković i Nemanja Oliverić, pa je kod publike, zbog slične podele, stvorena nekakva iluzija da se priča sa Dunava iz serije "Komšije" sad preselila u zgradu.

Kao i u slučaju "generacije Z", ovde imate zgradu kakva verovatno ne postoji u Beogradu, sa "adaptiranim" likovima, lišenim svake arome, osim penzionera Gazivode – što je, pogađate, Cvija – samo izgleda kao da jedini on igra u nastavku kultne serije "Otvorena vrata" dok ostatak ekipe štancuje epizode franšize.

Inflacija novih kanala dovela je do potrage za "kontentom", pa se izgleda nove serije štancuju bez bilo kakvih umetničkih pretenzija. Ovo je paradoks, jer se kvalitet svetske dramske produkcije prebacio iz filmova na TV serije, kako po budžetima tako i po umetničkim dometima. Zamislite, i u seriji "Vrata do vrata" niko ne priča o politici, kao da je u pitanju rijaliti program, a to znači da serija ima elemente naučne fantastike. Malo petlje, komšije. ¶

Kukavičko skrivanje iza žrtava

Sagovornik "Vremena", pukovnik u penziji Srećko Prentović podseća da je tadašnji premijer, a današnji predsednik Srbije Aleksandar Vučić, "dok je cela Srbija bila u šoku i neverici i dok još niko nije ni naslućivao mogući uzrok nesreće, brže-bolje izjavio: 'Gašića i Lončara neću da dam!' A tada ih niko nije ni tražio. I nikome ta rečenica nije bila jasna u tom trenutku. Ali je nije on džaba izgovorio"

U slučajevima pada vojnih letelica u Srbiji ili bivšoj SFRJ, uobičajeno je bilo da se tek nakon pomnog ispitivanja za nesreću okrivi ljudski faktor. Međutim, prilikom pada helikoptera Mi-17, 13. marta 2015. kod beogradskog aerodroma, kada je izgubljeno sedam života, dve komisije su ekspresno završile posao i okrivile posadu.

"Posada je najverovatnije doživela prostornu dezorijentaciju kao posledicu zamora, emocionalne prenapregnutosti i kompromitovanom funkcijom pažnje, usled čega ne uspeva da odredi položaj vazduhoplova u prostoru pomoću instrumenata. Prisustvo alkohola kod vođe posade i letača tehničara pojačava prethodne manifestacije", zaključak je komisije za osnovno ispitivanje; svi poznavaoci pravila i propisa u vazduhoplovstvu to ocenjuju kao sramno.

Svako ko je poznavao pilota ovog helikoptera Omera Mehića – probnog i pilota prve kategorije, osposobljenog za letenje i danju i noću, uključujući složene meteorološke uslove (SMU) – zna da nije konzumirao alkohol.

Da je ljudski faktor krivac, nesporno je, ali ne pilota i posade, nego onih koji su naredili let, mimo zakonske procedure i u uslovima kada se letovi ne obavljaju. Uostalom, komandant helikopterske jedinice MUP-a pukovnik Slobodan Glavičić odbio je nalog ministra unutrašnjih poslova da poleti na zadatak, sa obrazloženjem da propisi ne dozvoljavaju let po vremenu i vidljivosti ispod svakog minimuma.

A tu "misiju" je, inače, tražio ministar zdravlja Zlatibor Lončar. Zli jezici kažu da je to uradio kako bi se i on medijski istakao jer je tog dana glavna vest bila da je ministar unutrašnjih poslova dr Nebojša Stefanović lično učestvovao u rešavanju slučaja otetog deteta iz Beograda. Da li iz "takmaštva u podvizima" među ministrima ili nečeg drugog, urednicima pojedinih medija je tog 13. marta 2015. najavljeno iz Lončarevog kabineta da je počelo spasavanje bebe koja je iz Novog Pazara krenula prema Kraljevu, ali je sanitetsko vozilo zaustavio odron na putu kod Raške, pa ide helikopter. U koordinaciji Lončara i tadašnjeg ministra odbrane Bratislava Gašića...

Helikopter je poleteo iz Beograda, u složenim meteorološkim uslovima, pilot uspeva da po lošoj vidljivosti sleti na stadion kasarne u Raški, orijentir su mu bile i samo tri rotacije medicinskih i rotacija vojne policije, ukrcava dete i sanitetsku ekipu i kreće. Kuda – za Beograd. Zašto tamo kad je mogao za Kraljevo ili Kragujevac gde postoje dobri uslovi za sletanje (vidi se po meteorološkim izveštajima), a Kragujevac uz to ima i Klinički centar sa odeljenjem neonatologije? Međutim, dete je nečijom odlukom moralo biti dovedeno u Beograd da ga ministar lično dočeka. Dolazak Lončara sa svitom bio je već najavljen na heliodrom VMA, pa kada je doneta odluka da se ide na Aerodrom "Nikola Tesla", onda je i upravi granične policije poslat takav dopis. Kada se čulo da uslovi za snimanje nisu adekvatni, ekipe RTS i Tanjuga preusmerene su na Institut za majku i dete na Novom Beogradu, gde je stigao i Lončar.

Još jednom: za tragediju helikoptera kriv je ljudski faktor, ali ne pilota Omera Mehića, kopilota Milovana Đukarića i letača tehničara zastavnika Nebojše Drajića i Ivana Miladinovića, nego faktor ministara Lončara i Gašića, kabineta ministra odbrane, operativnih centara RV i PVO i sistema odbrane i na kraju, ključnog čoveka za kršenje procedura, tadašnjeg komandanta 204. avijacijske brigade, koji je prekršio nekoliko pravila za koje vazduhoplovci smatraju da su sveta, jer su "pisana krvlju" njihovih poginulih kolega.

ISPOD SVAKOG MINIMUMA

Jedan od onih koji su stali u odbranu poginulih kolega jeste i penzionisani pukovnik Srećko Prentović, pilot helikoptera sa svim najvišim profesionalnim znanjima i zvanjima u toj oblasti. Prentović je dugo bio i neposredno nadređeni komandant Mehiću.

"Smatram da je, s obzirom na učesnike u dešavanju te mesto same tragedije, a naročito posledice – smrt sedam lica – Komisija za ispitivanje udesa morala biti formirana na višem nivou koji bi imao ingerencije da pokrije sve učesnike i ispita njihovu eventualnu odgovornost u događaju. Na primer, Komisija Direktorata za civilno vazduhoplovstvo ili čak i Evropska komisija, s obzirom da se udes dogodio na međunarodnom aerodromu", decidan je Prentović.

On konstatuje da bi da je bio član komisije – obzirom da je udes ispitan kako je ispitan, a na osnovu svih raspoloživih podataka dostupnih iz izveštaja – njegovo mišljenje svakako bilo izdvojeno i "dijametralno suprotno njihovim zaključcima po pitanju uzroka i odgovornosti za nastajanje udesa".

"Osnovni uzrok udesa jeste situacija ispod meteorološkog minimuma na mestu određenom za sletanje helikoptera. Ono što su komisije u svom izveštaju navele kao osnovni uzrok udesa – "ljudski faktor koji se ogleda u neadekvatnom upravljanju vazduhoplovom u

POSLEDNJI POZDRAV KOLEGAMA: Sa komemoracije Omeru Mehiću, Milovanu Đukariću, Nebojši Drajiću i Ivanu Miladinoviću
Foto: Božidar Petrović /FoNet

složenim meteorološkim uslovima noću prilikom prilaza za sletanje" – jeste posledica, a ne uzrok. Situacija nije bila 'složena' nego nepovoljna i to konstatuju obe komisije u svojim izveštajima! U nepovoljnoj meteorološkoj situaciji nema letenja!", kaže Prentović.

Kada je u pitanju odgovornost, on je tu kategoričan – nju snose svi koji su svojim odlukama, činjenjem i nečinjenjem doveli helikopter i posadu u nepovoljnu meteorološku situaciju za letenje, a prvenstveno general Bandić, koji je vršio procenu i doneo odluku o izvršenju zadatka, pa onda svi drugi redom koji tu odluku nisu suspendovali.

"Odgovornost 'vođe posade helikoptera' (Mehića) koga izveštaji tretiraju kao glavnog odgovornog za udes sastoji se u tome što je on držao komande u rukama i pokušavao da izvede nemoguće! Prisiljen, a ne dobrovoljno", tvrdi Prentović.

Čak je i sama komisija zaključila da je "u vreme predviđenog sletanja, u 22.00 časa, baza oblaka na aerodromima 'Nikola Tesla' i Batajnica bila ispod propisanog meteorološkog minimuma za helikopter Mi-17 i pilota prve kategorije". A u kategorizaciji pilota ne postoji veće zvanje od pilota prve kategorije i probnog pilota, kakav je bio Mehić.

GDE SU BILI LONČAR I GAŠIĆ

Kada je o odgovornosti reč, Prentović podseća da je tadašnji premijer, a današnji predsednik Srbije Aleksandar Vučić, "dok je cela Srbija bila u šoku i neverici i dok još niko nije ni naslućivao mogući uzrok nesreće, brže-bolje izjavio: 'Gašića i Lončara neću da dam!' A tada ih niko nije ni tražio. I nikome ta rečenica nije bila jasna u tom trenutku. Ali je nije on džaba izgovorio".

Na pitanje šta se stvarno dogodilo 13. marta 2015. Pantović odgovara da bi svi to voleli znati: "A zašto se ne zna? Posebno se kriju detalji, radnje i dnevne aktivnosti onih za koje je on rekao da 'neće da ih da' i drugih ljudi van struktura Vojske, čijim radnjama i aktivnostima tragedija i

Da je ljudski faktor krivac, nesporno je, ali ne pilota i posade, nego onih koji su naredili let

jeste započela i koji su njeni idejni tvorci i pokretači. Oni su ostali sakriveni u magli, a fokus je prebačen na žrtve. Kukavički potez, njih kukavica. Dva izveštaja i dve komisije, obe vojne, a ni jedna, s obzirom na učesnike i mesto događanja, stvarno nadležna da ovu tragediju objektivno ispita i rasvetli, njih nigde ne pominju, ili pominju samo usput, funkcijom. Nigde njihovih izjava, saslušanja, transkripata njihovih razgovora. A Vojska je detaljno secirana, žrtve takođe, sve do obdukcije i navodnog alkohola u mokraći. Zašto? Da li zato što on 'neće da ih da'? Šta su tog kobnog dana radili njegovi štićenici koje neće da da? Je li ih neko to pitao? Zanima li to koga? Zanima li njega i zašto ga ne zanima? Zato što zna i zato što je svestan da zbog svega toga što zna, mora da ih da.

Kada i gde ćemo saznati šta je toga dana radio ministar Gašić? Detaljno i sa transkiptima razgovora koje je obavio. Sve dok se nije obreo "u Kruševcu' sa mobilnim telefonom u džepu u čijem fonboksu, gle čuda, ima brojeve mobilnih telefona komandanata brigada. Ima li brojeve svih komandanata brigada, ili samo pojedinih, ili samo generala Bandića? I ako ima, šta će to njemu? Ministru? Zna li on uopšte svoje ministarske nadležnosti i delokrug rada? Svoja ovlašćenja? Zna li da je on upravni, a ne komandni 'organ'? Zna li on ko uopšte ima pravo da komanduje Vojskom ili nekim njenim delom ili nekom jedinicom? Ko je njega, na osnovu čega i kada ovlastio da komanduje Vojskom, njenim delovima ili nekom jedinicom? Na osnovu koje završene škole, na osnovu koga stečenog ili urođenog, a u praksi pokazanog znanja, dokazane paranormalne sposobnosti za komandovanje ili bilo čega drugog? Ima li telefonski broj načelnika Generalštaba i Operativnog centra Generalštaba? Zna li on uopšte čemu služe operativni centri u Vojsci, ko u njima neprekidno dežura i zašto," nabraja Prentović.

On je upitao i da li, ako ministar ne zna, postoji neko od njegovih saradnika ko zna da postoji standardna operativna procedura za angažovanje dežurne ekipe za traganje i spasavanje (TIS), kojom je »

jasno propisano da angažovanje te ekipe vrši Operativni centar Generalštaba koji izdaje naređenje Operativnom dežurnom timu RV i PVO:

"Zašto je postupio potpuno suprotno, zašto je umesto broja telefona načelnika Generalštaba, ili Operativnog centra Generalštaba, okrenuo broj mobilnog telefona generala Bandića, komandanta brigade? Kada i gde ćemo saznati kada, kako i od koga je ministar Gašić saznao za petodnevnu bebu koja u sanitetskom vozilu, zaustavljenom odronom, bije bitku za život? Ko je njega o tome obavestio i zašto njega? Poimenično, sa transkiptima razgovora. A ministar zdravlja Lončar dr Zlatibor? Kako je on saznao, kada i od koga? I izveštavaju li ga dnevno, kao ministra zdravlja, o svakoj bebi u Srbiji koja ima probleme i bori se za život? Da li su ga izveštavali o zdravstvenom stanju malog Šahina i šta je sve preduzeo prethodnih dana da se bebi pomogne i ona spase? Na osnovu čega je promenio krajnje odredište Šahinovog puta, koje su lekari uputom trasirali u Kragujevac? I zašto baš Beograd? Koga je prvo zvao u pomoć, pre nego što se 'setio' Vojske i njenog helikoptera? Je li ikoga zvao i ako jeste, zašto taj neko nije pritekao u pomoć? Sa transkriptima razgovora. I neka u slobodnoj formi objasni svoje kretanje toga dana. Od koga su, kada i koji novinari dobili informaciju o ovoj bebi i njenom spasavanju?", nastavlja Prentović.

PROCEDURE I KRŠENJA

Sagovornik "Vremena" je ukazao i na činjenicu koja se nije pojavljivala u javnosti, a koja "dočarava" kakvo je stanje u avijaciji – pokojni Mehić je, pored dežurnog pilota, vođe posade za TIS, bio i komandant eskadrile jer je formacijski komandant bio službeno odsutan, pa je kao vršilac dužnosti njegovog zamenika, pored svog formacijskog posla, morao obavljati i poslove komandanta eskadrile.

"Sticajem okolnosti, istoga dana bio je određen i u sastav dežurne ekipe za traganje i spasavanje, kao njen vođa. Sve ovo je toga dana bio Mehić. Tri u jedan. Poslovi iz delokruga rada komandanta eskadrile sprečili su ga, kaže Izveštaj, da prisustvuje smeni dežurne ekipe za traganje i spasavanje, samim tim i jutarnjem lekarskom pregledu kojim se utvrđuje zdravstvena sposobnost za dužnost koju prima, a samim tim i propisanoj pripremi za dužnost koju prima. Propust, veliki propust, za koji odgovornost ne snosi Mehić", podseća Prentović.

Prentović objašnjava i dalje procedure ekipe TIS, koje su kršene u slučaju helikoptera Mi-17, evidencijskog broja 12551, kobnog za posadu, anesteziologa Dževada Ljajića, medicinskog tehničara Miroslava Veselinovića i bebu Šahina Ademovića: "Inicijalni signal za angažovanje dežurne ekipe, logično je, kreće od Kontrole letenja i ide na Operativni centar Generalštaba, koji odobrava angažovanje i izdaje naređenje Operativnom dežurnom timu Komande RV i PVO za pripremu i rukovođenje akcijom traganja i spasavanja. Zbog brzine reagovanja, cenim da se sve odvija sredstvima veze, tj. telefonima koji se neprekidno snimaju, a da se neophodna pisana dokumenta izrađuju kasnije. Posada bi trebalo da dobije 'gotov' zadatak koji sadrži: širi reon traganja ili tačnu lokaciju mesta udesa vazduhoplova, ako je poznata, i opis 'objekta' za kojim traga. Po prijemu zadatka posadi ostaje da još jedanput proveri meteo situaciju za izvršenje zadatka, izvrši najavu leta, izvrši neophodne dodatne navigacijske proračune i izbor metode traganja, izvrši pretpoletni pregled helikoptera, njegovo zapuštanje i poleti na zadatak. Stepen hitnosti poletanja posade na izvršenje zadatka ni u kom slučaju ne sme biti definisan kao 'odmah' već samo kao 'što pre', pri čemu je limitirajući faktor upravo vreme potrebno za dodatnu, potpunu, neposrednu pripremu posade, koje se ne sme ukinuti nikakvom hitnošću. I naravno, sve vreme govorimo o zadatku traganja i spasavanja, zbog koga je dežurna ekipa i stavljena u dežurstvo, a ne o zadatku medicinskog prevoženja na koji je posada te kobne večeri upućena, i koji je neka sasvim druga priča", kaže Prentović.

On je, kao bivši starešina, konstatovao da je Mehić bio ne samo iskusan pilot, nego i vođa posade i odgovoran oficir, koji je, suočen sa tri obaveze u isto vreme, a znajući da im istovremeno ne može udovoljiti, logično odredio prioritete, a ostale dve gurnuo u drugi plan, ceneći pri tome da im neće naneti nikakvu štetu.

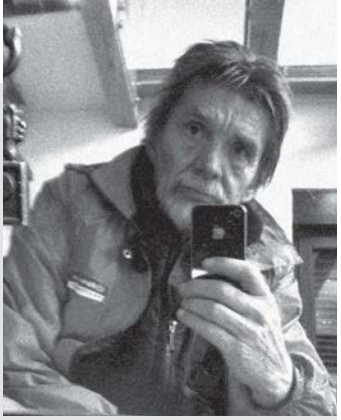
"Izveštaji ne daju odgovore kojim se to aktivnostima sve bavio Mehić toga dana, ali jasno ukazuju da mu je dežurstvo u dežurnoj ekipi za traganje i spasavanje bilo u drugom planu i da toj aktivnosti nije pridavao adekvatan značaj, propuštajući radnje i postupke koji su propisani. Oslanjao se, cenim, na svoju osposobljenost i iskustvo, a verovatno i objektivnu činjenicu da meteorološka situacija, koja je toga dana vladala nad Beogradom, ne daje velike šanse bilo kojoj letačkoj aktivnosti, pa ni angažovanju – poletanju dežurne posade na eventualni zadatak. To je njemu, iskusnom pilotu, cenim, govorio sam pogled u nebo, bez potrebe konsultovanja sa meteorolozima. Njegov pilotski instinkt, dâ se zaključiti, govorio mu je da od letenja toga dana nema ništa. Izveštaji ne kažu da li se on toga dana uopšte susreo sa meteorologom, meteorološkim kartama, čuo prognozu vremena, ali tvrde da neposredno po prijemu zadatka, i pre poletanja na isti, sigurno nije. Izveštaji još kažu da počivajući Mehić, između ostalog, toga dana u periodu od 17.00 do 19.45 časova nije čak ni boravio na aerodromu, ali i ne navode kada je to i ko ustanovio i gde se Mehić u to vreme nalazio, po kom osnovu i kojim povodom, što otvara mogućnost samo spekulacijama o razlogu njegovog izbivanja sa aerodroma, a samim tim i sa dežurstva. Ja lično, recimo, mogu da spekulišem, da je počivajući major Mehić, svestan meteorološke situacije na aerodromu, te svestan činjenice da se ona sa padom mraka još više usložnjava i to do stepena nepovoljnosti za bilo kakvo poletanje i izvršavanje zadatka, samoinicijativno doneo odluku da napusti aerodrom i ode, recimo, da obeduje. Da li je toga dana od obaveza koje su ga pritiskale stigao uopšte da jede? Zašto izveštaji ne kažu gde se u to vreme nalazio i šta je radio, ako već tvrde da nije bio na aerodromu? Ne znaju ili neće? Ako ne znaju, zašto ne znaju, a ako znaju, zašto ne kažu? Sa tom činjenicom, a pošto se ne nudi nikakvo objašnjenje iste, može svako spekulisati kako mu se prohte i kako mu volja, sve do tvrdnje da je to vreme proveo u nekoj kafani uživajući u alkoholu", precizan je Prentović.

MI-17 JE PAO

Mehić je uspeo da sleti u Rašku, snimljeni razgovor sa kontrolom leta pokazuje da je sve bilo u redu i u povratku,

Pukovnik Srećko Prentović, pilot

Jedan poziv menja sve

"Prvi identifikovani poziv izveštaji definišu kao poziv Gašića generalu Bandiću", kaže Prentović. "Generalu Predragu Bandiću mobilni telefon je zazvonio u njegovom stanu, izveštaji kažu u 19.26. Ministar odbrane preskače, dakle, načelnika Generalštaba, Operativni centar Generalštaba, komandanta RV i PVO i Operativni dežurni tim Komande RV i PVO i obraća se komandantu brigade lično. Iz kog razloga se general Bandić odmah nije setio da je na godišnjem odmoru i ljubazno se izvinio ministru uputivši ga na pravi broj telefona koji treba da okrene – izveštaji ne konstatuju. General Bandić prihvata poziv i prima 'usmeni zahtev da razmotri mogućnost hitnog sanitetskog prevoženja životno ugroženog deteta iz rejona Ušća'. Greška koja će izazvati niz drugih i rezultovati tragedijom. Uglavnom, general Bandić počinje da 'razmatra mogućnost', komunicira mobilnim telefonom iz svog stana, petog dana godišnjeg odmora... Tako se ne komanduje u uređenom i visoko rizičnom sistemu kao što je RV i PVO i u tako složenoj aktivnosti kao što je letenje. Kakvim podacima raspolaže u tom momentu general Bandić? Nikakvim pouzdanim podacima relevantnim i neophodnim za pravilnu procenu situacije, te donošenje ispravne odluke o eventualnom angažovanju helikoptera. Ali se ipak upušta u taj proces. Zašto? Oficiru i komandantu njegovog kalibra to ne bi smelo da se desi. Ali dešava se.

I sad, umesto da kao vrstan komandant, kada je već nerazumno prihvatio i pristao na postupanje suprotno svim pravilima, prekine godišnji odmor i uputi se na aerodrom gde može prikupiti sve pouzdane podatke neophodne za donošenje valjane i ispravne odluke, general Bandić ostaje kod kuće sa mobilnim telefonom kao jedinim sredstvom za prikupljanje podataka i izvorom informacija. A mnogo je informacija koje treba prikupiti da bi se 'razmotrila mogućnost', situacija pravilno procenila i donela ispravna odluka. Mnogo. Mnogo za jednog čoveka i jedan mobilni telefon.

Nastupa očito konfuzna papazjanija telefonskih poziva generala Bandića u poteri za informacijama. Kojim redosledom su pozivi bili upućeni ne znamo, koliko su razgovorili trajali i kakav je njihov sadržaj bio ne znamo, ali general tvrdi da je zvao lekare na terenu (u više navrata), dežurnog operativnog 204. brigade, vođu dežurne ekipe za traganje i spasavanje, ministra odbrane, komandanta vazduhoplovstva... I sve to u vrlo kratkom vremenu".

Mehić je, smatra Prentović, bio zatečen pozivom, a još više činjenicom da ga zovu zarad letenja i nije imao izbora niti vremena za kalkulisanje i racionalno razmišljanje:

"Uzda se u svoje iskustvo, svoje znanje i svoju osposobljenost, uzda se u mogućnosti helikoptera, ali potpuno zanemaruje činjenicu da je od svega toga jača meteorološka situacija koja vlada nad Beogradom i koju, takvu kakva realno jeste, ne može da pobedi ni iskustvo ni znanje ni oprema helikoptera. Potpuno je zanemaruje, zaboravlja na nju i ne pridaje joj nikakvu pažnju. I ne samo on, to očito čini i general Bandić, koji donosi odluke. Od koga i kako se general Bandić informisao i upoznao sa stvarnim stanjem vremena i prognozom razvoja meteo situacije potpuno je nejasno, jer njegovih poziva meteorolozima nije bilo, nema ih u transkriptima izveštaja, kao ni Mehićevih, kao ni drugog pilota-člana posade. Oba izveštaja i obe Komisije decidni su i nedvosmisleni u zaključcima da je meteorološka situacija bila nepovoljna za izvršenje zadatka i ispod propisanog meteorološkog minimuma. Mehić je mogao da pogreši u proceni meteo situacije, mogao je da uopšte ne bude upoznat sa istom, mogao je da pogrešno sugeriše i predloži izvršenje zadatka, ali on nije taj koji donosi konačnu odluku. Ne sme da pogreši onaj koji donosi konačnu odluku. Njegova je zadnja. U krajnjem, zato valjda i postoje komandanti i zato je njima dato pravo da donose odluke."

sve dok nije bilo reči o mestu sletanja. Na povratku, Mehić želi da sleti na Banjički vis, ali mu kontrola leta kaže da ne može, slaba je vidljivost. Pilot tad traži da ide na Batajnicu po ILS (sistem koji omogućava sletanje po instrumentima, bez vizuelne vidljivosti, a aerodrom Batajnica je opremljen time, plus što Mehić poznaje svaki grm i krošnju stabla na tom aerodromu), ali mu kontrola ne odobrava i traži da ide na Surčin. Mehić ponovo insistira na Batajnici po ILS i opet dobija odgovor da mora na "Nikolu Teslu".

Stručna komisija za ispitivanje uzroka pada helikoptera utvrdila je da je u poslednja dva minuta leta došlo do grešaka i nesporazuma, koji su bili ključni, između pilota i kontrolora leta, koji "nemaju isti način razmišljanja i nisu naviknuti na zajednički rad".

Posada javlja visinu od 140 metara, misleći na visinu iznad piste, na šta kontrolor leta ne reaguje jer očekuje da pilot govori o nadmorskoj visini, što je standardna procedura za civilne vazduhoplove. S obzirom da ne zna da pilot govori o stvarnoj visini, kontrolor leta ga ne upozorava da sa te visine i ne može da vidi pistu, zbog niže baze oblaka. Zbog toga kontrolor preporučuje da letelica zalebdi iznad piste, što je za taj tip helikoptera bez spoljne vidljivosti nemoguće.

Aerodrom "Nikola Tesla" nalazi se na 102 metra nadmorske visine, pa je zato kontrolor mislio da je helikopter 38 metara iznad piste, a on je u stvarnosti bio 140 metara. Posmatrajući radarski odraz sa radara koji nisu namenjeni za precizno navođenje, kontrolor posadi daje informaciju da je tačno na pragu piste. Međutim, u tom trenutku helikopter se nalazi visoko i bočno udaljen od piste. Posada verovatno prebacuje pažnju van kabine helikoptera, pogledima traži pistu neposredno ispod i ispred helikoptera i stvara uslove za uvođenje helikoptera u nepravilan položaj, stoji u izveštaju. U meteorološkom izveštaju koji je Komisiji dostavila Agencija Srbije i Crne Gore za kontrolu letenja (SMATSA), donji sloj oblaka je u 22 časa i 30 minuta, neposredno pred pad helikoptera, bio 35 metara iznad zemlje, u 22.40 bio je 20 metara, a posle se spustio na nulu. ¶

DAVOR LUKAČ

Institucionalni rijaliti ministra odbrane

"Procedura" Vulinovog osposobljavanja za rezervni sastav pokazatelj je da sistem ne funkcioniše, da se regulativa selektivno primenjuje, da nadležni organi ne rade svoj posao po zakonu, te da nisu u stanju da se suprotstave samovolji čoveka bez političkog legitimiteta, ali koji ima uticajnog prijatelja

Piše: **Dragan Šutanovac**

Bivši ministar odbrane i predsednik Saveta za strateške politike

Kako se Republika Srbija našla u situaciji da jedan čovek, pa makar on bio i ministar odbrane, toliko kompromituje sistem odbrane da građani, kao retko kad u istoriji, gube poverenje u svoju vojsku, a profesionalni pripadnici Vojske Srbije u velikom broju napuštaju istu i uspešno pronalaze alternativne poslove. Ipak, još veću štetu po nacionalne interese Republike Srbije nanosi Vulinovo interesovanje za spoljnu politiku jer nam uspešno kompromituje sav preostali spoljnopolitički kredibilitet. Njegova regionalna prepoznatljivost Srbiju je dovela do situacije da su nam fraze poput faktora stabilnosti, izvoznika bezbednosti, predvidljivog partnera ili vojne neutralnosti postale floskule koje samo izazivaju podsmeh diplomata. Međutim, spoljnopolitičke ambicije aktuelnog ministra odbrane prevazilaze region, pa tako on svetu šalje poruke sa svojih službenih sastanaka sa zvaničnicima Kube, Venecuele, Burundija ili Unije Komora koje bi verovatno trebalo da promene globalni odnos snaga i uticaja u svetu, dok u isto vreme VS gotovo i da nema međunarodnu vojnu saradnju a Srbiju nije posetio nijedan ministar odbrane iz zemalja EU.

DOBROVOLJAC BEZ RASPOREDA

Nedavni čin Vulinove rapsodije u vidu samoprijavljivanja za vojnu obuku namenjenu rezervistima VS predstavlja kulminaciju zloupotrebe službenog položaja i trgovine uticajem sa isključivim ciljem ličnog marketinga. Čak i službeno saopštenje Ministarstva odbrane eksplicitno navodi da se obuka sprovodi u cilju stvaranja još jednog izvora popune jedinica VS licima iz rezervnog sastava mlađih godišta i odgovarajuće specijalnosti. A aktuelni ministar odbrane nema niti odgovarajuću vojno evidencionu specijalnost (VES), niti bi trebalo da bude starosno interesantan da bi država ulagala u njegovo obučavanje. Podsećam da vojnom obvezniku prestaje vojna obaveza ukoliko je oglašen nesposobnim za vojnu službu, a u slučaju promene zdravstvenog stanja, zahtev za ponovnu ocenu sposobnosti može podneti isključivo regrut po isteku šest meseci od poslednjeg ocenjivanja sposobnosti. Takođe, propisima je regulisana mogućnost da se izvršavanje vojne obaveze u rezervnom sastavu odloži ili prekine, ali ne postoji pravna regulativa koja predviđa dobrovoljnost za učešće na vežbama. S obzirom da su za popunu predviđene odgovarajuće VES, obuka je prvenstveno namenjena licima koja imaju određen ratni raspored, a ne licima koja su neraspoređena. Iz navedenog je potpuno jasno da Vulin nije imao nikakav pravni osnov za ponovnu ocenu sposobnosti, niti da se dobrovoljno javi na obuku za rezerviste.

Istine radi, svaka vojska mora da obučava svoj rezervni sastav koji bi se mobilisao u slučaju potrebe. Tako i VS ne može da bude potpuno operativna bez popune rezervnim sastavom. Jedno od rešenja za koncept popune, može da bude i ideja obučavanja ljudi koji nisu služili vojni rok. Međutim, takvo rešenje bi trebalo precizno normativno regulisati uz poštovanje ustavnih i zakonskih prava građana na prigovor savesti. Aktuelni Zakon o civilnoj službi iz 2009. godine predviđa da i vojni obveznik u rezervnom sastavu VS ima pravo na prigovor savesti nakon četiri godine od dana završetka služenja vojnog roka sa oružjem. I dok se takva zakonska rešenja ne prilagode aktuelnoj situaciji, uz transparentnu javnu debatu, neophodno je blisko sarađivati sa Ministarstvom unutrašnjih poslova kako bi takva lica bila raspoređena u jedinicama civilne zaštite i drugim snagama odbrane, a po osnovu vojne ili radne obaveze.

PARADE KAO VEŽBE

Profesionalizacija VS je svakako jedna od najuspešnijih reformi, ali je ponestalo ambicija i znanja da se ona i završi. Pritom se svesno i zlonamerno prenebregava činjenica da je zastoj i zapostavljanje procesa profesionalizacije VS i utvrđenih koncepata aktivne i pasivne rezerve uzrokovala upravo garnitura političara koja je vlast preuzela 2012. godine. Operacionalizacija predviđene aktivne i pasivne rezerve u proteklih sedam godina je potpuno zapostavljena. Naime, aktivna rezerva nije uspostavljena ni nakon 10 godina od uvođenja. Tek desetak pripadnika aktivne rezerve je potpisalo ugovor, od prvobitno planiranih više hiljada. Taj koncept je trebalo da zaživi krajem 2012, ali je zbog parlamentarnih i predsedničkih izbo-

Foto: Goran Srdanov

“Čast i ugled mnogih oficira, pre svih generala, zasigurno su dovedeni u pitanje zbog političkog marketinga lidera Pokreta socijalista”

ra odgođen. Najave da bi se to realizovalo do 2020. godine deluju neuverljivo jer vojni budžet je netransparentan, posebno u delu opremanja. Medijske manipulacije o vojnim paradama koje preko noći postaju vojne vežbe, kao i o nabavkama koje najveću svrhu imaju u tabloidnim naslovima, ukazuju da u sistemu odbrane ne funkcioniše planiranje aktivnosti, što je postulat funkcionisanja VS. Planovi vojnih vežbi, godišnji planovi opremanja, kao i utrošak budžetskih sredstava, moraju biti dostupni javnosti, uz podizanje nivoa komunikacije sa civilnim društvom. Eklatantan primer za to je i najava “najveće vojno-policijske parade u modernoj istoriji Srbije” kojom će se 24. marta obeležiti dvadeseta godišnjica od početka bombardovanja. Ne razmatrajući pitanje svrhe i povoda za obeležavanje, održavanje takve parade nije predviđeno vojnim budžetom za 2019. godinu. Aksiom funkcionisanja VS su planovi koji su nekad bili striktno poštovani i realizovani, a kojih sada očigledno nema. Međutim, sada nam o vojnim paradama, vežbama, nabavkama ili tzv. donacijama sistemu odbrane odlučuje nedovoljno bezbednosno obrazovana, a vojno neobučena, politička elita koja se rukovodi isključivo ličnim marketinškim interesom.

Sličan primer se povremeno aktuelizuje sa politizovanim i neargumentovanim predlozima za uvođenje obaveznog služenja vojnog roka. Obustavljanje obaveznog služenja vojnog roka bio je rezultat opredeljenja državnog rukovodstva za profesionalizaciju VS, shodno procenama globalnih i regionalnih bezbednosnih uticaja i društvenih okolnosti u Srbiji. Činjenica da obaveza nije nikad bila ukinuta, već suspendovana od strane Narodne skupštine, ukazuje na svest o mogućoj potrebi da se ista ponovo uvede, zavisno od ukazane potrebe i raspoloživih materijalnih mogućnosti države. To znači da ukoliko postoje indikatori koji ukazuju na nužnost ponovnog aktiviranja obaveze, nepotrebna je medijska kampanja sa sumnjivim istraživanjima i spinovima “elitističkih” jastrebova. Ali, čak ni nedavno generisani nacrti Strategije nacionalne bezbednosti i Strategije odbrane ne daju nam nikakve indikatore koji bi zahtevali povećanje operativnih sposobnosti VS, a samim tim i ponovo uvođenje ročnog sastava VS.

VREME JE ZA SMENU MINISTRA

Sprovedena “procedura” Vulinovog osposobljavanja za rezervni sastav je još jedan pokazatelj da sistem ne funkcioniše, da se regulativa selektivno primenjuje, da nadležni organi ne rade svoj posao po zakonu, te da nisu u stanju da se suprotstave samovolji čoveka bez političkog legitimiteta, ali koji ima uticajnog prijatelja. Njegov formalni završetak Visokih studija bezbednosti i odbrane (iz drugog pokušaja) sa prekobrojnim izostancima, što bi trebalo da predstavlja najviši nivo karijernog usavršavanja oficira, visokih službenika ministarstava i agencija Vlade i Narodne skupštine RS, predstavlja samo devalvaciju svih vrednosti koje je vojno školstvo godinama gajilo. I taman kad se Vulin počeo obučavati za rezervni sastav, morao je da prekine obuku i prisustvuje sednici Saveta za nacionalnu bezbednost; dan kasnije ministar je opet u “civilki”, samo sad otvara atletski miting. Ovakvim postupanjem, Vulin je doveo u pitanje profesionalizam Uprave za obaveze odbrane koji su ga primili na obuku, Uprave za vojno zdravstvo koja mu je van svih propisa omogućila ponovnu ocenu sposobnosti, ali i Nastavnog centra u Požarevcu koji omogućava polaznicima odsustvo tokom trajanja obuke. Čast i ugled mnogih oficira, pre svih generala, koji blagonaklono i ćuteći omogućavaju politički marketing lideru Pokreta socijalista, pri čemu su svesni da krše usvojene norme i pravila, ovakvim su postupanjem zasigurno dovedeni u pitanje.

Vulinov rijaliti koji pokušava da napravi od Ministarstva odbrane morao bi biti osuđen i od predsednika države i od predsednice Vlade. Čak ukoliko do takve osude i ne dođe, Inspektorat odbrane je u obavezi da po službenoj dužnosti hitno izvrši vanredni inspekcijski nadzor u svim organima koji su omogućili takav rijaliti u sistemu odbrane.

Umesto da društvo debatuje o unapređenju bezbednosne politike Srbije i svakog pojedinca, većina medija prenosi Vulinove ideje o kreiranju konjičkih jedinica, izmišljenim donacijama sistemu odbrane, polovnim i skupim nabavkama zastarelih borbenih sistema, najvećim vežbama i najglamuroznijim vojnim paradama. Najgore od svega je što to on i realizuje u stvarnosti, naravno uz svesrdnu pomoć tabloida. I nažalost, uz znatna budžetska sredstva.

Zajedničko stvaranje i održavanje efikasnog sistema odbrane, koji bi bio garant dugoročne zaštite definisanih državnih interesa i nacionalnih vrednosti, predstavlja zahtevan i odgovoran državni posao. Samo odgovorni donosioci odluka trebalo bi da rukovode sistemom odbrane kako bi u kontinuitetu kreirali sistem odbrane zasnovan na realnim interesima i ostvarivim ciljevima, proisteklim iz geopolitičke situacije. Iz svega navedenog proizlazi samo jedan zaključak – vreme je za smenu ministra odbrane. ¶

Naša borba je večna

"Feministička borba nije borba za predominaciju žena. Svaka osoba, svaki muškarac i svaka žena koja se trudi da zajedno poprave društvo je feminista i feministkinja. Možete da govorite da niste, jeste", rekla je Aida Ćorović

U organizaciji Ujedinjenih granskih sindikata "Nezavisnost", u Beogradu je 6. marta održana tribina "U susret Međunarodnom danu žena". Za razliku od većine sličnih događaja, ova tribina nije razmatrala položaj žene iz samo jednog ugla ili segmenta. Ideja je bila da se kroz izbor učesnica osvetli život žene aktivistkinje, žene radnice, političarke, novinarke, sportistkinje...

Pokrenute teme ticale su se neostvarene rodne ravnopravnosti, a samim tim i položaja žena u današnjoj Srbiji. Učesnice su otvorile pitanja o feminizmu, aktivizmu, relevantnosti Indeksa rodne ravnopravnosti i položaju žena u industriji. Pored toga, akcenat je bio stavljen i na ne tako vidljiv problem seksualnog uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja u sportu.

Na tribini su učestvovale Tatjana Macura, narodna poslanica i pokretačica inicijative "Mame su zakon", Aida Ćorović, aktivistkinja, Snežana Pantović, novinarka Radio Beograda, Vjekoslava Stupin, poverenica sindikata "Nezavisnost" u preduzeću "Lear" iz Novog Sada i Sarita Bradaš, istraživačica Fondacije Centar za demokratiju.

INDEKS RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Diskusija je započela temom koja se neposredno odnosila na Indeks rodne ravnopravnosti. Pre svega, potrebno je naglasiti da je Indeks rodne ravnopravnosti instrument Evropske unije, zajednice kojoj Srbija kao država ne pripada. Ipak, Srbija od 2016. godine objavljuje Indeks rodne ravnopravnosti. O njemu kao instrumentu, njegovoj tačnosti i relevantnosti govorila je Sarita Bradaš, koja je svoje obraćanje započela kritičkim osvrtom na predstavljanje Indeksa rodne ravnopravnosti javnosti od strane vlasti: "Ono što je meni bilo interesantno kada je predstavljen drugi po redu izračunati Indeks rodne ravnopravnosti je to što je tada potpredsednica Vlade rekla da je Srbija za nepune tri godine ostvarila značajan napredak, da on danas iznosi 55,8 poena i da je razlika u odnosu na Evropsku uniju smanjena. To mi liči na ono što često čujemo kako Srbija ima rast bruto društvenog proizvoda veći od Nemačke, pri čemu se ne govori koliki je nemački bruto društveno proizvod." Bradaš je potom analizirala ključne domene Indeksa rodne ravnopravnosti – rad, vreme, novac i moć i tako došla do zaključka da u svakom od ovih indeksa Srbija zaostaje za Evropskom unijom, kako je ona precizirala: "U domenu rada Srbija je na 22. mestu od 28 mesta. Kada je u pitanju novac, ona je na pretposlednjem, 27. mestu; kada je u pitanju vreme, na 25. mestu i kada je u pitanju moć, ona je na 16. mestu." U domenu rada, najveći problem koji je Bradaš prepoznala jeste da struktura zaposlenosti i muškaraca i žena u Srbiji nije ista kao što je to slučaj u većini evropskih zemalja jer "više od 22 posto zaposlenih u Srbiji radi u neformalnom sektoru i to je najveća stopa neformalne zaposlenosti u Evropi, tako da je slika naše zaposlenosti i muškaraca i žena mnogo nepovoljnija." Kako je dalje Sarita Bradaš navela i time se dotakla domena novca, došlo je i do promene metodologije pri računanju prosečnih i medijana zarada u Republičkom zavodu za statistiku, u kome su se prosečne i medijana zarade do sredine 2017. godine obračunavale po polu, sektorima delatnosti i obrazovanju. Samim tim, može se zaključiti da danas ne možemo imati podatak o prosečnim i medijana zaradama u odnosu na pol. Nakon toga, ona je ukazala i na to da je najveći stepen neravnopravnosti u domenu vremena, tačnije da žene više vremena provode radeći neplaćene poslove, te je time ukazala na još jedan nedostatak a to "je ono što mi u Srbiji nemamo merenje uticaja reformskih politika, zakona i ostalih u odnosu na rad. Od 2013. godine u sektorima u kojima su tradicionalno zaposlene žene, obrazovanju i zdravstvu, zabranjeno je zapošljavanje i ja još uvek nisam videla podatke da li je neko razmatrao kakve je to posledice ostavilo." Ono što uviđamo da se dešava jeste da se broj zaposlenih žena u sektorima poput obrazovanja i zdravstva smanjuje, a raste broj zaposlenih žena kao fabričkih radnica, na šta ukazuje i Sarita Bradaš, a na šta je poseban akcenat stavila i poverenica UGS "Nezavisnost" u preduzeću "Lear" Vjekoslava Stupin.

PROLETERKE SVIH ZEMALJA, UJEDINITE SE!

Vjekoslava Stupin je prevashodno skrenula pažnju na to da se u preduzeću "Lear" samo prvih nekoliko meseci rada zapošljavao podjednak broj muškaraca i žena, dok je kasnije broj zaposlenih žena rastao i, kako je precizirala, sada od 3000 zaposlenih, skoro 2000 čine žene i u to u sektoru proizvodnje. Za razliku od teorije u kojoj to nije toliko vidljivo, ona je ukazala na praktični problem da su sve te radnice, bez obzira na stepen obrazovanja, prijavljene kao da imaju samo završenu osnovnu školu. Kao neke od razloga za ostanak na takvom poslu, uprkos svim problemima koje on nosi, Stupin je uvidela rad na neodređeno, zagarantovano pravo na porodiljsko odsustvo i sigurnu platu u iznosu republičkog minimalca, čime se može zaključiti da je to u današnjoj Srbiji retka pojava. Međutim, rad u automobilskoj industriji garantuje i probleme sa zdravljem, o čemu je posvedočila i Vjekoslava Stupin: "Mi imamo profesionalna oboljenja koja se u našoj industriji javljaju nakon 3 do 5 godina, a u našoj fabrici se to desilo već nakon prvih 6-7 meseci." Kao glavni izazov za sindikat ona je navela konstantnu težnju poslodavca za sve većom produktivnošću i efikasnošću u radu, koja, može se zaključiti, dovodi i do ubrzanog procesa obolevanja. Tome takođe doprinose i dodatni poslovi koje obavlja veliki broj radnica, kao i prekovremeni rad.

SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE U SPORTU

Iako možda nije toliko vidljivo, seksualno uznemiravanje i zlostavljanje žena

"U SUSRET MEĐUNARODNOM DANU ŽENA": Tribina u organizaciji Ujedinjenih granskih sindikata "Nezavisnost"
Foto: UGSN

postoji u svakom domenu, te i u sportu. O toj tabu temi, kako je novinarka Snežana Pantović navela, niko nije govorio pre nje, te dodaje i da "sva istraživanja koja su rađena, rađena su po preporuci Međunarodnog olimpijskog komiteta. On 2007. godine u Izveštaju o konsenzusu, koji je ponovljen 2016. godine, zaključuje da se seksualno uznemiravanje i zlostavljanje dešava u svim sportovima, na svim nivoima, posebno u vrhunskom sportu, a da su primarni počinioci najčešće treneri koji imaju položaj moći i autoriteta." Žene su samim tim češće žrtve i najčešće iz straha nikome ne govore o problemu koji imaju zbog želje za sportskim uspehom ili niskog samopouzdanja. Kao glavni problem u Srbiji Snežana Pantović je uvidela nepostojanje institucije ili kodeksa koji bi obavezali nekoga na odgovornost, tačnije, nepostojanje institucija kojima žrtve mogu da se obrate kada dođe do seksualnog uznemiravanja ili zlostavljanja. Kao drugi važan problem predstavila je to što komisija pod nazivom "Žene i sport" u okviru Olimpijskog komiteta Srbije ne funkcioniše još od 2011. godine. "Ta komisija je vrlo pametno i vešto ukinuta u smislu da je stavljena Zorana Arunović, devojka koja je aktuelni sportista, koja trenira, radi, putuje i koja apsolutno nema vremena niti je u mogućnosti da se bavi ovako ozbiljnom komisijom." O tome koliko se ovi problemi nalaze u senci društva govori i činjenica da je samo jedan ovakav slučaj poznat javnosti, na šta je ukazala i Snežana Pantović: "Kod nas je prijavljen jedan jedini slučaj. To je bilo negde 2000. godine o saveznom selektoru karate federacije naše zemlje, protiv koga je vođeno pet sudskih postupaka, i protiv koga se javno izjasnila Snežana Perić, karatistkinja." Međutim, to je samo jedan od slučajeva koji je isplivao iz mora istih i sličnih jer, kako je navela, statistika govori da je procenat seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja ekvivalentan procentu seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja u društvu. Kao moguće rešenje ovog problema u sportu Snežana Pantović je prepoznala konstituisanje etičkog kodeksa ponašanja trenera, kao i edukaciju trenera, sportista, roditelja i sportskih funkcionera, kao što je urađeno u Francuskoj.

VISOKA POZICIJA ŽENE U DOMENU MOĆI

Od trenutka kada su uvedene kvote, broj žena u Narodnoj skupštini Srbije se povećao. Međutim, ostalo je otvoreno pitanje na koji način žene koriste moć koje su se domogle. O tome i ulozi žene kao narodne poslanice govorila je Tatjana Macura. Ona je prvenstveno potvrdila naše mišljenje: "Mi danas stvarno imamo više od 30 posto žena u parlamentu, međutim, postavlja se pitanje koliko su te žene dovoljno slobodne da se bave onim pitanjima do kojih im je stalo, da zastupaju prava građana bez obzira iz koje političke stranke dolaze i koliki je suštinski uticaj njihovih kolega, a uglavnom su to muškarci, koji vrše pritisak na njih da se neki zakonski predlozi usvajaju onako kako odgovara u ovom trenutku vladajućoj većini." Tatjani Macuri je to objašnjivo jer su neke žene u parlamentu preglasane ili na neki drugi način zanemarene. Ona je uvidela da čak i kada bi neke od poslanica trebalo da reaguju na bilo koji vid zlostavljanja, javlja se pritisak od strane vladajuće većine kao što je bilo u slučaju saopštenja ženske parlamentarne mreže u vezi sa slučajem narodne poslanice Marinike Tepić. Osim tog pritiska, postoji pritisak i od same organizacije iz koje dolaze jer čak i ako narodna poslanica podržava određeni zakon, ona mora glasati suprotno. Na jedno od mogućih rešenja Macura je ukazala rečenicom: "Kada bismo suštinski radili na kvalitetu, mi bi trebalo da motivišemo te žene koje sede u parlamentu da se više bore za one žene koje su ih u taj parlament dovele i da prosto to bude negde cilj zašto se mi tu nalazimo." Nakon ovog izlaganja, Macura se osvrnula i na situaciju inicijative čija je pokretačica "Mame su zakon" i zapitala se na koji način se uopšte došlo do toga da žene štete budžet Republike Srbije i to za 10,6 milijardi dinara u toku određene godine, pri čemu se dotakla i Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom i toga da se "u Srbiji godišnje rodi 1000 prvih beba manje i kada saberemo dva i dva, te se bebe samo nisu rodile u Srbiji, već na nekom drugom mestu na planeti Zemlji."

Na kraju, aktivistkinja Aida Ćorović dotakla se svog ličnog ženskog iskustva. Ona je zbog svojih reči u korist žena i ukazivanja na probleme sa kojima se žene a i određeni delovi društva svakodnevno susreću bila osuđivana i vređana, te je u jednom opsegu vremena bila i štićeno lice. Nakon ukazivanja na to da smo mi nasilničko društvo, naročito kada je reč o demonstriranju sile, koje je uvek brutalnije prema ženama, uobličila je tribinu i dala završnicu koja je ostala najupečatljivija: "Vidim da su mnogi odreagovali sa 'ne' feminizmu. Ja mislim da onog trenutka kad budemo shvatili da su nam neznanje i nepoznavanja najveći neprijatelji, ljudski rod će napraviti iskorak. Feministička borba nije borba za predominaciju žena. Svaka osoba, svaki muškarac i svaka žena koja se trudi da zajedno poprave društvo je feminista i feministkinja. Možete da govorite da niste, jeste." ¶

ALEKSANDRA MITROVIĆ

Članak je objavljen u okviru projekta "Država i solidarnost – Pogled uprt u evropsko pravo" koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka odgovornost je isključivo nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenja Evropske unije.

Intervju: Dijana Milošević, umetnička direktorka DAH teatra

IZUZETNO VAŽNA

“Saradnja sa Ministarstvom se menjala u zavisnosti od vlade i trenutnog ministra, pa smo u nekim periodima imali odličnu saradnju a u nekim gotovo nikakvu. I to je taj glavni problem. Ne sme svaki put da se počinje skroz iz početka”

Fotografije: Marija Janković

Upravni sud u Beogradu 6. februara doneo je presudu u korist nezavisne plesne scene u sporu koji je podnet pre skoro tri godine povodom rezultata Konkursa za finansiranje i sufinansiranje projekata iz oblasti savremenog stvaralaštva, a odnose se na ples. Među akterima nezavisne plesne scene u ovom slučaju je i Dijana Milošević, odnosno DAH teatar koji je osnovala 1991. godine kao jedinu profesionalnu, eksperimentalnu pozorišnu trupu.

Dijana Milošević je prošlog meseca u Rio de Žaneiru održala predavanje o nezavisnoj sceni u postojećim političko-istorijskim okolnostima Srbije i izvela performans 25 čaša vina, a pre toga sa predstavom Možda sanjati, koju je režirala za DAH teatar, gostovala je na Tantidatri festivalu u Kalkuti. Dijana Milošević je rediteljka DAH teatra i profesorka na Institutu za umetničku igru.

“VREME”: Presuda Upravnog suda je potvrda da građansko delovanje donosi rezultate...

DIJANA MILOŠEVIĆ: ... i da je promena nabolje moguća. Presudom se nalaže Ministarstvu da ponovo donese odluku o raspodeli sredstava. Meni lično je najvažnije što se na ovaj način šalje poruka da ne treba i ne sme da se ćuti kada se suočimo sa očiglednim nepravdama i prekršajima, pa makar oni dolazili iz visokih institucija naše države. Veoma je važno da konkursi za dodelu sredstava

TAKTIKA

budu potpuno transparentni – od članova komisije, kriterijuma, do poštovanja rokova objava i uplata sredstava. Ovo se odnosi i na Gradski sekretarijat za kulturu, koji je poslednjih godina najcrnji primer kršenja pravila pa i zakona tokom konkursa za dodelu sredstava.

Iako je odgovor poznat, kakav je sada položaj nezavisne pozorišne scene?

Nezavisna pozorišna scena je napravila svoj prostor u kulturnom životu naše zemlje kvalitetom svojih projekata i programa. Ona je postala deo svetskih umetničkih tokova i kao takva neobično je važna za našu kulturu. Bez jake nezavisne kulturne scene ne može da postoji ni jaka mejnstrim scena, one su u normalnim društvima u konstantnom konstruktivnom dijalogu. Pa ipak, još uvek ne postoje zadovoljavajući uslovi za rad nezavisne scene, postoji veliko neznanje o tome šta je zapravo nezavisna scena i koje su njene aktivnosti, i neophodno je da nadležne institucije pruže mnogo veću podršku i da prihvate insistiranje nezavisne scene na ravnopravnom dijalogu, koji nam i inače nedostaje u svim društvenim sferama.

Ministarstvo kulture i informisanja pomaže gostovanja DAH teatra, na primer prethodno u Brazilu a uskoro ćete igrati u Kulturnom centru Srbije u Parizu, što znači da je država svesna značaja nezavisne scene i da podržava njen rad – barem ponekad. Kako ste sve ove godine sarađivali sa Ministarstvom?

Od osnivanja DAH teatra do 2001. godine nismo imali nikakvu saradnju sa Ministarstvom kulture, što je bio naš svesni politički stav. Posle toga ta saradnja se menjala u zavisnosti od vlade i trenutnog ministra, tako da smo u nekim periodima imali odličnu saradnju a u nekim gotovo nikakvu. I to je taj glavni problem. Mora da postoji kriterijum koji će da traje i da se nadograđuje kroz vreme, a ne svaki put da se počinje skroz iz početka. To je strahovito gubljenje vremena, sredstava, resursa. Nadamo se Zakonu o kulturi koji će napokon uspostaviti taj kriterijum i obezbediti mu trajnost, bez obzira na političku obojenost vlade i ministarstava u budućnosti. Poslednjih godina, kompletna Nezavisna kulturna scena Srbije ima mnogo bolji dijalog sa Ministarstvom kulture, taj dijalog je daleko od harmoničnog, ali je često vrlo konstruktivan jer se možda prvi put uvažava konstruktivna kritika i preduzimaju se konkretne akcije. Međutim, ukupan budžet za kulturu je sramotno mali iako je kultura, kao što znamo, osnov svakog pa i našeg društva, i moraju hitno da se preduzmu mere da se taj budžet poveća. Saradnja sa Ministarstvom se ne ogleda samo u učestvovanju na konkursima za sredstva, već i u konstantnoj saradnji u rešavanju ključnih problema u našoj kulturi. Do tog cilja nas deli dugačak put.

Jedan od velikih problema Nezavisne kulturne scene Srbije je prostor. Međutim, postoji mišljenje da bi zgrada umanjila vašu nezavisnost.

Naravno da ne bi, naša nezavisnost se ogleda u slobodnoj misli koju negujemo kroz naše projekte, a zgrada bi bila veoma poželjna.

Gde se prikazuju predstave DAH teatra? Da li imate stalan repertoar? Koliko premijera ste imali prošle godine?

Predstave DAH teatra se trenutno prikazuju u Muzeju savremene umetnosti u Beogradu predstava *Žene DADE*, u UK "Stari grad" *Zagonetka revolucije* i *Možda sanjati*, kao i u autobusu na liniji 26 – *Ne/Vidljivi grad*. Moje predavanje/performans *25 čaša vina* prikazuje se na raznim scenama u gradu, po pozivu. DAH teatar često gostuje u zemlji i u inostranstvu. Mi smo specifična profesionalna pozorišna kompanija i pozorišni centar i radimo inspirisani tradicijom pozorišnih laboratorija, pa u tom smislu nismo repertoarsko pozorište, to jest nemamo svako veče predstave, već realizujemo različite projekte i aktivnosti, osim predstava koje povremeno igramo. U ovom trenutku imamo solidan repertoar od pet predstava koje sam navela. Mi dugo radimo na našim predstavama, više meseci, nekad i godinu-dve, jer se bavimo istraživačkim radom gde je proces važan koliko i rezultat, ali ih zato i igramo godinama.

Da li zagonetka revolucije u vašoj istoimenoj najnovijoj predstavi ima rešenje?

Predstavom *Zagonetka revolucije* htela sam da isprovociramo razmišljanje o važnosti otpora zvaničnim ideologijama, da inspirišemo na razmišljanje o značenju ličnog otpora, ali i razmišljanje o konstantnom lažiranju istorije i o tome kako nam je neophodno da istorijske istine stalno preispitujemo kako bismo shvatili društvene procese i eventualno naslutili mogućnosti i načine transformacije društva. U tom smislu se postavlja gledaocima zagonetka, a oni imaju izbor da je odgonetnu ili ne.

Šta je likove te predstave, dakle Ulrike Majnhof, Rozu Luksemburg, Kamila Sijenfuegosa i Fanji Kaplan, motivisalo na pobunu i na atentat?

Oni su verovali u viziju boljeg društva iako ih je to – osim Roze Luksemburg – dovelo do toga da su grešili, da su čak dali sebi pravo da ubijaju zbog viših ciljeva. Verovali su u pobunu protiv nepravde, verovali su u mogućnost kreiranja boljeg društva. Međutim, upravo ta društva su ih gurnula na ekstremni put, gotovo da im nisu ostavila drugi izbor. Izuzetak je Roza Luksemburg, koja je do svog poslednjeg trenutka ostala uverena pacifistkinja i koja se do kraja borila za pravo na slobodu mišljenja, makar to bilo mišljenje koje se suprotstavljalo njenom.

To su hrabre duše koje nam u nekom smislu "dišu za vratom" i postavljaju pitanja: "A šta ćemo mi učiniti danas? Gde je nestala naša hrabrost da se suprotstavimo?" Oni nas inspirišu na akciju i na ličnu odluku u vezi s načinom na koji hoćemo da provedemo svoj život, a to su danas u Srbiji posebno važna pitanja.

Zbog tih pitanja je nekoliko stotina vaših kolega potpisalo podršku aktuelnom građanskom protestu. Šta mislite o toj ulozi pozorišta?

Mi umetnici imamo veliku privilegiju javnog glasa, i zato imamo i veliku odgovornost da budemo glasni i prisutni »

kada je neophodno ukazati na potrebu za promenom, ukazati na nepravde i na sve ono što čini razloge za proteste u sadašnjem trenutku kod nas. I sama sam deo te peticije i tog protesta jer smatram da je to moja građanska i umetnička odgovornost, da kažem NE urušavanju naše kulture i naše zemlje. I potpuno mi je prirodno, očekujem to, da se moje kolege angažuju ovako kako se angažuju.

Kako se DAH teatar programski razlikuje od institucionalnog pozorišta? Godinama unazad i institucionalna pozorišta imaju angažovane projekte i eksperimentalne izvedbe.

"Naša nezavisnost se ogleda u slobodnoj misli koju negujemo kroz naše projekte, a zgrada bi nam bila veoma poželjna"

Programski, DAH teatar se od početka odredio da se isključivo bavi projektima koji imaju društvenu angažovanost, za razliku od institucija koje moraju da imaju mnogo šarolikiji repertoar. DAH teatar je pozorišna laboratorija koja neguje istraživački pristup, kao i pedagogiju. Osnova naše prakse jeste konstantan razvoj, umetnički i lični, kroz rad na različitim veštinama i tehnikama, kao i organizovanje različitih događaja, od radionica, gostovanja umetnika, festivala i mnogih drugih. Nas prate oni koji u pozorište ne dolaze da se samo zabave, već oni koji žele da razmišljaju, budu isprovocirani, da izađu zapitani. Mi pozivamo našu publiku da sama montira svoju priču i to je takođe poziv svakom gledaocu da bude aktivan i da misli svojom glavom.

Vi lično, i predstavama i javnim delovanjem, pokušavate da poboljšate položaj žena u našem društvu, zalažete se za ravnopravnost polova u praksi, a ne samo na papiru. Kolika je odgovornost samih žena u toj priči?

Svedoci smo strašnom rušenju ženskih prava i kod nas i u svetu. Patrijarhalna matrica se jako teško menja i svako malo se čuju nazadni glasovi koji ženama hoće da oduzmu pravo na odlučivanje o sopstvenom telu, pravo na ravnopravno plaćen rad, pravo na sigurnost itd., itd. Neophodno je da se u svakoj sferi života ukazuje na te nejednakosti i da se intenzivno radi na njihovom menjanju. To je težak posao ali neophodan i naravno da je odgovornost žena tu jednaka kao i odgovornost muškaraca. Ali ne smemo da budemo licemeri ili nedovoljno svesni i obrazovani pa da sve svalimo na angažovanje žena. Jer znamo da uslovi u kojima se žene vaspitavaju, obrazuju, rade nisu ravnopravni i to u startu seče moć žena da delaju. Govoreći o kulturnoj sceni, još uvek je daleko veći broj muškaraca na čelu institucija, daleko veći broj muškaraca snima filmove, dolazi do sredstava... Ne treba da nas zavara situacija u kojoj naše spisateljice dobijaju nagrade, kada na čelu pozorišta u Srbiji imamo žene u zanemarljivom broju, kada su žene umetnice daleko manje vidljivije u muzejima i galerijama i u istorijama umetnosti, kada su žene skoro nevidljive u nauci. Ova situacija mora da se menja i moramo konstantno da ukazujemo na nju.

Festival Tantidatri u Kalkuti, gde ste bili u januaru, a čiji je pun naziv Internacionalni festival ženskih izvođačkih umetnosti, inspirisan je Magdalena projektom – internacionalnom mrežom žena u savremenim izvođačkim umetnostima. Da li je tako nešto moguće kod nas?

Tanti na drevnom jeziku pali predstavlja nit koja ide van vremena, a *Datri* je žena koja drži tu nit. U ovom kontekstu, naziv simbolizuje kako se znanja i prakse izvođačkih umetnosti prenose sa generacije na generaciju, a tu nit održavaju žene.

Posebno nam je bilo stalo da učestvujemo na ovom festivalu zbog njegovog specifičnog i veoma važnog društvenog konteksta – govori o kreativnosti, otpornosti i važnosti ženskog rada u scenskim umetnostima, posebno u ovom trenutku kad se ženska prava ponovo i ponovo dovode u pitanje. Ideja ovog festivala, osim što prikazuje vrhunska dela scenske umetnosti, jeste da kreira prostor saradnje i razmene. Svi oni koji učestvuju na festivalu prisutni su tokom celog njegovog trajanja, tu se dešava razmena veština, razgovara se o društveno angažovanim temama, tu se različitost poštuje i slavi, a glas drugih uvažava.

Koji je vaš recept, kako ste uspeli da opstanete 28 godina?

Na početku je bila velika vizija i veliki san koji nam je dao krila, a onda ogroman, posvećen rad. Ta vizija još uvek traje i predstavlja naše verovanje da radimo za nešto što je veće od nas samih i naših pojedinačnih potreba i želja, da radimo na pozitivnoj transformaciji naše zajednice pre svega težeći ka umetničko perfektnom radu koji je istovremeno i društveno angažovan. Mi smo na samom početku shvatili da nas nigde neće odvesti situacija u kojoj mi stalno čekamo da nam neko nešto da, i naš kredo je da nema izgovora i izvinjenja zašto rad nije realizovan. Takođe nam je odmah bilo jasno, jer smo počinjali u situaciji ogromne izolovanosti naše zemlje, da je neophodno da izađemo iz okvira naših granica i da napravimo veze sa svetom, što je, sad vidim, bila izuzetno važna taktika. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Postmoderne igre

Počevši od naslova, roman Milana Kovačevića *Neživoti i isključenja*, poigrava se s tradicijom i nedodirljivim autoritetima

Verovatno je isuviše rano da bi se sveli učinci postmodernog eksperimenta koji je, sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog veka, protutnjao umetničkom, filozofskom i arhitektonskom scenom. S jedne strane, stiče se utisak da od čitavog tog zamaha nije ostalo mnogo, te da su se klasični oblici, kako u umetnosti tako i u filozofiji, konsolidovali i nastavili da se kreću sporim, neuzdrmanim korakom. U književnosti priča je odnela prevagu, filozofija se vratila svesti (makar kroz spekulativni realizam), a u arhitekturi se, uprkos nastojanjima Frenka Gerija da čvrste oblike izbaci iz ravnoteže, i dalje sve drži na nekolikim osnovnim elementima. Ipak, teško da je nešto ostalo onakvim kakvo je bilo pre ovog eksperimenta. Iako nema više tako razgranatih konstrukata poput, recimo, Basarinih biciklista (premda Peljevin, Sorokin i, uopšte, ti ludi Rusi, ne popuštaju), Kalvinovih putnika koje ne obavezuju ni prostor ni vreme, Pinčonovih sumanutih zavera, ili Perekovih ukrštenih reči (i Pavić bi se dao pomenuti, samo da *Hazarski rečnik* nije tako beznadežno dosadan i nedočitljiv), gotovo da ne postoji veliki roman koji na ovaj ili onaj način ne reflektuje postmoderno iskustvo. Čudesni romani Havijera Serkasa, recimo, tako klasični i, na prvi pogled, eonima udaljeni od postmodernog ludila, ne bi mogli da budu napisani bez postmodernog iskustva. *Neživoti i isključenja* Milana Kovačevića (Treći Trg, Beograd, 2018) roman je koji ne odustaje od postmoderne gipkosti i razigranosti, a da se, u isto vreme, pripovedanje ne raspada na uzajamno neuklopive fragmente, što se pionirima postmoderne, očaranim Lakanom i Deridom, umelo događati.

Već sam naslov romana Milana Kovačevića, *Neživoti i isključenja*, postmoderno je poigravanje s tradicijom (razgraditi čvrsti subjekt kanonizovane prošlosti), s vernošću tekstu i nedodirljivim autoritetima (biti neveran kanonizovanom tek-

stu znači odbiti tumačenje koje se nameće kao jedino i ispravno), a naročito igra s piščevim i čitaočevim "ja" (što je nužni začin postmodernog zamaha: ne možeš se poigrati tuđim identitetima ako se ne poigraš i sopstvenim). Zbog toga je, valjda, pisac i osetio potrebu da se u belešci na samom početku romana, unapred, izvini svima onima čija bi tankoćutnost, u suočavanju sa svim izdajama koje slede, mogla biti povređena.

Pre nego o izdajama, kod Kovačevića je reč o nizu malih izmeštanja koja počinju zabavnom igrom zamene formalnog identiteta. Jedan mladi čovek koji mnogo voli književnost sanjari o tome da postane srednjoškolski profesor, ali kako ne zadovoljava formalne uslove (nema diplomu), zamenjuje svoj identitet sa osobom koja diplomu ima. Tako postaje profesor i odmah se suočava sa svom mukom obrazovanja mladih ljudi. "Nemaš pojma koliko je zeznuto pisati o školi" (str. 112), obraća se u jednom trenutku pripovedač čitaocu. Zbog toga je ovaj *bildungsroman* (roman o obrazovanju i sazrevanju) svojevrsni *antibildungsroman*, u onoj meri u kojoj preispituje odnos profesora i učenikâ, stavlja na iskušenje oprobane pedagoške metode i poigrava se njima, a da ne gubi svest o tome da je čitava priča sa školom koliko tegobna toliko i važna. Naime, novopečeni profesor ozbiljno shvata zadatak "pripitomljavanja i kultivacije učenika" (str. 157), jedino što mora da pronađe način kako da ne bude poput profesora koji su njemu samom ogadili školu, a da, opet, zadrži autoritet. Kako, dakle, da probije debelu opnu nezainteresovanosti kod dece, osnovni je njegov samonametnuti zadatak. Profesor, koji nije mnogo stariji od svojih učenika, zbližiće se sa dvojicom đaka, te će se razviti igra blizine i daljine, prisnosti i nužnosti održavanja odmaka, prijateljstva i autoriteta. Suočava se profesor (naravno) sa odeljenjem koje mu kolektivno pobegne s časa, pa smišlja kako da bude oštar, a da ga deca ne zamrze. Kada pronađe način, drugi će se profesori pobuniti. Na kraju će njegova zamena identiteta da bude otkrivena, ali tih nekoliko vedrih meseci obeležiće i mladog profesora-prevaranta i njegove učenike.

Kao različita središta obrazovne igre i igre s obrazovanjem pojavljuju se upravo književni motivi te se roman otvara upečatljivim (i samoironijskim) pastišem stila Tomasa Bernharda, da bi se, potom, u igru upleli Tomas Man i njegova *Smrt u Veneciji*, te, u najvećem delu, Vladimir Nabokov. Upravo u tim poigravanjima (s) velikim tekstovima pronalazimo, naravno, postmoderne igre citiranja, prerušavanja i (zlo)upotrebe, ali se Kovačevićev spisateljski zamah, uprkos naglašenom ludičkom raspoloženju, ne iscrpljuje u samosvrhovitom odvijanju teksta, već strukturu svoje fragmentirane priče sjajnom tehnikom i živom rečenicom drži na okupu. Upravo takav pristup tradiciji, ludički i dekonstruktivan, najbolje čuva tradiciju kao živu, a ne mrtvu, prepariranu, fosilizovanu, kao muzejski primerak kome se lažno dive učenici na silu dovedeni u muzej znanja. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

Kreativni i drugi potencijali

Žiri Festove selekcije "Srpski film" dodelio je ove godine nagradu mladom direktoru fotografije Ivanu Markoviću za film *Bio sam kod kuće, ali...* i tako skrenuo pažnju na novi talas našeg filma koji bismo mogli nazvati aktuelnim srpskim radikalnijim *arthouse* filmom, a čiju krunsku figuru predstavlja upravo Ivan Marković, srpski filmski snimatelj sa mahom berlinskom adresom.

I zbilja, Ivan Marković je u zaista kratkom periodu postigao mnogo – samo ove zime imao je čak dva filma u zvaničnim programima ovogodišnjeg Berlinskog filmskog festivala: kao direktor fotografije srpsko-nemačkog ostvarenja već pomenutog *Bio sam kod kuće, ali...* Angele Šanelek (istom prilikom ovenčane Srebrnim medvedom za režiju ovog filma) u glavnom takmičarskom programu; kao reditelj (uz Lingfenga Vua) kinesko-nemačko-srpskog filma *From Tomorrow on, I Will...*; zatim direktor fotografije dugometražnog igranog prvenca Daneta Komljena *Svi severni gradovi*, a isti posao je obavio i u zapaženom crnogorsko-srpskom ostvarenju *Ti imaš noć* u režiji Ivana Salatića premijerno prikazanom u zvaničnom programu Venecijanskog filmskog festivala; i konačno, na referentnom festivalu DocLisboa jesenas je premijerno prikazan njegov eksperimentalno-dokumentarni film *Centar* (nadahnut beogradskim Sava centrom).

Leto bez meseca

Sve pomenute filmove, uprkos, srećom, dovoljno raznorodnim stilskim zahvatima i izborima kao i individualnim poetikama i idejnim okvirima, povezuje dosta toga što bismo mirne duše mogli smestiti pod kišobran narečenog aktuelnog radikalnije ustrojenog *arthouse* filma. Naravno, filmovi koji će ovde biti istaknuti čine primetno disperzivnu grupu unutar koje je moguće krenuti put daljih i detaljnih grupisanja i potklasifikacija. I, naravno, baš kako to i inače biva u pričama i fenomenima koji zavređuju dodatno proučavanje i analizu, možda i upravo ta disprezivnost predstavlja jednu od značajnijih odlika čitavog tog talasa, odnosno važan deo njegovih već sada nemalih kreativnih i drugih potencijala.

Mamonga

Filmove koji se daju podvesti pod tu okvirnu odrednicu odlikuju sugestivna meditativnost, odanost barem načelnim/polaznim postavkama tzv. sporog filma (*slow cinema*), neprikriveno favorizovanje vizuelne strane filma u odnosu na njegovu narativnu ili čak i šire shvaćenu dramsku suštinu, te lako uočljiva odvažnost kada je u pitanju suprotstavljenost uvreženijem filmskom svetonazoru ili glavnotokovskom usmerenju. Sve to je vidljivo i u filmovima koji u ovom trenutku čine najrepresentativniji deo radne/snimateljske biografije Ivana Markovića, a isto se kao dijagnoza dâ ustvrditi i u slučajevima ostalih jurišnika unutar ove "trupe". Ako je potrebno dodatno pojašnjenje, kao smernicu navedimo i izvod iz kritike Sare Vord za "Skrin dejl" koja je pišući o filmu *From Tomorrow On, I Will...* Ivana Markovića i Linfeng Vua (i koscenaristkinje Tanje Šljivar) istakla da je "odluka da u ovom ostvarenju prednost bude data jasno uspostavljenoj atmosferi filma u odnosu na složeno pripovedanje ne samo prikladna filmu, nego i centralnoj mu figuri. Glavni glumac na svojim plećima nosi emocionalnu težinu filma u celini, dok fotografija Ivana Markovića svojim širokougaonim kadrovima potcrtava reflektivan ton, pridodajući odabranom krajoliku i živopisne detalje."

Ivan Marković je bio direktor fotografije na zasad jedinom celovečernjem filmu scenariste i reditelja Daneta Komljena, *Svi severni gradovi*. Komljen se nakon dugog niza na međunarodnim festivalima prikazivanih, odlikovanih i isticanih kratkih ostvarenja odvažio i

Arthouse, novi talas u našem filmu, pomera granice filmskog izraza kako vam se možda neće dopasti, ali je dobro što je stigao

Vetar

put dugog metra, a možda upravo njegovi *Svi severni gradovi* najrečitije mogu da pojasne neki okvirni a, priznajemo, varljivi stil koji vezuje već pominjane i neke druge filmove u stilski koliko-toliko koherentan skup. Komljenov stil se i u ovom filmu ukratko može predstaviti i kao intimistički neomodernizam, delom proistekao i iz uticaja ranijih dela velike Šantal Akerman. *Svi severni gradovi* su u srpsku (i regionalnu) kinematografiju uveli ono što filmski festivali usredsređeni na ovaj tip filmova nude već niz godina – hermetičan izraz sa vidnim primesama eksperimentalnih poteza, prizore pune tišine i nedorečenosti, implicitnu simboliku koju sa sobom nose entropijski urušene ili nedovršene građevine, a sve to u fabularno reduciranoj povesti o odnosu dvojice muškaraca tek ovlaš sugerisane međusobne relacije, u čije živote ulazi treći jednako enigmatičan muškarac. Ovaj Komljenov film se svakako uklapa u profil gledalački zahtevnijeg umetničkog (*arthouse*) filma koji caruje dobrim delom filmskofestivalskog sveta, ali svakako može da predstavlja krupan zalogaj za nedovoljno informisanu/upućenu publiku drugog tipa koja nužno ne mora da ima razumevanja za ovakvu radikalnost u izrazu i ovako hrabro pa i sladostrasno žrtvovanje narativa zarad atmosfere, vizuelne dimenzije filma, poriva za slobodarskim izrazom i eksperimentom, kao i nagon za metafikcijskim dimenzijama, kojih je ovde podosta.

Taurunum boy

Ivan Marković i Dane Komljen, dakle, kao zajednički sadržatelj imaju ovaj film i njihova dva slučaja su ovde tek jedna od mogućih i dovoljno rečitih ilustracija ove panevropske i planetarne filmske struje, sada ovaploćene i u srpskom i u obližnjem kontekstu. U svakom iole opsežnijem pregledu ovog fenomena moraju biti spomenuti i njihovi česti saborci ili barem saputnici. Tu je montažerka Jelena Maksimović, u svom domenu dobar duh čitave ove scene koja se oprobala i na polju filmske režije sa dokumentarnim filmom *Taurunum Boy* koji je režirala sa Dušanom Grubinom. Tu su producentkinja Jelena Angelovski (producirala filmove *Ti imaš noć*, *Taurunum Boy*, *Vetar*, *From Tomorrow on I Will...*), reditelj i producent (a i deo selektorskog tima festivala u Lokarnu) Stefan Ivančić, Marta Popivoda, autorka dokumentarnog filma *Jugoslavija: Kako je ideologija pomerala naša tela*, reditelji Stefan Malešević i Marko Grba Singh, dizajner zvuka Jakov Munižaba, producenti Nataša Damnjanović i Vladimir Vidić (ispred kuće Dart Film &Video)... Kao granični primer treba pomenuti i Tamaru Drakulić, autorku filmova *Ljuljaška*, *Okean*, *Vetar*, koja je krenula iz okvira srpskog garažnog (mikrobudžetskog) filma, a čije se i festivalske i stilske staze često ukrštaju sa gorepomenutima.

Imajući u vidu osobenost izraza i odrešitost autorskog pristupa koji ne mari preterano za spekulacije o eventualnoj potonjoj bioskopskoj distribuciji i tome bliskom plasmanu filmova, država (oličena u Filmskom centru Srbije kao krovnoj instituciji ovdašnje kinematografije) pokazuje sluh i za ovu struju unutar filmskog stvaralaštva u Srbiji. "Primetno je da se u srpskom filmu javila generacija filmskih profesionalaca zainteresovanih za pomeranje granica filmskog izraza u kontekstu domaće kinematografije. Možete ih nazvati art filmovima, ili čak radikalnijim art filmovima, mada se ja ne bih složio sa takvom odrednicom", kaže Boban Jevtić, direktor Filmskog centra Srbije. "Jednostavno, to su filmovi sa snažnim autorskim pečatom. Ta ostvarenja lako pronalaze svoj put do poznatih svetskih festivala, a često i do značajnih nagrada. Mislim da je jako važno da državne institucije kao što su FCS ili Ministarstvo kulture i informisanja prepoznaju ovu energiju i pomognu autorima da razviju svoju poetiku u punoj meri. To, naravno, nisu filmovi koji imaju široku publiku, ponekad čak ni bioskopsku distribuciju, ali generalno gledano oni su izuzetno značajni za identitet nacionalne kinematografije i pronalaženje njenog mesta u svetskom kontekstu. Tu scenu treba pažljivo i posvećeno kultivisati."

I ovde, kao i u priči o svim ostvarenjima sličnog profila, nameće se pitanje šireg proboja, plasmana filmova i/njihovog života mimo tog najprikladnijeg, pa i najprirodnijeg im festivalskog zabata. Kao i neznano puta do sada javlja se opasnost od autogetoizacije, koja je kadra da između ostalog izrodi i autorsku samodovoljnost, što bi bila krupna šteta za sve ovde pomenuto. Ali, makar sa današnjom pameću i s ove tačke gledišta, to se u ovom trenutku čini kao ipak preuranjena briga, nešto nalik brizi roditelja koji pri prvim koracima svojih potomaka stižu i da brinu kako će njihove naslednike docnije u životu možda pratiti i bol u kičmi. ¶

ZORAN JANKOVIĆ

Intervju:
Tijana Palkovljević Bugarski, upravnica Galerije Matice srpske

Prilagođavanje publici

"Interakcija između umetnosti i ljudi, odnosno između prošlosti i sadašnjosti jeste nova praksa i nešto što se trenutno radi svuda u svetu"

Neposredan povod za razgovor sa dr Tijanom Palkovljević Bugarski je činjenica da joj je francusko Ministarstvo kulture nedavno dodelilo Orden umetnosti i književnosti u rangu viteza, mada su glavni razlozi uspesi Galerije Matice srpske postignuti tokom poslednjih desetak godina koliko je naša sagovornica na njenom čelu. Tijana Palkovljević Bugarski i njen tim uspeli su da transformišu Galeriju, ali i da sačuvaju i istaknu njen osnovni identitet, da vrate publiku, ali i da osvoje novu, i da kroz umetnost spoje prošlost i sadašnjost.

"VREME": Šta vam je bilo ključno u transformaciji Galerije?

TIJANA PALKOVLJEVIĆ BUGARSKI: Krajem 20. veka muzeji u čitavom svetu doživeli su revoluciju zvanu Muzej 2.0, transformaciju muzeja od elitističke ustanove do ustanove otvorene za publiku, ustanove koja se bavi društvenim pitanjima i bori se za društvenu relevantnost, odnosno za uvažavanje njenog mišljenja i stava. Transformacija Galerije počela je 2002. godine kad je njena upravnica bila dr Branka Kulić a ja njen pomoćnik. Naša na,era bila je da sačuvamo zbirke, da ih dopunjujemo, predstavljamo javnosti. Naše osnovno oruđe bile su stalne postavke koje smo na svakih 10 godina redefinisali kroz kreiranje novih stalnih postavki i nova tumačenja i programske aktivnosti. Istovremeno, trebalo je srediti zgradu, jer ako hoćete da budete evropski muzej, morate da ispunjavate standarde muzejske struke. Mi smo se odlučili za postepenu adaptaciju zgrade, za razliku od Muzeja savremene umetnosti i Narodnog muzeja koji su se zatvorili. Radili smo segment po segment, da bismo za jubilej 170 godina rada završili obnovu i unutrašnjosti zgrade i fasade.

Obogaćivanje kolekcije Galerije podrazumeva svest da je baština važna, ali i da je savremena umetnost ono što će jednom biti baština. Potrebna je podrška da bi se to postiglo.

Galerija Matice srpske je, kao i Matica srpska, zasnovana na ideji dobročinstva i darodavstva, tako da trećinu našeg fonda čine poklonjena dela. Kao što je poznato, velikim darom Save Tekelije je i osnovan Muzeum Matice srpske iz koga je nastala Galerija. Svesni smo da muzejska kolekcija nikad nije zatvoren sistem i da je naša obaveza da je uvećavamo. Osim što uvećavamo fond kroz otkupe, poklone i konačno kroz porudžbine, pokrenuli smo ediciju *Tradicija i savremeno stvaralaštvo* baš sa namerom da spojimo sadašnjost i prošlost i pokažemo koliko naša kolekcija može biti inspirativna za savremene umetnike: umetnici namenski stvaraju dela za naš prostor u dijalogu sa našim delima, našom zgradom ili istorijom. Ta dela postaju deo naše kolekcije i upravo to je ono što kolekciju čini stalno živom, interaktivnom sa savremenim trenutkom.

Galerija Matice srpske je jedna od najstarijih nacionalnih ustanova kulture. Kako u praksi, a u kontekstu globalizacije i nacionalizma definišete nacionalni identitet kulture?

Težimo da kroz stalne postavke i povremene izložbe predstavimo razvoj srpske umetnosti, njene domete i osobenosti, ali i njeno mesto u širem evropskom kontekstu. Nacionalni identitet srpske kulture vidimo kao istorijske, društvene i kulturološke osobenosti iskazane delima likovne umetnosti. U eri opšte globalizacije mi ukazujemo na posebnosti i specifičnosti naše nacionalne kulture, ali i na uticaje i međusobne veze sa drugim kulturama. Time doprinosimo boljem razumevanju i poštovanju evropskih nacionalnih identiteta i potvrđujemo ideju o sličnosti u razlikama. Iskreno, verujem da sam baš zbog takvog stava nagrađena Ordenom viteza kulture i umetnosti francuskog Ministarstva kulture, jer kroz delatnost Galerije dosledno ukazujemo da samo poznavanjem sopstvenih vrednosti i poštovanjem drugih kultura kroz dijalog stvaramo osnove za međusobno uvažavanje i razumevanje.

Matica srpska se poslovično doživljava kao konzervativna ustanova. Da li je to tačno?

Matica srpska je, bez sumnje, konzervativna ustanova, ali smatram da su tradicionalizam pa samim tim i konzervativizam njene najvažnije osobenosti i vrednosti. Prema tome, to su pozitivne osobine a ne mane. Svakom društvu i svakoj kulturi potrebne su takve ustanove koje čvrsto drže veze sa prošlošću i čuvaju kontinuitet. Svojom utemeljenošću u prošlosti i visokim naučnim principima koje čuva i promoviše, Matica srpska stekla je mandat da se bavi važnim poslovima koji su osnov nacionalnog identiteta kao što su priređivanje enciklopedija, rečnika, pravopisa i dodela

Foto: Arhiv Galerije Matice srpske

nekih od najuglednijih književnih i naučnih nagrada.

Politika ima nesumnjiv uticaj na kulturu. Koji je najbolji način da u takvim okolnostima intelektualac sačuva integritet?

Kultura može da bude moćno oruđe dobro kreirane državne politike, ali i ubitačno oružje protiv loše politike. Taj ples između kulture i politike rezultat je uspešno ili neuspešno kreiranih odnosa između političara i kulturnih poslanika, odnosno prisustvo ili odsustvo poštovanja i uvažavanja. Iskreno verujem da intelektualac može da sačuva integritet samo visoko profesionalnim standardima i neupitnošću svojih stručnih stavova. Poznata je izreka da čiviluk u Matici srpskoj služi da se na njega okače šešir i politički stavovi. U duhu te tradicije, ja sam se uvek trudila da delatnost Galerije Matice srpske vodim nezavisno od politike, ali da aktivnosti Galerije stavim u funkciju kulturne diplomatije i promocije nacionalne kulture i onih vrednosti koje naše društvo čine boljim i kvalitetnijim.

Kako teku pripreme za 2021. kada će se Novi Sad predstaviti kao Evropska prestonica kulture?

Mi smo bili deo procesa kandidature i deo smo prvih realizovanih konkursa: *Publika u fokusu* i *Konkursa za pristupačnost*. Inače, imamo prednost u odnosu na druge institucije zato što ne krećemo od nule, ali se trudimo da svoje znanje delimo sa drugima, da se umrežavamo i stvaramo nove kulturne krugove. Tako je nastao projekat "Odrastanje uz umetnost" sa Muzičkom omladinom Novog Sada, i program sa Arhivom Vojvodine i Pozorištem mladih "KulTura". Cilj oba ta programa je osvajanje nove publike...

... kao što je i izložbi "Mladi biraju" koja je upravo u Galeriji. Stvaranje publike je danas opšte aktuelna tema, kako se to radi?

Na početku ovog veka ispostavilo se da naša Galerija ima malu posećenost. Nismo bili interesantni, nismo bili deo školskih programa... morali smo to da promenimo. Odlučili smo da razvijamo dečije programe, jer kad imate dete u muzeju, imate i celu porodicu. U tom trenutku ja sam imala malu decu, te sam pošla od toga šta bih volela da moje dete dobije u muzeju. Kasnije sam mlađe kolege upućivala da rade sa decom – da probaju da približe umetnost deci jer je to najteže. Sa decom predškolskog i nižeg školskog uzrasta radimo više od deset godina, a pre nekoliko godina počeli smo da radimo sa tinejdžerima kao najkompleksnijom i starosno možda najzapostavljenijom grupom u društvu. Projekat koji radimo sa Kunsthistorische muzejom iz Beča i Nacionalnom galerijom u Sloveniji dokazuje da ovi problemi nisu lokalni nego globalni. Jednostavno, potrebno je za svaku uzrasnu grupu naći teme koje je zanimaju i način da sa njom komuniciraju. Pošle godine smo prvi put organizovali program za bebe "Odrastanje u muzeju", što je zaista nešto novo. Spojili smo koncerte Beogradske filharmonije za bebe i naš ambijent, i ostvarili bajkovit spoj. Postali smo prvi *baby friendly* muzej, sa idejom da roditelji sa bebama i te kako imaju gde da provedu dan uz sve što im treba: previjalicu, fotelju za dojenje, bebi kutak... To je, po našem mišljenju, pravi način da pokažete kako kultura mora biti dostupna svima i da smo otvoreni za sve! Tajna uspeha naše ustanove je svest da zbirka jeste važna, ali isto toliko je važno i praćenje potreba publike. Interakcija između umetnosti i ljudi, odnosno između prošlosti i sadašnjosti jesu nove prakse i nešto što se trenutno radi svuda u svetu, a realizuju se na zadovoljstvo i onih koji rade u instituciji i onih koji u nju dolaze.

Kakva je budućnost Galerije?

Svake godine do 2022, kada obeležavamo 175 godina postojanja, znam šta će se dešavati skoro do detalja. Dalje od toga ne vidim. Moguće je da će to biti trenutak mog kraja na mestu upravnika Galerije, ovo je moj treći mandat i smatram da sam zaista unela mnogo ličnih opredeljenja i nazora u instituciju. Takođe, smatram svojim uspehom što sam kolektiv angažovala i motivisala, podstakla kolege da razmišljaju na sličan način i posmatraju Galeriju kao stalnu živu i aktivnu ustanovu koja nikad ne spava i ne zatvara vrata. Smatram da je kontinuitet naš najveći uspeh i snaga, kontinuitet od kada je Branka Kulić postala upravnica Galerije, a koja je sada predsednik Upravnog odbora, i od kada je počela putanja čiji je jasan pravac od transformacije do aktivnog vođenja nacionalne galerije u skladu sa evropskim standardima, a na radost svih tipova publike. Uvek ima iznenađenja i izazova, ali ukoliko imate taj jasan cilj kuda ste krenuli, onda ćete do njega i stići. ¶

NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Uz malu pomoć Pazolinija

Matera, grad koji je iz svoje nesreće i bede uspeo da postane Evropska prestonica kulture – model za budućnost

Za "Vreme" iz Italije

Ove godine titulu Evropske prestonice kulture nose bugarski grad Plovdiv i italijanska Matera. Ova dva grada, kroz svoje programe u godini koja je pred nama, imaju za cilj da predvide svoju, ali i budućnost Evrope, kao i da se zahvaljujući razvoju kulture postave na svetsku mapu, i samim tim osiguraju ekonomski i socijalni napredak. Takav zadatak očekuje i hrvatsku Rijeku sledeće godine, a grad Novi Sad 2021. godine kada će poneti ovu prestižnu titulu.

Matera, mali grad na jugu Italije, koji pripada regiji Bazilikata, takođe je jedan od najstarijih gradova na svetu, stariji je od Plovdiva, ali za razliku od njega nije prvi grad u državi koji je poneo ovu titulu. Gradovi poput Firence, Bolonje i Đenove, svojim zaslugama i dugom i značajnom istorijom, nekako očekivano i opravdano bili su evropske prestonice kulture, dok je Matera sa tek oko 60.000 stanovnika dugo važila za siromašno, zaboravljeno i zanemareno mesto.

U odnosu na dosadašnje nosioce ove važne titule, a koja postoji već više od trideset godina, Matera je jedinstven primer grada koji je u poslednjih trideset godina doživeo apsolutnu transformaciju. Od malog, pastirskog, siromašnog i nepristupačnog mesta, sačinjenog od pećinskih naselja poznatijih kao Sassi (kamenje), čije se lokalno stanovništvo bavilo isključivo poljoprivredom kako bi preživelo, Matera je danas atraktivna turistička destinacija koja privlači turiste iz celog sveta.

Krajem 19. veka čuveni italijanski pesnik Đovani Paskoli opisivao je u svojim *Pismima o Materi* ovaj grad kao zaboravljeno mesto od koga su svi digli ruke. Desilo se da je ta knjiga pomogla da se u Materi otvori prva školska biblioteka. Matera je na sličan način opisana i u romanu *Isus se zaustavio u Eboliju* poznatog italijanskog pisca, slikara i političara Karla Levija 1945. godine, kroz surove i škrte pejzaže, kroz predele u kojima pastiri sa svojim porodicama i životinjama žive u krajnje oskudnim uslovima, bez vode i struje, odsečeni od ostataka sveta. "Nikada nisam video takvu bedu", napisao je Levi. Njegova knjiga je uvrštena u školsku lektiru, a Matera je u očima javnosti postala "sramota Italije".

Ta sramota postaje nacionalni problem kojeg se mnogi stide. Sredinom 50-ih godina, na zahtev poznatog preduzetnika i političara Andrijana Olivetija, donosi se zakon po kome država ulaže novac kako bi se napravili novi radnički kvartovi sa stanovima, a u koje se seljaci Matere useljavalju napuštajući svoje kuće u stenama. Za njima ostaju puste pećinske naseobine i mnogobrojne crkve. Ostale su u rukama države i gradskih vlasti, ali decenijama nakon što su napuštene, predstavljaju simbol mizerije i sramote.

Međutim, baš takva, delom opustošena i zaustavljena u vremenu, Matera postaje inspiracija nekim umetnicima. Slavni italijanski režiser Pjer Paolo Pazolini našao je baš u ovome gradu, među kamenjem, savršen ambijent za film *Jevanđelje po Mateju* iz 1964. godine. Kasnije su ovde snimljeni i filmovi *The Passion* i *Ben Hur*.

Pazolinijeva ljubav prema Materi, kao i njegov film, uticala je da imidž grada počne polako i kontinuirano da se menja. Od tada počinje da se menja i mišljenje javnog mnjenja, pre svega kada je reč o starom napuštenom delu grada, pa tako osamdesetih godina novim zakonom država vraća kuće u stenama na korišćenje prvobitnim vlasnicima, ali pod uslovom da se iskoristi njihov kulturni potencijal. Godine 1993. Matera postaje deo Uneskove svetske baštine. Tada se, zahvaljujući regionalnim fondovima, obnavljaju zapuštene crkve, otvaraju muzeji i umetničke galerije. Turistička branša takođe prepoznaje potencijal ovog netipičnog italijanskog grada, te privatni sektor počinje naglo da se razvija, kada se otvaraju mnogi hoteli i luksuzni restorani.

Godine 2008. Matera se kandiduje za Evropsku prestonicu kulture, a četiri godine nakon toga osvaja ovu prestižnu titulu. Prošle godine, "Njujork tajms" uvrstio je Materu i region Baziliakatu na listu najlepših mesta na svetu koje obavezno treba posetiti.

Poalo Veri, direktor Fondacije Matera 2019, kaže da je u poslednjih pet godina turizam ovde porastao četiri puta, naglašavajući da razvoj masovnog turizma nije cilj ovog grada.

Upravo da bi se sprečio masovni dolazak turista, projektom "privremeni građani", oni koji će ove godine posetiti Materu dobiće privremeni pasoš po ceni od 19 evra koji im omogućava da osim starog grada posete i druge zanimljive lokalitete u samom gradu i u blizini. Takođe, pasoš omogućava i posete svim izložbama i ostalim kulturnim dešavanjima. Direktor ove fondacije ističe da ovakva strategija može biti od koristi i drugim evropskim gradovima koji pate od masovnog turizma.

Ono što najviše privlači turiste u ovom gradu svakako su Sassi, pećinske naseobine, koje su danas velikim delom iskorišćene i dele se na dva kvarta. Naseobina Barizano, u kojem je danas skoro svaka pećina tipična zanatlijska radnja, butik, restoran, kafeterija ili neki od luksuznih

Foto: MIMMOGRECO

hotela, dok je naseobina Kaveozo zadržala prvobitan antički izgled, i gde je moguće posetiti neku od 150 srednjovekovnih pećinskih crkava, među kojima je najpoznatija Crkva Sv. Petra Barizana, potpuno uklesana u stenu i ima šest oltara. Takođe, impresivno je posetiti neku od pećinskih kuća i osetiti ambijent u kome je živela tipična materanska porodica od deset i više članova sa životinjama, u jednoj prostoriji.

Iako se u Materu kontinuirano ulagalo, ipak najveći problem je još uvek infrastruktura. Trn u oku i ono što najviše koči potpuni oporavak ovog grada jesu putevi i železnička stanica. Međutim, zahvaljujući upravo tituli Evropske prestonice kulture 2019. i regionalnom fondu, ovaj grad će do maja ove godine dobiti novu železničku stanicu. Projekat arhitekte Stefana Boerija podrazumeva kompletnu restauraciju zgrade železničke stanice, centralnog trga ispred stanice, kao i obnovu same pruge Bari–Matera. Pored toga, ono čime se građani Matere najviše ponose jeste potpuna rekonstrukcija bivšeg kamenoloma iz 16. veka odakle se vadio ukrasni kamen sedra. Danas je to teatar "Sunčani kamenolom", koji na otvorenom prima do 5000 ljudi, a u njegovom zatvorenom delu do 800 ljudi. Inače, ovaj teatar predstavlja i simbol inauguralne ceremonije za Evropsku prestonicu kulture održane 19. januara ove godine, kada je Matera zvanično ponela ovu titulu, i na čijoj se pozornici našlo 2019 muzičara, među kojima i 40 muzičara novosadskog ansambla Sambansa.

Programom "Otvori budućnost", Matera će posebnu pažnju posvetiti socijalnoj i kulturnoj inkluziji i saradnji sa inovacijama. Upravo je socijalni aspekt moguće bio odlučujući u kandidaturi ovoga grada. Zapravo, kada je evropska komisija 2014. godine posetila Materu, samo nekoliko meseci pre nego što je proglašena prestonicom, komisija je prvobitno doživela kulturni šok a potom i posebno socijalno iskustvo, što nije bio slučaj sa ostalim gradovima kandidatima. Jedan od projekata same kandidature je bio da stanovnici Matere otvore vrata svojih kuća evropskoj komisiji i, umesto u nekom od hotela, ugoste ih kako tradicija Matere nalaže.

Kulturnim programima Matera će pokušati da pronađe odgovore na pitanja kako kultura, a pre svega njen inovativni aspekt, može da pomogne gradu da nastavi kontinuirani razvoj na svim nivoima. Kulturni menadžer Fondacije Matera 2019. Arijana Bjeo kaže da je kroz projekte koji su ušli u selekciju fondacije jedan od ciljeva bio da Matera postane univerzalno igralište za umetnike. "Dali smo prednost lokalnim umetnicima, a u selekciju je ušlo 50 kulturnih projekata koji će se realizovati kroz pet tema: Daleka budućnost, Kontinuitet i lomovi, Razmišljanje i konekcije, Utopije i distopije, Koreni i staze. Pokušaćemo da se kroz kulturni razvoj grada dâ doprinos budućnosti razvoja celog juga, koji inače važi za slabo razvijen deo Italije. Kao i da Matera bude model za razvoj svih manjih gradova u Evropi, a u kojima leže skriveni i neiskorišćeni potencijali", kaže Arijana Bjeo.

Italijanski pesnik i pisac Franko Arminio kaže da je Matera grad koji je iz svoje nesreće i bede uspeo da postane grad model za budućnost, i to upravo zahvaljujući veri njenih građana. "Titula evropske prestonice kulture je nagrada svim građanima Matere. Da je ova titula možda pripala Sijeni, Peruđi ili Raveni, koje su bile gradovi protivkandidati, to bi bila samo još jedna od potvrda za gradove koji već imaju garantovanu i blistavu budućnost, kaže ovaj pesnik."

A što se nas tiče, odnosno Novog Sada koji će biti Evropska prestonica kulture 2021. godine, Matera je slikovit primer kako se stiže do vrha. ¶

TATJANA ĐORĐEVIĆ SIMIĆ

Ball Packaging investira 45 miliona evra u novu proizvodnu liniju

Ball Corporation investirao je 45 miliona evra u novu proizvodnu liniju i proširenje proizvodnje i poslovanja u Srbiji. Ova investicija doprineće otvaranju 40 novih radnih mesta u fabrici u Beogradu, koja kao jedan od najvećih izvoznika u zemlji plasira 70 odsto svoje proizvodnje na više od 20 tržišta.

„Nova linija znatno će povećati kapacitete u Srbiji, sa ciljem da godišnje proizvedemo više od dve milijarde limenki. U proizvodnju je od 2004. godine investirano preko 140 miliona evra i ponosni smo što je prošle godine fabrika u Beogradu proglašena najboljom fabrikom limenki Ball korporacije na evropskom tlu", izjavio je Branislav Savić, direktor fabrike.

Kompanija Ball snabdeva velike internacionalne proizvođače piva, bezalkoholnih napitaka, vode, kao i manje proizvođače koji se sve češće odlučuju za limenku kao ambalažu, jer ju je u potpunosti moguće reciklirati.

Ball Beverage Packaging Europe – Belgrade je najveća američka grinfild investicija u Srbiji. Uz proizvodnju limenki u skladu sa svetskim standardima, kompanija je više od decenije posvećena edukaciji stanovništva o reciklaži, u partnerstvu sa Recan fondacijom i brojnim partnerima.

IMA LI ŽIVOTA P

Dogovor o Bregzitu koji je premijerka Velike Britanije Tereza Mej postigla sa Evropskom unijom po drugi put je ubedljivom većinom odbačen u parlamentu. Dok Britanci traže način da se konačno odvoje od EU, postavlja se pitanje kakve će to političke posledice da ostavi na Evropsku uniju, to jest, ima li života nakon Bregzita

U utorak 12. marta 391 poslanik u britanskom parlamentu glasao je protiv dogovora o Bregzitu koji je premijerka Tereza Mej postigla sa Evropskom unijom, 242 je glasalo za. Dok Britanci pokušavaju da iščupaju korenje koje ih vezuje za evropsko kopno, u godinama nakon Bregzita koji je izglasan 23. juna 2016. godine nametnulo se pitanje šta će biti sa Evropom kada Britanija, sa ili bez dogovora, napusti EU.

Mnoge analize su govorile o tome koliko će ko u tom razvodu izgubiti, koliko ljudi će promeniti status, ali malo širokog publiciteta su dobile analize koje ukazuju na to kako će nakon Bregzita funkcionisati Evropa.

OSOVINA BERLIN – PARIZ

Profesor međunarodnih odnosa Ulrih Kroc i profesor političkih nauka i korporativne politike na Univerzitetu Trir Joakim Šild u blogu na sajtu Londonske škole za ekonomiju konstatuju da odlaskom Velike Britanije Nemačka (zajedno sa drugim zemljama koje su tržišno orijentisane, kao što su Finska, Irska, Holandija i Švedska) gubi saveznika u pitanjima jedinstvenog tržišta i da će u EU ojačati uticaj zemalja koje su oštrije naklonjene ekonomskom intervencionizmu (dirižizmu).

Profesori Kroc i Šild zaključuju da ipak postoji mogućnost za kombinovanje francuske i nemačke političke inicijative i za postizanje kompromisa o ključnim postbregzitovskim projektima. U prošlosti su Francuska i Nemačka pokrenule sve važne korake radi fleksibilne integracije i produbljivanja integracije (Evropski monetarni sistem i unija, Šengenski sporazum, fiskalni sporazum).

Postoje, međutim, tri ključna preduslova za obnovu francusko-nemačke uloge u EU nakon Bregzita. Prvo, nemačka javna i politička elita morale bi da pristanu na ideju da Nemačka preuzme više odgovornosti na regionalnom i međunarodnom nivou – zajedno sa povezanim rizicima i troškovima. Drugo, francuski predsednik Emanuel Makron, koji je pokrenuo ambiciozan plan da sa Nemačkom sprovede reformu EU i ekonomsku, političku i bezbednosnu integraciju sa evrozonom kao njenim jezgrom, morao bi da prevaziđe višestruke prepreke na putu ka popravljanju napuklog ekonomskog i socijalnog modela Francuske. Politički i ekonomski efekti protesta pokreta "žutih prsluka" i važni ustupci koje je Makron učinio proizveli su ozbiljne sumnje da je sposoban za takvu operaciju. (O francusko nemačkim pogledima na EU videti tekst u okviru.)

CENTRALIZAM I TRŽIŠTE

U analizi londonskog Centra za evropske reforme o Evropi oslobođenoj ili poništenoj Bregzitom, još u 2016. predviđano je da bi Bregzit mogao dodatno učvrsti nemački uticaj na makroekonomske politike u Evropi.

Tokom krize 2008. britanski stav bio je da nema potrebe za centralizovanim nadzorom nad harmonizacijom propisa i politika koje utiču na tržišta kapitala. Stav Pariza i Brisela, naprotiv, bio je da je potreban veliki pritisak iz centra i jači zajednički regulator, moćni centralni autoritet, kao što je to slučaj sa Evropskom centralnom bankom.

Prema nalazima londonskog Centra za evropske reforme, iako nije bila među inicijatorima, Velika Britanija je aktivno podržavala evropsku politiku susedstva, posebno u odnosu na istočnu Evropu. Međutim, entuzijazam Velike Britanije za proširenjem EU oslabio je pre Bregzita, uglavnom zbog domaćeg političkog uticaja velikih migracija iz drugih država članica EU i zabrinutosti da bi prijem većih, siromašnih država u Uniju doveo do više društvenih i političkih tenzija u Britaniji.

Velika Britanija je tradicionalno najglasnija u EU u korist prijema Turske sa kojom Brisel pregovara o priključenju decenijama, a o izbegličkom pitanju godinama. Međutim, kako je tenzija vezana za migracije i slobodno kretanje radnika iz novih država članica narasla i britanski entuzijazam za pridruživanje Turske se pre Bregzita smanjio.

Bila je Britanija i protiv toga da se Ukrajini obeća čak i udaljena perspektiva članstva u EU, ali je zato ohrabrivala prebacivanja NATO hardvera na istok, što Ruse čini nervoznim, istočne Evropljane srećnim, a ostale Evropljane ugroženim narastajućom konfrontacijom.

POSLE BREGZITA

ODBRAMBENA POLITIKA

Ujedinjeno Kraljevstvo je oduvek bilo ambivalentno kada je u pitanju takozvana Zajednička bezbednosna i odbrambena politika Evropske unije, koja je definisana 1999. godine deklaracijom koju su potpisali tadašnji britanski premijer Toni Bler i francuski predsednik Žak Širak, a kojom je definisana ravnotežu između francuskog entuzijazma za obranu EU i britanske podrške primatu NATO.

Već nakon proglašenja te deklaracije, evroskeptični instinkti i čvrsti atlantizam često su naveli ministre odbrane Ujedinjenog Kraljevstva da ometaju evropsku integraciju odbrane. Bez Britanije, preostalih 27 članica možda će lakše početi da formulišu zajedničku odbrambenu politiku, konstatuje se u londonskoj analizi.

Tu, međutim, nedostaje važan detalj – nova verzija starog američkog motiva za produženo prisustvo u Evropi – držati Rusiju van, a Nemačku dole.

Tramp je ignorisao evropske strahove kada se odlučio da prekine ključne sporazume kao što su nuklearni sporazum o Iranu i sporazum o srednjim nuklearnim snagama (INF), čemu se Nemci najotvorenije protive, jer je time kao zemlja u kojoj su stacionirane američke nuklearne bojeve glave gurnuta u centar potencijalne apokaliptične unakrsne vatre. Angela Merkel, Trampova omiljena politička meta u EU, pozdravljena je ovacijama na minhenskoj sigurnosnoj konferenciji kada je govorila o prednostima multilateralizma.

O odnosu sadašnje američke administracije prema Evropskoj uniji 18. februara 2019. kritički je pisao britanski "Gardijan" u tekstu u kome se, između ostalog, kaže da Trampova administracija ne samo da ne voli Evropsku uniju, već ima za cilj da je uništi. Tramp je upućivao otvorena ohrabrenja tzv. Bregzitirima. List opisuje putovanje američkog državnog sekretara Majka Pompea u Evropu kao deo osmišljene igre radi podele istoka i zapada unutar EU tokom turneje po Budimpešti, Bratislavi i Varšavi Majkl Pompeo je davao bezrezervnu podršku desničarskim populističkim vladama koje kritikuju EU i pojačavao podele između zemalja koje su nekada bile iza gvozdene zavese i onih koje nisu bile. "Gardijan" asocira na 2003. kada je, uoči invazije na Irak, američki sekretar za odbranu Donald Ramsfeld skovao termine "stara Evropa" (loša) i "nova Evropa" (dobra).

SPOLJNA POLITIKA

U analizi londonskog Centra za evropske reforme podseća se na to da je britanski premijer Dejvid Kameron snažno zagovarao sankcije protiv Rusije, čak i ako određenu cenu plati londonski Siti, što je, prema pomenutoj analizi, bilo ključno za uveravanje drugih država članica, a posebno Nemačke, da takođe prihvate ekonomsku cenu kako bi izvršile pritisak na Rusiju. (Nemce je to koštalo više.) Bez Velike Britanije, zemlje poput »

PORAZ ZA PORAZOM: Tereza Mej

Fotografije: Tanjug/ AP Photo

Dvojac bez kormilara

Svojom vizijom Evropske unije Emanuel Makron se opet kandidovao za njenog lidera. Njegovi predlozi su uglavnom naišli na uzdržanost ili odbijanje u Berlinu. U Bregzitom i ostalim krizama uzdrmanoj EU stvari mogu da se pomeraju samo ako se zajednički upregnu Berlin i Pariz

Bregzit, prezaduženi jug, siromašni istok, autokratija u Poljskoj i Mađarskoj, države prvog i drugog reda, antibriselska vlada u Italiji, nadolazeći nacionalizam i desni populizam, izbeglice iz Afrike i sa Bliskog istoka, neusaglašena spoljna i bezbednosna politika, odnos prema pretnji Trampove Amerike i Putinove Rusije, odlazak Angele Merkel u penziju. Evropska unija deluje kao raštimovani orkestar kome je hitno potreban novi dirigent. Ma koliko da je bila osporavana, kancelarka Nemačke je do sada imala tu ulogu.

Otkako je u maju 2017. slavodobitno stupio na mesto predsednika Francuske, Emanuel Makron, međutim, ne krije da on sebe vidi kao lidera EU, ako ne i čitave Evrope. Krajem septembra iste godine održao je na Sorboni vatreni govor pun entuzijazma i elana, predstavio svoju viziju "suverene, ujedinjene, demokratske Evrope" koju "moramo nanovo da osnujemo", da "pronađemo u sebi hrabrosti da utabamo taj put". Rekao je tada i da onima koji propovedaju "mržnju, podele ili povratak na nacionalne interese" neće prepustiti ni pedalj evropskog prostora.

Makronova inicijativa je promeškoljila Evropsku uniju, unela živost u učmali evropski projekat i podsetila na nekadašnji elan kojim se decenijama gradila evropska zajednica naroda, mirnodopski projekat zasnovan na demokratiji, prosperitetu i zajedničkom tržištu. Angela Merkel je, doduše, načelno podržala svog mlađanog francuskog kolegu, ali bez nekog ubedljivog oduševljenja. Uskoro se Makronova vizija koja odiše njegovom "ljubavlju prema Evropi", kako su neki komentarisali, izjalovila na nemačkoj uzdržanosti, Orbanovom prkosu ili Salvinijevim salvama protiv Brisela. Oni koji propovedaju "mržnju, podele ili povratak na nacionalne interese" osvojili su mnogo evropskog prostora.

Istovremeno, Francusku su uzdrmali "žuti prsluci", Makronova popularnost je kod kuće počela naglo da opada, a evropski komšiluk uglavnom odmahnuo rukom na njegove liderske ambicije.

A onda je, godinu i po dana posle govora na Sorboni, nepuna tri meseca pred evropske izbore 26. maja, Makron ponovo preuzeo inicijativu u Evropi.

MESEČARI

U eseju koji na sličan način apeluje na jedinstvo i zajedništvo kao govor na Sorboni, Makron se početkom marta 2019. obratio "građankama i građanima Evrope" i upozorio ih da ne smeju da budu "mesečari". Aluzija na knjigu Kristofera Klarka *Mesečari – kako je Evropa krenula u rat 1914.* bila je nedvosmislena. Esej su prenele dnevne novine u svih 28 članica Evropske unije.

"Ako danas sebi dozvoljavam da vam se direktno obratim, onda to ne činim samo u ime istorije i vrednosti koje nas spajaju, već

Mađarske i Italije, koje otvoreno traže povratak uobičajenom poslovanju sa Moskvom, mogle bi imati bi veću težinu u EU. Iako bi pozicija Nemačke i dalje bila odlučujući faktor, održavanje pritiska na Rusiju da se povuče iz Ukrajine sada može biti niži prioritet kancelarki Angeli Merkel nego dobijanje podrške od drugih članica EU u rešavanju izbegličke krize, kaže se u toj londonskoj analizi.

U Aziji evropska moć privlačenja – koja je već oslabljena krizom u evrozoni – mogla bi oslabiti. Odlazak druge najveće ekonomije EU smanjio bi pregovaračku poziciju EU u pregovorima o slobodnoj trgovini sa zemljama poput Japana i Indije.

Iako je Velika Britanija donedavno tretirala Kinu više kao potencijalnog ekonomskog partnera nego izazov spoljne politike, ona je tradicionalno ohrabrivala druge Evropljane da se ne fokusiraju isključivo na Kinu, već da više pažnje posvete Japanu, Koreji i jugoistočnoj Aziji, kaže se u londonskoj analizi. Da Evropljani to znaju, govori novi trgovački ugovor s Japanom.

Neke zemlje Komonvelta mogle bi da ojačaju bilateralne odnose sa Ujedinjenim Kraljevstvom (kao što se mnogi evroskeptici u Velikoj Britaniji nadaju); ali s obzirom na relativnu veličinu tržišta EU i Velike Britanije, države Komonvelta jednako bi tako mogle da daju prioritet trgovinskim sporazumima sa EU 27, ili da se preusmere (kao što Australija već čini) prema partnerima u azijsko-pacifičkom regionu i prema Americi.

EVROPA DVE BRZINE

Prema pomenutoj londonskoj analizi, Bregzit pojednostavljuje i ubrzava trend ka "Evropi sa više brzina" kao načinu da EU uskladi heterogenost svojih članica i njihove različite ideje o svrsi EU.

Predsednik Evropske komisije Žan-Klod Junker spomenuo je *multispeed Europe* kao jedan od pet mogućih scenarija u svojoj "Beloj knjizi za budućnost Evrope" iz marta 2017. – iako to očigledno nije bio scenario kome daje prednost. Istog meseca, lideri Francuske, Nemačke, Italije i Španije – četiri velike zemlje evrozone – potpisali su deklaraciju u Versaju kojim su naglasili mogućnost organizovanja Evrope u dve brzine – čime je poslata poruka u zemlje koje nisu u unutrašnjem krugu evrozone kako može da se desi da postanu članice druge klase.

HANZEATSKA I DRUGE LIGE

Pomenuti politikolozi upozoravaju da obnova francusko-nemačkog rukovodstva u EU nakon Bregzita neće ostati bez osporavanja. Manje zemlje u evrozoni strahuju da će ih ove dve velike ze-

PARTNERSTVO BEZ ELANA: Angela Merkel i Emanuel Makron

zato što moramo hitno da delujemo", piše Makron na početku eseja. On upozorava na evropske izbore na kojima se "odlučuje o sudbini kontinenta", te da od Drugog svetskog rata "Evropa nije bila tako važna", a istovremeno "u tako velikoj opasnosti".

Makron navodi Bregzit kao simbol za krizu u Evropi koja nije na odgovarajući način reagovala na potrebu naroda za zaštitom usled previranja u današnjem svetu. "Bregzit je i simbol za zamku u koju je Evropa upala", piše Makron. A zamka nije članstvo u Evropskoj uniji, već su to "laži i neodgovornost, koje bi mogle da je razore". Jer: nacionalističko odvajanje ne može ništa da ponudi, ono predstavlja odbijanje bez perspektive, ono lažnim tvrdnjama iskorišćava bes ljudi i obećava sve moguće. Makron poziva "građanke i građane" da se "ponosno i trezveno" suprotstave toj "manipulaciji".

USAGLAŠAVANJE EU

Nakon vatrenih reči i gotovo poetske brige za Evropu Makron postaje konkretniji: zalaže se za zajedničku graničnu policiju i upravu za azil EU na principima stroge granične kontrole i za zajedničku regulativu za izdavanje azila; traži da se usaglašeno sa NATO-om povećaju vojni izdaci i da se osnuje Evropski savet za bezbednost u koji će biti uključena i Velika Britanije »

mlje dovoditi pred svršen čin – pogotovo kada Velika Britanija više nije tu da deluje kao protivteža. Zemlje članice na periferiji Evrope plaše se da budu potpuno odbačene.

Zemlje Višegradske grupe (Češka, Mađarska, Poljska i Slovačka) smatrale su da Ujedinjeno Kraljevstvo predstavlja protivtežu dominantnoj ulozi Nemačke i Francuske. Tako su na Britaniju gledale i zemlje Beneluksa šezdesetih godina.

Manje države članice, koje su se okupile u "Hanzeatskoj ligi" pod vođstvom Holandije, pokazale su se nespremnim da prate francusko-nemačko vođstvo, dok se Nemačka previše približavala francuskim idejama o pitanjima fiskalne integracije u evrozoni, konstatuju Kroc i Šild.

Holandska dopisnica iz skandinavskih zemalja Karolina de Grajter u sveobuhvatnom izveštaju po naslovom "Ima li života posle Bregzita", objavljenom u martu 2018. na sajtu *Carnegie Europe*, takođe predviđa da će se manje zemlje, pogotovu one koje su se u prošlosti često oslanjale na Veliku Britaniju, zabrinute da će ih Francuska i Nemačka zaobići i izolovati u reformi evrozone, nakon Bregzita oslanjati na izgradnju koalicija s većim brojem partnera. Upečatljiv primer za to je dokument o reformi evra koji je potpisalo osam ministara finansija Hanzeatske lige, kojim su zajednički upozorili Pariz i Berlin da izbegnu "dalekosežne transfere nadležnosti na evropski nivo".

U prošlosti, ako su Hag ili Kopenhagen hteli da blokiraju ili proguraju određeno pitanje u Briselu, oni bi često prvo na to nagovorili London, uz čiju podršku bi obezbedili dovoljno glasova u Briselu, a pronalaženje još nekoliko saveznika za dostizanje potrebnog praga često je bilo lako.

Zemlje Višegradske grupe (Češka, Mađarska, Poljska i Slovačka) smatrale su da Ujedinjeno Kraljevstvo predstavlja protivtežu dominantnoj ulozi Nemačke i Francuske. Tako su na Britaniju gledale i zemlje Beneluksa šezdesetih godina

Karolina de Grajter navodi da od 1995. čak ni u Evropskom parlamentu ni iz jedne države članica poslanici nisu glasali češće uz britanske zastupnike nego Švedani. Od referenduma o Bregzitu švedski »

NASLEDNICA ANGELE MERKEL: Anegret Kramp-Karenbauer

»

bez obzira na Bregzit.

Makron, dalje, želi da osnuje "evropsku agenciju za zaštitu demokratije" te traži da se zabrani da "strane sile" finansiraju evropske političke partije.

Bivši investicioni bankar zalaže se i za reformu pravilnika o konkurenciji u Evropi i trgovinske politike, za kažnjavanje ili zabranu preduzeća koja krše standarde o zaštiti čovekove okoline, zaštiti podataka ili plaćanja poreza, te da se po američkom ili kineskom uzoru za obavljanje javnih poslova privilegiju evropska preduzeća.

Naveo je i osnivanje "evropske klimatske banke" iz koje bi se finansirao ekološki preobražaj Evrope.

A onda je Makron apelovao i da se na nivou EU promeni socijalna politika: da se uvede osnovno osiguranje za radnike koje bi garantovalo da u svakoj državi EU dobijaju istu nadoknadu na istom radnom mestu, te da se u čitavoj EU uvede isti minimalni dohodak o kojem bi se svake godine iznova pregovaralo.

HLADNA REAKCIJA BERLINA

Ma koliko Makron sebe doživljavao kao reformatora i (više ne tako) novu zvezdu na evropskom nebu, bez podrške Nemačke ništa unutar EU ne može da se pokrene. A u Berlinu su mnoge njegove reformatorske ideje odbijene.

Umesto kancelarke Angele Merkel, reč je uzela njena naslednica na čelu Hrišćansko-demokratske unije (i možda na čelu buduće vlade) Anegret Kramp-Karenbauer i predstavila svoj koncept EU. Ona je odbacila Makronovu ideju o uvođenju obaveznog minimalca koji bi bio isti u čitavoj EU, kao i da se privileguju evropska preduzeća kod javnih poslova i tendera. AKK, kako je skraćeno zovu zbog rogobatnog imena, ignorisala je u svom viđenju EU Makronov omiljeni projekat – zajednički budžet evrozone.

AKK umesto toga predlaže da se ukine drugo sedište Evropskog parlamenta u Strazburu, te da činovnici EU ne budu više izuzeti od plaćanja poreza na dohodak. Ona se zalaže da celovita EU bude zastupljena jednim glasom u stalnom Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija, a može da zamisli i zajednički budžet EU za investiranje u zajedničko istraživanje, razvoj i tehnologiju.

AKK principijelno jeste, kao i Makron, za pooštravanje spoljnih granica Šengenskog prostora, ali umesto neke zajedničke imigracione politike traži da se odmah na granici EU utvrđuje po kom osnovu i da li uopšte nekog treba pustiti da uđe u Uniju.

Nije se usprotivila Makronovoj ideji o osnivanju Evropskog saveta za bezbednost sa sve Britanijom, ali je predložila da se prilikom promena Evropskih ugovora od samog početka uključe sve države članice EU, a ne da se sve vrti u krugu "briselskih elita", "zapadnih elita" ili nekakvih "proevropskih elita". Nemački nedeljnik "Špigel" u tome je prepoznao podršku Makronovoj ideji da se do kraja godine održi Evropska konferencija na kojoj bi se diskutovalo o svim nužnim promenama evropskog političkog projekta, "bez tabua", uključujući i eventualno preradu postojećih ugovora.

Stiče se utisak da izlaganja Makrona i Kramp-Karenbauer manje imaju ambiciju da istorijski reformišu EU, a više da mobilišu birače pred evropske izbore na kojima bi desni populisti mogli da odnosu pobedu. Predsednik austrijske koalicione vlade narodnjaka i desnih slobodarskih populista Sebastijan Kurc je mnoge Makronove predloge nazvao "utopijskim".

ANDREJ IVANJI

»

političari su shvatili da im je potrebna nova strategija. Ona citira direktorku Švedskog instituta za studije evropskih politika Evu Sjegren koja kaže da će Švedska, ako se više ne može oslanjati na svog severnog suseda u teškoj situaciji, morati da traži političku podršku u drugim zemljama na kontinentu.

Izveštaj Karoline de Grajter sugeriše da se odlaskom Britanije menja ravnotežu snaga u Evropskoj uniji, jer će nakon odlaska Velike Britanije njeni severni saveznici, uključujući nordijske zemlje i Holandiju, izgubiti oko 12 posto svoje glasačke moći u Briselu, a južne države će dobiti istaknutije mesto.

U južnoj Evropi je takođe bilo razgovora o novim partnerstvima. Prethodni španski premijer Marijano Rahoj bio je domaćin tri samita sedam zemalja južne Evrope, mada je poslednje decenije južni uticaj često bio ograničen zbog toga što su južni lideri bili ekonomski slabi, a kao dužnici nisu bili u poziciji da pariraju Briselu. Čak i tadašnji francuski predsednik Fransoa Oland držao se podalje od svojih južnjačkih kolega iz straha da će biti označen kao slab.

Ta kriza je prošla svoj vrhunac – osim možda u Italiji, čiji su izbori rezultirali obnovljenim političkim previranjima između radikalnih, evroskeptičnih partija na levoj i desnoj strani. Španija se ekonomski oporavila i polako se vraća kao evropski igrač, ali je ometa katalonska kriza.

Karolina de Grajter piše kako neki kažu da bi Austrija, samoproglašeni most između istoka i zapada, mogla igrati ključnu ulogu u labavoj, umerenoj srednjoevropskoj grupi, mada austrijski susedi imaju različite agende i alergični su na "habzburške" regionalne političke inicijative koje dolaze iz Beča, ali su ljudi oko austrijskog kancelara povremeno govorili o novoj *Mitteleurope* ni na istoku, ni na zapadu, već negde između.

Poljska i Mađarska su u sukobu sa Briselom oko vladavine prava, migracija i drugih fundamentalnih pitanja. Ostale zemlje srednje i istočne Evrope se osećaju stisnute, kao Bugarska i Rumunija, kojima je Makron obećao šengen ako podrže njegove ideje o radničkim fondovima.

Profesor na Norveškom institutu za međunarodne odnose Kristofer Hilion tvrdi da nakon kriza poslednjih godina i Bregzita, zemlje EU pokušavaju da zbiju redove. Za one koji žele veću fleksibilnost, odgovor će biti: "Za to možete kori-

STRAH OD RAMPI: Granica između Severne Irske i Republike Irske; protest protiv sporazuma Tereze Mej

stiti član 50." Drugim rečima: možete otići, baš kao i Britanci. Međutim, on tvrdi da se može reći kako je, nasuprot onome što su neki predvideli, Bregzit usadio novi osećaj jedinstva između dvadeset sedam preostalih članica EU.

U prilog takvoj tvrdnji, u pomenutom izveštaju Karnedži fondacije opisuje se kako je češki predsednik Miloš Zeman – za koga se kaže da je ozbiljan kritičar EU, bliži Moskvi nego Berlinu – objašnjavao kako su Česi poslednjih godina krenuli putem evroskeptika iako ekonomski zavise od Nemačke, kako su se politički približili Budimpešti i Varšavi (i, u manjoj meri, Bratislavi), suprotstavljajući se preraspodeli izbeglica diljem EU.

Međutim: "Čim smo čuli rezultat glasanja o Bregzitu, rasprava o članstvu u Evropi rasplamsala se u političkim krugovima u Pragu. Nalazimo se u srcu Europe. Ne možemo sebi priuštiti da budemo politički izolovani." Češka traži bliže veze sa evrozonom, pa i Slovačka, nakon što je konačno dozvolila izbeglicama da se približe centru Evrope.

Teško je predvideti da li ova pregrupisanja mogu da se održe. Teško je predvideti harmoničniju Evropu nakon odlaska Velike Britanije – s obzirom na fundamentalni nesklad između Evropske komisije i Poljske, ili nedavni grčki veto koji sprečava EU da osudi kršenja ljudskih prava u Kini i Venecueli, piše britanski "Gardijan".

APEL INTELEKTUALACA

Grupa intelektualaca u januaru 2019. potpisuje apel u kome se kaže da se Evropa raspada pred našim očima, da se kontinent suočava sa najvećim izazovom još od tridesetih godina prošlog veka, a da su Evropljane napustila dva saveznika – jedan preko okeana i jedan preko Atlantika "koji su nas u prošlom veku dva puta spasli od samoubistva". (O trećem savezniku, onom koji je imao 27 miliona žrtava u borbi protiv nacizma govore atlantistički, strože rečeno novo hladnoratovski, indirektno, pominjući da su Evropljani "ranjivi na sve otvorenije manipulacije gospodara Kremlja"). Uz poziv evropskim patriotama da se odupru nacionalističkom napadu, jer, kako kažu, uprkos svojim greškama, propustima i povremenim činovima kukavičluka", Evropa ostaje "drugi dom svakog slobodnog muškarca i žene na planeti". Oni pišu da proevropljani "više nemaju izbora", da moraju zvučati uzbunjujuće "protiv piromana duše i duha koji se, od Pariza do Rima, sa zaustavljanjem u Barseloni, Budimpešti, Drezdenu, Beču ili Varšavi, igraju vatrom naših sloboda..."

Prema "Gardijanu", potpisnici tog apela su: Vasilis Aleksakis, Svetlana Aleksijevič, Ane Aplebaum, Jens Kristijan Grendal, David Grosman, Agnes Heler, Elfride Jelinek, Ismail Kadare, Đerđ Konrad, Milan Kundera, Bernard-Anri Levi, Antonio Lobo Antunes, Herta Miler, Ljudmila Ulickaja, Orhan Pamuk, Rob Rimen, Salman Ruždi, Peter Šnajder, Abdulah Sidran, Mario Vargas Ljosa, Adam Mihnik...

ELITA I PLEBS

Kraljevski institut za međunarodne poslove Čatam haus je 2017. objavio rezultate istraživanja *The Future of Europe Comparing Public and Elite Attitudes* sprovedenog između novembra 2016. i februara 2017. u deset evropskih zemalja na uzorku od 10.000 građana i 1800 pripadnika evropskih elita, pojedinaca na pozicijama uticaja u politici, medijima, biznisu i civilnom društvu na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i evropskoj ravni.

Elite i široka javnost slagali su se samo u jednom – oko apela za solidarnost: 77 odsto elite i 50 odsto javnosti smatra da bi bogatije države članice trebalo finansijski da podržavaju siromašnije države članice, dok se samo 12 odsto elite i 18 odsto javnosti s tim ne slaže. Ostale indicije otkrivaju kontinent podeljen na tri linije.

Prvo, elita govori o prednostima integracije u EU, liberalnija je i optimističnija. U javnosti vlada nezadovoljstvo, »

Kapital se povlači iz Londona

Usaglašeni Bregzit, tvrdi Bregzit, odloženi Bregzit, sa rešenom, nerešenom ili polurešenom granicom između Severne Irske i Republike Irske? Uslovi pod kojima će Velika Britanija da napusti Evropsku uniju ni posle dve godine pregovaranja nisu jasni. A kapital ne voli neizvesnost.

Zbog toga su, prema studiji tink-tenka *New Financial* sa sedištem u Londonu, 275 finansijske kompanije do sada sa ostrva iznele 1,2 biliona dolara u druge države EU. Najviše je profitirao Frankfurt.

Prema ovoj studiji, deset velikih banaka i investicionih banaka izvuklo je oko 800 milijardi funti, osiguravajuće kuće 35 milijardi, firme koje upravljaju imovinom 65 milijardi funti.

Preko 250 firmi prebacuje svoja sedišta u kontinentalnu EU, 210 od njih su zatražile nove bankarske licence. Zbog Bregzita se već sada seli oko 5000 službenika iz finansijske branše, očekuje se da taj broj raste. Troškovi njihovog preseljenja procenjeni su na ukupno tri do četiri milijarde dolara.

"Uticaj Velike Britanije na evropsku finansijsku i bankarsku branšu će se smanjiti, smanjiće se i prihod od poreza od ove privredne grane i izvoz finansijskih usluga u EU", kaže šef *New Financial* Vilijam Rajt.

U Dablin se do sada preselilo oko 100 finansijskih kompanija, najviše onih koje upravljaju imovinom. Sledi Luksemburg sa 60 preseljenja, Pariz 41, Frankfurt 40 i Amsterdam 32. U Frankfurt se pre svega sele banke.

veliki deo gleda na EU negativno, želi da se neka ovlašćenja vrate državama članicama i izražava osećaj teskobe zbog posledica imigracije. Samo 34 odsto javnosti smatra da je imalo koristi od EU, u poređenju sa 71 odsto elite. Većina javnosti (54 odsto) smatra da je njihova zemlja bila bolje mesto za život pre 20 godina.

Drugo, u javnosti postoji izrazita podela između liberalnijih i autoritarno orijentisanih grupa, posebno o pitanjima identiteta. Ova podela ima mnogo veću ulogu od drugih mera, ekonomskog statusa ili društvenih teškoća, u oblikovanju stavova prema EU.

Treće, dok elita velikom većinom oseća da je imala koristi od EU, daleko je od jedinstvenih stavova o daljoj integraciji EU: 28 odsto podržava status kvo, 37 odsto misli da bi EU trebalo da dobije više ovlašćenja, a 31 odsto misli da bi EU trebalo da vrati ovlašćenja državama članicama. Više se protive nego podržavaju konačno stvaranje "Sjedinjenih država Evrope" iako postoji podrška za dublju integraciju u evrozonu. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Delta real estate ekspresno završava svoje velike projekte

Dva šoping-mola za sedam dana

Izgradnja velikih trgovačkih objekata planira se i traje godinama i svaki od njih je poseban investicioni poduhvat. Retko se događa da kompanija gradi dva velika objekta istovremeno, a gotovo da se ne pamti da u istom trenutku otvara dva velika šoping-mola.

Upravo takav poduhvat završava krajem marta srpska kompanija Delta Real Estate. U samo sedam dana razmaka, ovaj investitor najavio je otvaranje dva objekta pod imenom Delta Planet, i to na dva nacionalna tržišta.

Najpre će, 21. marta, biti otvoren Delta Planet u Banjaluci. Ovaj objekat ima površinu od preko 60 hiljada kvadratnih metara. Tokom gradnje angažovao je 725 ljudi, a posle otvaranja doneće Banjaluci i celoj regiji 2000 novih radnih mesta.

Nedelju dana kasnije, 28. marta, prvi posetioci ući će u Delta Planet u Varni, letovalištu na bugarskom delu Crnog mora. Ovaj projekat je još veći, koštao je ukupno 120 miliona evra i zauzima 110 hiljada kvadratnih metara. Na usluzi bugarskim građanima i brojnim turistima biće 2500 zaposlenih.

"Mi potvrđujemo da biznis ne zna za granice", kažu u kompaniji Delta Real Estate. "Investiramo od Alpa (hotel InterContinental Ljubljana) do Crnog mora. Veliko nam je zadovoljstvo što na svim tržištima građanima ostavljamo objekte koji su ukras njihovih gradova, a još više što oni predstavljaju otvaranje novih radnih mesta i novih poslovnih prilika u svim sredinama u kojima radimo. Ovoga puta to su Bosna i Hercegovina i Bugarska, a mi verujemo da ćemo uskoro otvarati objekte i u Hrvatskoj, Albaniji i naravno u Srbiji."

ZORAN STANOJEVIĆ

Estonci ukinuli čiča Gliše

Ako se ostvare prognoze bazirane na čvrstim trendovima, Estonija bi na izborima za EU parlament krajem maja ove godine mogla da napravi istorijski iskorak, da postane prva zemlja u kojoj je većina birača glasala elektronski, bez fizičkog odlaska na biračko mesto. Optimizam zaljubljenika u elektronsko glasanje bazira se na upravo održanim parlamentarnim izborima u toj zemlji, 3. marta, na kojima je elektronski glasalo oko 43,75 odsto onih koji su uopšte glasali.

U brojkama to izgleda ovako: Estonija ima oko 880.000 upisanih u birački spisak, glasalo je 565.000 od toga elektronski 247.000, birao se 101 poslanik, a na listiću je bilo 10 lista i 15 nezavisnih kandidata, ukupno 1099 imena i 451 biračko mesto. Ko je hteo elektronski da glasa, morao je to da učini između 20. i 27. februara, posle toga se glasalo samo na fizičkim biračkim mestima.

Jedini uslov je da birač ima elektronsku ličnu kartu, koju tamo imaju praktično svi. Sledeći korak je skidanje aplikacije za glasanje na kompjuter ili telefon, koja proverava da li je osoba birač i za šta, odnosno za koje kandidate može da glasa. Glasanje se obavlja sistemom takozvane "dve koverte" gde spoljna koverta nosi podatke o biraču koji potvrđuju autentičnost glasanja, dok unutrašnja nosi sam glas.

U procesu otpakivanja softver je podešen tako da nije moguće povezati spoljnu kovertu sa glasom, kompjuter koji vrši to odvajanje nije povezan na internet i briše podatke iz spoljnih koverti odmah posle razdvajanja.

Dok je otvoren sedmodnevni prozor za elektronsko glasanje, možete se predomišljati i glasati koliko god hoćete puta, brojaće se samo poslednji glas. Takođe, ako promenite mišljenje na dan izbora, možete otići na biračko mesto gde donosite konačnu odluku, to jest fizičko glasanje ukida vaš prethodni elektronski glas.

Ovo su deseti izbori na kojima Estonci mogu da glasaju elektronski na svim nivoima. Prvi put je to bilo 2005. i elektronski je glasalo manje od jedan odsto birača. Od tada broj stalno raste, otud i očekivanje da više od polovine birača ovako glasa na sledećim izborima.

Očigledno je da su sistem dobro razvili budući da nema značajnih primedbi na proces, dijaspora glasa bez problema, kao i svi oni koji ne mogu do biračkog mesta iz bilo kog razloga. Nema nevažećih listića, ali postoji mogućnost validacije sopstvenog glasa što je iskoristilo 5,8 odsto onih koji su glasali elektronski.

Nesumnjivo je da će mnogi vispreni čitalac ovog teksta smesta krenuti da zamišlja načine da se ovaj sistem prevari ili da se birač natera da glasa kako mu neko naređuje ili plaća. Nema takvih primedbi u Estoniji ili ih makar nema za ovih 14 godina, što može svakojako da se tumači, ali je prilično realno da bi sistem dobro funkcionisao i u Srbiji. Estonci su za posmatrače i sve zainteresovane tokom izbora održali seminar na ovu temu i bilo bi dobro ako je tamo bio neko iz Srbije.

Inače, na izborima su pobedili reformisti koji su osvojili većinu i među digitalnim biračima. Bez elektronskih glasova pobedili bi konzervativci.¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

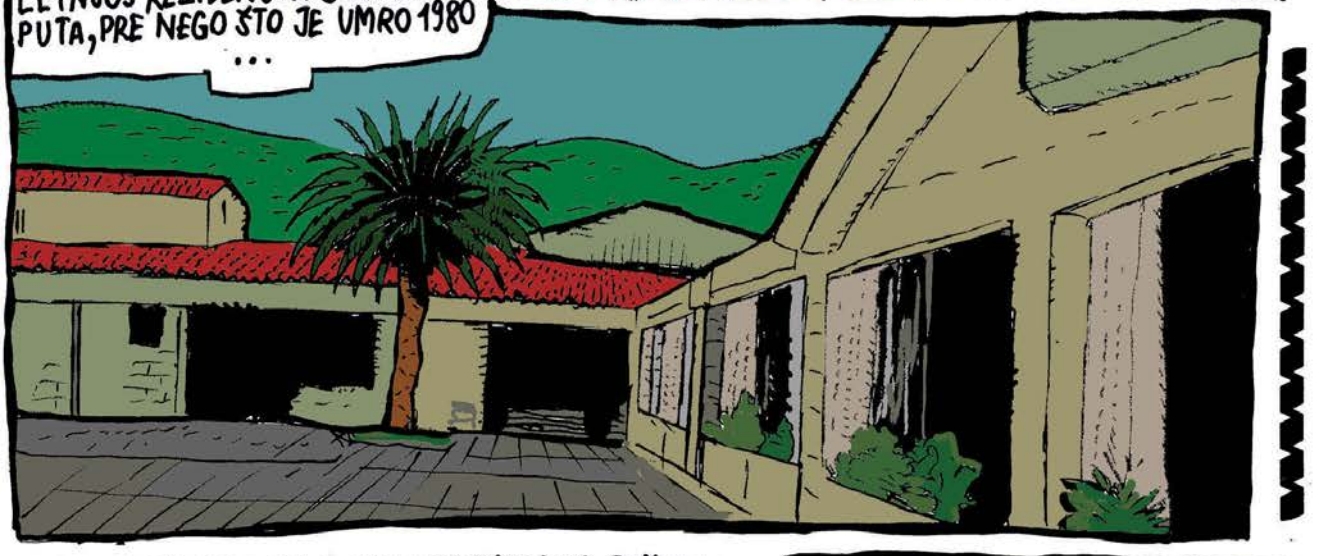
DOPISNICE IZ IGALA

ALEKSANDAR ZOGRAF.

ŽIVOPISNI DEO CRNOGORSKOG PRIMORJA, **IGALO** JE DANAS PREDGRAĐE HERCEG NOVOG. NAKON ŠTO SE **JOSIP BROZ TITO** USPEŠNO LEČIO U LOKALNOJ BANJI, LUKSUZNA VILA JE TU IZGRAĐENA 1976; JEDAN OD VIŠE DESETINA SLIČNIH OBJEKATA IZGRAĐENIH ŠIROM JUGOSLAVIJE...

PREDSEDNIK TITO JE U OVOJ LETNJOJ REZIDENCIJI BORAVIO 4. PUTA, PRE NEGO ŠTO JE UMRO 1980 ...

IPAK, SVE TE VILE NISU BILE TITOVE, VEĆ DRŽAVNO VLASNIŠTVO. IAKO MOŽDA NE DELUJU HIPER-LUKSUZNO PREMA DANAŠNJIM STANDARDIMA, BILE SU TO REPREZENTATIVNE GRAĐEVINE – VILA U IGALU GRAĐENA JE OD BRAČKOG KAMENA, KOJI JE – PREMA KONTRAVERZNIM TVRDNJAMA – UPOTREBLJEN DELOM I ZA GRADNJU **BELE KUĆE** U VAŠINGTONU...

VILA JE OMOGUĆAVALA SMEŠTAJ TRIDESETAK LJUDI; MEĐU POSETIOCIMA SU BILA ZNAČAJNA IMENA SVETSKE POLITIKE, ALI PRVI STRANAC KOJI JE TU BORAVIO BIO JE POLJSKO-MEKSIČKI VIOLINISTA **HENRYK SZENRYNG**, KOJI JE PRIREDIO I CELOVEČERNJI KONCERT ZA TITA I NJEGOVU SVITU...

TITO JE POVREMENO KORISTIO VILU KAO PREDSEDNIČKI KABINET, ALI SU SVI POTREBNI PREDMETI DOPREMANI I VRAĆANI ZA BELI DVOR...
POŠTO JE PREDSEDNIK PATIO OD BOLESTI PERIFERNIH KRVNIH SUDOVA, KUĆA JE BILA OPREMLJENA KAO BANJSKO LEČILIŠTE, SA VELIKIM BAZENOM...
...I SA KUPATILIMA OD FINOG PLAVOG MERMERA UVEZENOG IZ BRAZILA...
NAJBIZARNIJE OD SVEGA BILA JE "TEHNOLOGIJA" ZA MERENJE KVALITETA VODE – JEDAN OD ZAPOSLENIH BIO JE ZADUŽEN DA POSMATRA RIBICU U AKVARIJUMU. AKO BI RIBICA UGINULA, TO BI ZNAČILO DA VODA VIŠE NIJE DOVOLJNO KVALITETNA (ŠTO SE NIKADA NIJE DOGODILO). EKSPERTI JOŠ UVEK POKUŠAVAJU DA UTVRDE KOJA JE VRSTA RIBICE U PITANJU (VEROVATNO EGZOTIČNA, OSETLJIVA NA PROMENE USLOVA).

Puškice Mandušića Vuka

Šesti razred, nedelja poslednja. Za one neupućene, ništa se promenilo nije. Učim sa malenim ko da sam odlična, a jedva sam vrlo dobra. Učim sve, neprestano. O običnim žabama sa otrovnim žlezdama koje se naduvaju kad su nadrkane, Nemanjićima, Imanjićima, Germanima, gurmanima, Normanima, nenormanima, malobrojnim ali raspojasanim Keltima, jorkšir svinjama, malim, ali značajnim rekama i estuarima u Engleskoj. Znam sve i o rokfor siru. Za razliku od mene, on pojma nema. Kaže da neće da uči napamet.

Elem, poslednji vikend pred kraj školske obrati se on meni. Imaš domaći iz srpskog. Kažem, kako to misliš. On kaže, pa da popraviš ocenu. Dobila si trojku na pretkosovskom. Ne beše mi svejedno. Ona će meni 3 na Lazarevu večeru. Daj da vidim. Opa, Kraljević Marko. Svašta mu leži u topuzu. Brčine – već nerešeno. Žmarci me podiđoše. Odmah se vatam domaćeg. Kakav na jelu, takav na domaćem. Da vidimo šta smo imali. Nekakva svadbarina. Ona plače, Marko nežno ljubi. Neće niko tebe, verna ljubo, da uzme na silu osim mene i tačka. Kakav crni Turčin il ne daj bože razroki Arapin. Ima, bre, bez kinte da te ženi, još i da plati i na mostu i na ćupriji i krotko parafira nepovoljni predbračni. I vamte i tamte. No, usred te epske zavrzlame opomenu me sin da se ipak pričuvam malo i za pokosovski, hajdučki, uskočki, oslobodilački, a možda i za razvrstavanje onog nerazvrstanog ciklusa. To me nekako automatski razgraniči sa svim kosovskim ciklusima, a bome i sa Markom, uplakanom ljubom i šestakom. Udarac u gong označio je fajront učenju za mamicu. Ili bar tako kaže legenda.

Crtež: T. P.

Sedmi razred, nedelja treća. Eto, sve sam izdržala. I danonoćno gruvanje pojmova koje ne razumemo uz pomoć pojmova o kojima pojma nemamo u količinama koja obara, srcolike spore i spirogire, intrigantnu troposferu i meridijane, prezentsku i infinitivnu osnovu, osnu i ugaonu simetriju, podatak da je kupus iz porodice ruža, pomahnitale keve na vajberu, učenje napamet i natašte, dnevno odapinjanje tek rođenog pubertetskog bunta majci u glavu poput macole, keca iz muzičkog, činjenicu da smo u šestom trajno upamtili samo zaverenika kojeg zovu „levoruki“ jer je desnu ruku sam sebi spalio i ništa. Pretekosmo. Jer mi radimo kao da ćemo 100 godina živeti, a gruvamo ko da će sutra maturski ispit. Ali, podatak da su na kontrolnom iz istorije svi imali puškice, a mi nismo, nekako nas je izopačio. Pa, nama su valjda puškice najpotrebnije, obeznanih se. Mi patimo najviše. Mi duboko sumnjamo u smisao ovakve škole. Mi zaboravljamo gradivo u trenutku njegovog usvajanja. Nama je gradiva previše, a slobodnog vremena premalo. Mi smo oni koji uče srpski i matiš, a odgovaraju bios i geos. Mi pravimo listopadni herbarijum u zimu. Mi refinansiramo kredit po polugodištu da bismo pokrili privatne profane. Mi nosimo pancir umesto školske uniforme da bismo ispratili vršnjačke trendove razgaljenog druženja u osnovnoj. Dakle, mi hoćemo u gimnaziju na glasu, a da ne blistamo u osnovnoj. Pa, valjda je nama pomoć najpreča. Ako je neko, na primer, trebalo da ima puškice, ti smo. Udarac u gong označio je fajront našoj sveobuhvatnoj životnoj nesnalažljivosti.

Svi, dabome, znamo da je prepisivanje podmuklo prikrivanje neznanja, demoliranje krhkog nastavnikovog poverenja, put ka kontinuiranom varanju, uvod u maloletničku delinkvenciju, prečica da se trajno ogadiš nastavnicima, direktoru, PP službi i kineskim vlastima. Ako prepisuješ kao učenik, prepisivaćeš i kao profa. A svi dobro znamo da onaj ko prepisuje, taj laže, a ko laže, taj krade, a ko krade, taj vodi državu. Tu smo, dakle. Pa, zašto mi ne bismo malo vodili državu, pitam se ja. Kao da je za tako nešto potrebna nekakva ispravnost, kompetencija ili ne daj bože šarm. U meni se polagano rađa zamisao o svim benefitima prepisivačkog razvoja. Šta je jedan kec iz istorije prema rešenju koje ćemo da ponudimo svetu. Ako drugi mogu da imaju prečice, mi smo tu da ih zacementiramo. Uveliko maštam o pokretanju porodičnog biznisa. Pa, na Sajam knjiga sa svetlucavim natpisom “Protulipac Puškice Povoljno” i “Petarde Po Potrebi”. Sve digitalizovano. Puškice na metar. “Repetitio est mater studiorum” puškice kao trajne tetovaže za gradivo koje se besomučno ponavlja iz osnovne u srednju i na fakultetu, masteru i doktorskim. Laserske puškice za učenike koji odgovaraju na tabli, svečane puškice za maturski ispit. Halter i holter puškice. Osećam sreću. Na pragu smo ozbiljnog biznisa, a na sve to ćemo i položiti maturski na mufte. Nećemo žrtvovati četiri svoje najlepše godine sa sve vikendima za spremanje mature sa gradivom koje već u školi spremamo četiri. Oglasićemo 8 sati prepisivanja, 8 sati sna i 8 sati blejanja u vlastitom životu. Upisaćemo gimnaziju na glasu. Eto, bez po muke ipak ima nauke. Jer kad školsko doba nije tegoba, sreća je do groba. Ili što bi lepo zapazio Toma Smor – ni srećna osnovna škola ne mora da bude utopija. Bar za prepisivače. ¶

SANDRA PROTULIPAC

69. Internationale Filmfestspiele Berlin
Panorama
INSPIRISANO
ISTINITOM PRIČOM
ŠAVOVI
FILM MIROSLAVA TERZIĆA
Snežana Bogdanović
Marko Baćović
Jovana Stojiljković
Vesna Trivalić
Dragana Varagić
Pavle Čemerikić
U BIOSKOPIMA OD 14. MARTA
WEST END PRODUCTIONS U KOPRODUKCIJI SA
NORA PRODUCTION GROUP, SPIRITUS MOVENS and SCCA/PRO.BA
IZVRŠNI PRODUCENTI Uroš Lazić, Ljiljana Đuričko MASKA Dušica Vuksanović KOSTIMOGRAFIJA Zora Mojsilović
SCENOGRAFIJA Ana Buljan DIZAJN ZVUKA Julij Zornik KOMPOZITOR Aleksandra Kovač MONTAŽA Milena Z. Petrović
DIREKTOR FOTOGRAFIJE Damjan Radovanović SAS SCENARIO Elma Tataragić
KOPRODUCENTI Darko Vinkl, Alen Vitezić, Zdenka Gold, Amra Bakšić Čamo, Adis Đapo
PRODUCENTI Uliks Fehmiu, Milena Trobozić Garfield REŽIJA Miroslav Terzić
U saradnji sa
Uz finansijsku podršku
EURIMAGES
MCF
cercamon
Hemofarm fondacija

GRADIMO LEPŠI SVET!

Biznis ne zna za granice. Investiramo od Alpa do Crnog mora.
U novim gradovima podižemo velelepne objekte i otvaramo nova radna mesta.
I ovog proleća, u samo 7 dana, zasijaće punim sjajem dva nova Delta Planeta.

Delta Planet Banja Luka, BiH • **Otvaranje: 21.3.**

Vrednost projekta **70 M EUR**

Ukupna kvadratura **62.500 m²**

725 zaposlenih u gradnji

2.000 zaposlenih u objektu

Vrednost projekta **120 M EUR**

Ukupna kvadratura **110.000 m²**

650 zaposlenih u gradnji

2.500 zaposlenih u objektu

Delta Planet Varna, Bugarska • **Otvaranje: 28.3.**

DELTA HOLDING
Creating Business

Delta Planet

DELTA REAL ESTATE

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec